

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**NÁZORY A POSTOJE OBČANŮ V OBLASTI
TRESTNÍ POLITIKY**

Petr Zeman a kol.

Praha 2010

Autorský kolektiv:

JUDr. Petr Zeman, Ph.D.

JUDr. Simona Diblíková

PhDr. Ivana Trávníčková, CSc.

PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.

Recenzenti:

Mgr. Zuzana Podaná (katedra sociologie FF UK v Praze)

JUDr. Jaroslav Košťál, CSc. (expert na výzkum trhu a veřejného mínění)

Tento text neprošel jazykovou korekturou.

ISBN 978-80-7338-098-4

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010

www.kriminologie.cz

OBSAH

Poděkování	4
I. Úvod	5
I.1. Původ, předmět a cíl výzkumu	5
I.2. Metody výzkumu	6
II. Teoretický vstup do problematiky	7
II.1. Veřejné mínění jako fenomén a jeho výzkum	7
II.2. Trestní politika	14
II.3. Výzkumy postojů veřejnosti ke kriminalitě a trestní justici	17
III. Výsledky průzkumu veřejného mínění	23
III.1. Metodika průzkumu	23
III.2. Struktura výzkumného souboru	24
III.3. Vnímaná informovanost o kriminalitě a trestní justici	27
III.4. Znalost relevantní legislativy	38
III.5. Představy o stavu a vývoji kriminality a jejím postihu	51
III.6. Míra tolerance a punitivity mezi občany	62
III.7. Názory na funkci a činnost systému trestní justice a jeho orgánů	78
IV. Závěr	99
Použité prameny	102
Příloha: Použitý dotazník	104
Resumé	114
Summary	122

Poděkování

Autoři této studie děkují Mgr. Zuzaně Podané z katedry sociologie Filozofické fakulty UK v Praze, a JUDr. Jaroslavu Košťálovi, CSc., odborníkovi v oblasti výzkumu trhu a veřejného mínění, za provedení externí recenze studie a poskytnutí cenných připomínek a námětů.

I. Úvod

I.1. Původ, předmět a cíl výzkumu

Hlavním cílem činnosti Institutu pro kriminologii a sociální prevenci je podle § 2 jeho Statutu, vydaného Instrukcí Ministerstva spravedlnosti ČR č. j. 113/2008-OANA ze dne 4. 7. 2008, přispívat k zajišťování právní jistoty občanů, fungování justičního systému, ke tvorbě kvalitní legislativy a k formulování sankční politiky zaměřené na účinnější kontrolu kriminality. Problematikou tvorby, projevů a dopadů trestní politiky se IKSP zabývá kontinuálně.¹ Veřejnost v obecném slova smyslu je primárním příjemcem trestní politiky a je též hodnotitelem její účinnosti. Prostřednictvím trestní politiky stát zajišťuje ochranu právům a svobodám jednotlivců, jakož i zájmům společnosti jako celku. Trestní politika by tedy měla vycházet z potřeb veřejnosti, přičemž by měla být formulována tak, aby byla veřejnosti srozumitelná, a občané by měli mít dostatek seriózních informací k tomu, aby jí byli schopni porozumět a posoudit ji. Společenský konsensus o principech trestní politiky i o charakteru a intenzitě klíčových opatření proti kriminalitě, včetně zacházení s pachateli, má rozhodující význam pro její účinnost.²

Vzhledem k výše uvedeným tezím byl do Střednědobého plánu výzkumné činnosti IKSP na léta 2008-2011³ zařazen výzkumný úkol „Veřejnost a trestní politika“ s termínem řešení 2009-2011. Podle Střednědobého plánu se úkol týká výzkumu názorů a postojů veřejnosti ke kriminalitě, míry punitivity a tolerance, názorů na trestání a platnou legislativu a také mravního a právního vědomí občanů. Tyto údaje jsou velmi potřebné pro nastavení trestní politiky a její prezentaci vůči veřejnosti. Úkol je též odůvodněn dlouhodobým nesouladem mezi trestně politickou praxí a představami občanů, i nízkou informovaností občanů o trestně politických záměrech a opatřeních v naší společnosti.

Předmětem výzkumu, v jehož rámci vznikla předkládaná studie, je veřejné mínění o zásadních aspektech z oblasti trestní politiky. Výzkum je zaměřen především na názory české veřejnosti na stav a vývoj kriminality, míru punitivity či tolerance mezi občany, jejich názory na

---

¹ Z poslední doby viz Karabec, Z. aj.: Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice. Praha: IKSP, 2008.

² Musil, J.: Úloha trestní politiky při reformě trestního práva. In: Trestní právo, 1/1998, str. 3-5.

³ Schválen rozhodnutím ministra spravedlnosti dne 7. 5. 2008, č.j. 5/2008-OANA-SP/13, viz http://www.ok.cz/iksp/docs/sp08_10.pdf.

funkci a činnost systému trestní justice a jeho orgánů⁴, názory na stav relevantní legislativy, jakož i vnímanou informovanost veřejnosti o dané problematice.

Cílem výzkumu je přinést nové a prohloubit dosavadní poznatky o názorech a postojích veřejnosti k jednotlivým aspektům trestní politiky v ČR, a to prostřednictvím reprezentativního průzkumu veřejného mínění. Vedlejším cílem je sumarizovat výsledky dosavadního výzkumu v této oblasti a formulovat konkrétní náměty pro účely tvorby trestní politiky.

I.2. Metody výzkumu

Vzhledem k cíli výzkumu je jeho hlavní součástí rozsáhlý originální průzkum veřejného mínění k problematice kriminality a trestní justice. Terénní fáze průzkumu proběhla v létě 2009. Z důvodu zachování aktuálnosti jeho výsledků byl výstup z výzkumu „Veřejnost a trestní politika“ rozdělen do dvou částí. Předkládaná studie shrnuje a analyzuje výsledky průzkumu veřejného mínění, obohacené o stručný vstup do problematiky. Druhá část bude dále obsahovat literární studii o problematice veřejného mínění, jeho vztahu s trestní politikou a přístupech k jeho výzkumu, a sekundární analýzu výsledků dosavadních výzkumů veřejného mínění k otázkám týkajícím se trestní politiky v ČR, což mj. umožní komplexnější přístup k interpretaci poznatků, získaných v rámci realizovaného průzkumu veřejného mínění.

K řešení výzkumného úkolu byly použity následující výzkumné metody a techniky:

- *studium a analýza odborné literatury* – byly využity především ve vstupní literární studii o problematice veřejného mínění, jeho vztahu s trestní politikou a přístupech k jeho výzkumu;
- *sekundární analýza výsledků dosavadních výzkumů veřejného mínění k otázkám týkajícím se trestní politiky* – poskytla přehled již existujících výzkumných poznatků ke zkoumané problematice v ČR;
- *průzkum veřejného mínění* - představoval těžiště výzkumu a posloužil k získání nových poznatků o názorech veřejnosti na jednotlivé aspekty trestní politiky. Terénní fázi průzkumu realizoval externí subjekt (Factum Invenio, s.r.o.) prostřednictvím vlastní tazatelské sítě na reprezentativním vzorku populace ČR. Podrobnosti o metodologii terénní fáze průzkumu obsahuje Kapitola III.

---

⁴ Orgány systému trestní justice zde nemíníme pouze tzv. „justiční orgány“, tedy státní zastupitelství a soudy, ale všechny státní orgány, které v rámci systému trestní justice působí, tedy také policejní orgány, Vězeňskou službu ČR a Probační a mediační službu ČR.

II. Teoretický vstup do problematiky

II.1. Veřejné mínění jako fenomén a jeho výzkum

Pojem veřejného mínění se v sociologii objevuje koncem 19. století a je dále rozvíjen zvláště počátkem století dvacátého. Souvisí to i se změnou v chápání pojmu veřejnost. „Z původního významu veřejnosti jako společenské elity složené ze svobodných, vzdělaných a angažovaných občanů se postupně mění v koncept pluralitních veřejností, které jsou mnohdy dokonce synonymem pro veškeré obyvatelstvo.“⁵ Další důležitou podmínkou bylo převládnutí představy o jedincích jako o svobodných občanech, kteří si mohou svobodně vytvářet mínění o veřejných záležitostech a mají právo své mínění svobodně vyjádřit.⁶

Nezanedbatelnou roli při vývoji v chápání tohoto pojmu sehrály i masové sdělovací prostředky, díky nimž jsou obyvatelstvu předkládány určité problémy a události, na něž si jedinci utvářejí vlastní názor. „Všude na světě, kde dochází k výměně názorů mezi občany v rámci otevřených politických a masmediálních systémů, se veřejné mínění neustále proměňuje a vyvíjí. V průběhu času významnost jednotlivých témat stoupá a klesá zároveň s tím, jak se přesouvá pozornost masových médií a veřejnosti.“⁷ Přestože nepanuje shoda v tom, jak přesně veřejné mínění definovat, ani jaké funkce plní, je všeobecně považováno za významný společenský jev, který ovlivňuje jak vědomí a chování jedinců a skupin, tak i společnost samotnou.

Výzkum veřejného mínění je specifickým typem sociologického výzkumu, který nezkoumá sociální jevy, vztahy a procesy v celé jejich šíři a hloubce, ale omezuje se na zachycení názorů a postojů nějaké populace – veřejnosti. „Jeho cílem je zjistit rozložení určitých názorů v populaci či konkrétní části společnosti. Provádí ho zejména specializované agentury ... většinou pro média, politiky, nebo větší firmy, kteří jeho výsledků hojně

---

⁵ Rendlová, E., Lebeda, T.: Výzkumy veřejného mínění – teoretické souvislosti a praktická aplikace. Sociologické texty. Sociologický ústav AV ČR, Praha: 2002, str. 9.

⁶ V současnosti je pro potřeby výzkumů veřejného mínění veřejnost převážně chápána jako obyvatelstvo určitého území, příp. jeho (zpravidla věkem) vymezená část. Např. v ČR se pro tyto účely většinou pracuje s populací České republiky starší 15 let.

⁷ McCombs, M.: Agenda Setting: nastolování agendy - masová média a veřejné mínění. Portál, Praha: 2009, str. 71.

využívají.“⁸ Cílem výzkumů je dát věrohodnou informaci o názorech obyvatel na různé otázky společenského života. Zároveň umožňují poznat sílu určitého názoru v dané populaci a sociální složení jeho zastánců a odpůrců.

Za předchůdce těchto výzkumů lze označit určité postupy, které byly známy již v antice a později v italských renesančních republikách či absolutistických monarchiích.⁹ Od roku 1824 se datují novinové ankety k předpovědím volebních výsledků. I když ze sociologického hlediska nejsou předpovědi volebních výsledků typickým výzkumem veřejného mínění (jde spíše o prognózu chování) jsou po celou dobu vývoje s výzkumem veřejného mínění obsahově i organizačně spojovány.

V roce 1919 bylo v rámci reklamní agentury zřízeno první oddělení pro výzkum trhu, který byl po dlouhou dobu s výzkumem veřejného mínění spojován. A i dnes řada institucí pro výzkum veřejného mínění z komerčních důvodů realizuje i výzkum trhu.

K rozmachu výzkumu veřejného mínění došlo ve 30. letech dvacátého století, kdy pod vedením G. Gallupa provedl *American Institute of Public Opinion* první výzkumy s použitím kvótního výběru a standardizovaného interview i poštovních anket. Převaha výzkumů opřených o vyhodnocení reprezentativních výběrových souborů se projevila v r. 1936, kdy G. Gallup, E. Roper a A. Crossley na základě asi 2000 osob správně předpověděli volbu F. D. Roosevelta prezidentem USA. *Readers Digest*, časopis velmi úspěšný v předpovídání výsledků voleb až do r.1936, používal poštovní anketu a jako s oporou výběru pracoval s telefonním seznamem a registrem vozidel. Gallup naproti tomu vycvičil tazatele a poslal je do terénu. Ti pak kontaktovali mj. početnou skupinu respondentů, kteří neměli telefon a automobil – šlo v důsledku hospodářské krize o méně privilegované lidi, na které zapůsobil Rooseveltův New Deal - a kteří posléze většinou dali hlas Rooseveltovi.

V Československu začal systematický výzkum veřejného mínění v r. 1946 založením Československého ústavu pro výzkum veřejného mínění při Ministerstvu informací. Zabýval se názory na politické a ekonomické otázky, na náboženství, školství atd. Dobrou profesionální úroveň prokázal přesnou předpovědí volebních výsledků v r. 1946.¹⁰

⁸ http://cs.wikipedia.org/wiki/Pr%C5%AFzkum_ve%C5%99ejn%C3%A9ho_m%C3%ADn%C4%9Bn%C3%AD

⁹ Šrubař, I. aj.: Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996, str. 1415.

¹⁰ Počátkem padesátých let ústav zanikl a výzkum veřejného mínění byl zakázán. V roce 1967 byl založen Ústav pro výzkum veřejného mínění. I tento ústav se zabýval širokou problematikou názorů na politické, ekonomické a sociální otázky. V období normalizace došlo k zásadním personálním změnám.

Sociální skutečnost nemůžeme postihnout pouhým pozorováním ale musíme použít nástroje, jenž zesilují naše přirozené schopnosti. Otázkou je, jak zjišťovat to, co člověk soudí, jaké jsou jeho úmysly, jaká má přání, atp. Společenské vědy hledají odpověď na tyto otázky pomocí výzkumu.

Jak uvádí Noelleová „Sociální výzkum zúžením pohledu na proměnné získává schopnost počítat, měřit, a to znamená, že stejně jako přírodovědci mohou i sociologové své teorie empiricky prověřit pomocí statistických metod, mohou s pomocí statistických prostředků pozorování objevovat, dělat opakovatelné a kontrolovatelné experimenty, mohou předkládat důkazy a v práci několika generací mohou shromažďovat zjištěné, ve vyhledávání souvislostí stále rozsáhlejší poznatky o lidech. V rámci znaků utvořených podle skupin se individua chápou zásadně jako rovnocenná, stejnorodá, vyměnitelná a anonymní. Tento moment hypotetické podřízené identity je charakteristický, operacionálně tomu odpovídají identické metody jednání a způsoby postupu.“¹¹

Určité nepochopení, s nímž se dotazovací techniky a jejich výsledky setkávají, vzniká z přenášení individuálních jevů (např. představ, myšlenkových stereotypů, zkušeností, očekávání) do oblasti statistiky nebo do oblasti znaků a samozřejmě naopak – vysvětlováním jevů z oblasti znaků a statistiky pojmy z oblasti individuálních jevů.

Mezi zjištěným veřejným míněním a skutečným chováním je rozdíl. Problém může být v tom, kdo je respondentem výzkumu veřejného mínění. Když se oslovený člověk výzkumů zúčastní, nemusí vypovídat to, co si ve skutečnosti myslí, aby nepřiznal své, pro veřejnost nepřijatelné, názory. Další problém spočívá v tom, že někteří oslovení svou účast na výzkumu odmítnou.¹²

V následujícím období převažoval deskriptivní přístup se zaměřením na mínění obyvatel o ekonomice. Výsledky výzkumů byly poskytovány zejména aparátu ÚV KSČ a prakticky nebyly zveřejňovány. Tato praxe trvala prakticky do poloviny 80 let. Postupně byla věnována větší pozornost mínění o politických a sociálních otázkách, sledování časových řad a hlubší analýze. Politické změny po listopadu 1989 vyvolaly vznik i jiných než státních pracovišť pro výzkum veřejného mínění a výrazně se zvýšil počet výzkumů (tamtéž str. 1415 - 1417).

¹¹ Noelleová, E.: Výzkum veřejného mínění. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968, str. 38 –39.

¹² Pravděpodobnostní výběry mívají u nás až 30 – 45% míru selhání (z toho jde většinou o odmítání respondentů nebo jim blízkých osob a z menší části o špatné adresy, nedosažitelnost respondenta apod.) U kvótních výběrů tento aspekt sice nelze sledovat, ale je možné předpokládat, že tazatelé výsledky ovlivňují v podobném smyslu tj. vyhledávají spíše ochotnější a dosažitelné respondenty. I z těchto důvodů se zkoušejí nové techniky zjišťování veřejného mínění, např. finanční odměňování respondentů za účast v panelech apod.

Do rozhodování lidí vstupují různé aktuální události a faktory. Sociální desirabilita jistě může průběh dotazování ovlivňovat a zkušený výzkumník by s ní měl předem počítat. Ale předpověď chování z názorů a mínění je i tak obtížná záležitost, často přecházející do pole působnosti matematického modelování. Navíc, řadu okolností ovlivňujících chování si lidé nemusí nutně bezprostředně po dotazu ve výzkumu veřejného mínění uvědomovat. A tak často mohou odpovídat upřímně, bez autostylizace, v dobré víře a přesto neúplně a z hlediska zkoumaného jevu v podstatě irelevantně.

Výběr respondentů ovlivňuje i tzv. spirála mlčení. Pojem spirály mlčení označuje spirálově se roztáčející proces, který lze popsat následovně. Existuje určitý názor, který není veřejně vyslovován, a protože lidé, kteří jej zastávají, vidí, že nejde o názor, který by bylo vhodné veřejně vyslovovat (neboť není na veřejnosti nijak oceňován), raději mlčí. Názor se oslabuje, mlčení se šíří, spirála mlčení se roztáčí. Tento jev má samozřejmě i druhou stránku - roste síla názoru, který je vyslovován veřejně. Noelleová chápe spirálu mlčení jako proces vzniku a vývoje veřejného mínění. Hybnou silou, která uvádí do pohybu spirálu mlčení, je strach z izolace. Všechny jevy spojené s fenoménem veřejného mínění mají podle Noelleové jedno společné – představují pro individuum izolační hrozbu. Jestliže se člověk nechce ztotožnit s dominujícím názorem, má ještě jednu možnost, mlčet a být trpěn.¹³

Značným přínosem pro teorii i praxi výzkumů veřejného mínění je práce W. Lippmanna, ve které poukázal na význam stereotypů tj. stabilních prvků ve vědomí lidí, představující určité předem dané schéma vnímání.¹⁴ Při výzkumech veřejného mínění se setkáváme s dalším jevem, který je také málo ovlivnitelný racionální argumentací. Jde o fámy. Pro fámu je typické, že se šíří neoficiálními informačními zdroji, týká se zajímavých současných jevů, má značnou dynamiku a může být jak pozitivní, tak negativní. Nejčastěji vzniká z nedostatku informací o jevech, které veřejnost zajímají, někdy bývá i záměrně vytvářena a šířena. Její vznik podporuje i nedůvěra k existujícím informacím, pocit izolace určitých sociálních skupin a také pocit nejistoty, bezmoci a ohrožení.¹⁵

V současnosti už není hlavním problémem veřejné mínění uzнат a docenit, ale spíše to, jakými metodami je věrohodně zachytit, tj. jaké techniky jsou ve výzkumech veřejného mínění nejefektivnější.

¹³ Šubrt J. in: Kunštát, D. aj.: České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2006, str. 16.

¹⁴ Blíže viz Šrubař, I., cit. dílo, str. 1229-1230.

¹⁵ Tamtéž, str. 304.

Lze konstatovat, že kvalitu zjištěných výsledků podmiňují nejvíce dva faktory:

- správně položené otázky (které jsou také správně interpretovány);
- správně sestavený soubor respondentů, tedy těch, kteří na tyto otázky odpovídají.

Zároveň je nutno zdůraznit, že přesnost prezentovaných výsledků nelze vždy dobře kontrolovat, někdy chybí srovnání, protože výsledky zjištěné výzkumem jsou jediné dostupné.

Metody výzkumu veřejného mínění jsou v zásadě dvojí: metody kvantitativní, které se snaží odpovědět na otázku *kolik* (kolik lidí má tento názor a kolik jich má názor opačný), a metody kvalitativní, zjišťující *proč* (proč ten názor dotazovaní mají).¹⁶ U kvalitativních metod jde především o hloubkové zjišťování různých pohnutek a názorů, které se odhalují v moderovaných skupinových rozhovorech jako vedlejší produkt usměrňované skupinové dynamiky (*focus groups*). Nebo také v hloubkových, různě strukturovaných individuálních rozhovorech, popř. s využitím různé observační a záznamové techniky. Kvalitativním přístupem by měl výzkum dospět také k poznání nevyčtených, neuvědomělých nebo neuvědomovaných předpokladů a pohnutek chování. Zatím častěji bývají používány metody kvantitativní a z nich zejména ta, které se říká rozhovor, nebo také *face to face interview*.

Každý subjekt provádějící výzkum veřejného mínění musí mít dvojí kapitál. Prvním je znalost používaných metod, ať už standardizovaných nebo vlastní know-how, a druhým je tazatelská síť. Vlastní výzkum veřejného mínění probíhá jako většina empirických výzkumů ve třech základních fázích:

1. fáze přípravná;
2. fáze realizační;
3. fáze vyhodnocovací.

Přípravná fáze výzkumu zahrnuje tyto etapy:

1. zpracování námětu výzkumu, které je výsledkem orientace v problému a teoretického uchopení výchozí problémové situace;
2. vytvoření vlastního výzkumného nástroje – dotazníku, jako výsledku operacionalizace teoretických konceptů do podoby empirických indikátorů a jejich ověření;
3. zpracování sociologického projektu výzkumu a jeho metodicko-organizační příprava.

---

¹⁶ Tato základní charakteristika je samozřejmě poněkud zjednodušující. Také v kvantitativních výzkumech zajímá výzkumníky „proč?“. Odehrává se to ale na jiné rozlišovací úrovni než u kvalitativních výzkumů (kde se naproti tomu zase někdy využívají různé kvantifikující postupy a techniky).

Realizační fázi představuje vlastní sběr empirických dat v terénu, který závisí na zvolených výzkumných technikách a metodách. Nejobvyklejší je klasická gallupovská metoda reprezentativního dotazování technikou standardizovaných rozhovorů s respondenty vybranými podle předem daných instrukcí (pravděpodobným nebo kvótním postupem). Standardizovaný rozhovor je obvykle prováděn tak, že tazatel respondentovi předčítá z dotazníku nejen jednotlivé otázky, ale i odpovědi, přičemž ty odpovědi, které si dotazovaný vybral, v dotazníku zaznamená. Po skončení dotazování odevzdávají nebo odesílají tazatelé získané materiály zpět do výzkumné firmy. Zde se údaje kontrolují a dochází k jejich úpravě pro potřeby statistického zpracování.

Vyhodnocovací fáze obsahuje tyto etapy :

1. statistická analýza – z datového souboru se připraví základní přehled výsledků;
2. interpretace výsledků – poznatky a podrobné výsledky získané z výzkumu jsou obsaženy v závěrečné zprávě, ve formě tabulek, grafů, schémat, a vysvětlujících komentářů;
3. prezentace výsledků – demonstrace výsledků s doprovodným komentářem, formou odborného semináře, krátké informace pro masmédiá, atp. (formu prezentace určí zadavatel – tato fáze může někdy i chybět);
4. archivace údajů ve výzkumné instituci pro další použití.

Výzkum veřejného mínění má určitá specifika, která stručně shrnul Šubrt:

- „Metoda určená ke zkoumání veřejného mínění se za určitých okolností může přeměnit v nástroj jeho tvorby. Tato možnost je dána vlastní povahou dotazníkového šetření, neboť v dotaznících se obvykle nechce po respondentech nic jiného, než aby k otázkám, které jsou jim kladeny, vybrali vždy jednu z nabízených variant odpovědí.
- Výzkum ve kterém se výzkumní pracovníci dotazovaných neptají „Co si myslíte?“, nýbrž jim říkají „vyberte si z nabízených možností jednu odpověď“, pak dovoluje cosi pozoruhodného. Dovoluje položit lidem libovolnou otázku a poté ji interpretovat jako projev veřejného mínění, tedy jako něco co existuje nezávisle na výzkumu. Jinými slovy tato metoda umožňuje se určitým tématům vyhýbat. Vše závisí na tom, zda určitá otázka je nebo není položena, zda určitá varianta odpovědi je nebo není respondentům nabídnuta“.¹⁷

---

¹⁷ Viz. Šubrt J., cit. dílo, str. 21.

S ohledem na současnou šíři a rozmanitost výzkumů veřejného mínění lze ovšem tuto kritiku zúžit pouze na některé typy šetření, zejména na komerční tradiční omnibusy provozované metodou *face to face* na kvótních výběrech respondentů.¹⁸

Uvádí se že, výzkum veřejného mínění, založený na standardizovaném dotazování respondentů reprezentativního výběrového souboru, zatlačil v 50. letech minulého století do pozadí jiné sociologické postupy empirického poznávání veřejného mínění, které se dnes vyskytují jen řídce (např. tzv. *mass observation* – obsahová analýza apod). V 80. letech dvacátého století se začínají ve větší míře používat kvalitativní techniky sociologického výzkumu, např. technika cílových skupin (*focus groups*), konzultativní techniky, později i projektivní techniky apod.¹⁹

V současnosti jsou mezi nejpoužívanějšími technikami výzkumu veřejného mínění uváděny zejména omnibusový výzkum veřejného mínění a kvalitativní výzkum veřejného mínění realizovaný technikou *focus groups*, jejichž specifika lze stručně charakterizovat takto:

- Omnibusovými šetřeními veřejného mínění nazýváme více tématické výzkumy, prováděné v pravidelných časových intervalech jednotnou metodikou. Jde o kvantitativní, reprezentativní výzkumy, obvykle s použitím kvótního výběrového postupu. V praxi se nejčastěji setkávají témata veřejného mínění (politická, ekonomická, sociální) s výzkumem zákazníka na trhu. Výhody tohoto typu výzkumu jsou zejména ekonomické.
- Technikou *focus groups* bývají zjišťovány podrobnější představy lidí o určitých záležitostech, jejich náměty na řešení problémů, nebo verbální i nonverbální reakce na určité dané stimuly. Přednosti takového výzkumu spočívají v zachycení a interpretaci autentických výroků a chování respondentů. Zároveň výzkumník vědomě rezignuje na kvantifikovanost a statistickou reprezentativitu získaných informací.

Kromě toho se provádějí dosti často výzkumy veřejného mínění jako telefonické dotazování s využitím počítače CATI (*Computer Assisted Telephone Interviewing*), bez dotazování tváří v tvář, nebo metodou různých on-line dotazování (CAWI – *Computer Aided Web Interviewing*, nebo CASI - *Computer Aided Selfcompleted Interview*), příp. s využitím řízeného panelu respondentů („*managed access panel*“).

---

¹⁸ Zejména velké agentury provozují ve světě pro omnibusová šetření také náhodné či pravděpodobnostní výběry a od metody pen&paper v posledních letech ustupují a provádějí osobní dotazování za pomoci počítače (laptopu) CAPI (*Computer Assisted Personal Interviewing*). To umožňuje sofistikovanější kladení předkódovaných otázek, než je nabídka variant s pokynem k výběru jedné nebo několika z nich, větší respektování filtrů, větší názornost (video, audio, obrázky) atp.

¹⁹ Viz Šrubař, I., cit. dílo, str. 1416.

Závěrem této kapitoly lze shrnout, že pokud jsou výzkumy veřejného mínění řádně realizované, stávají se předpokladem kvalifikovaných rozhodnutí v celé řadě společensky významných oblastí. O výzkum veřejného mínění se opírá nejen politika ale často také činnost masových komunikačních prostředků. Je ovšem nutno zdůraznit s Noelleovou, že: „Reprezentativní výzkum veřejného mínění může podat překvapivě spolehlivé výpovědi o všech, o skupině, o souboru, ale ne o každém. O jednotlivci neví nic, lidské osobnosti se netýkají, ta se vymyká.“²⁰

II.2. Trestní politika

Máme-li zkoumat vztah veřejnosti k trestní politice, je třeba úvodem pojem trestní politiky definovat a vymežit tak prostor, v němž se má výzkum pohybovat. V rozsáhlé studii z roku 2008 se Karabec a kol. podrobně zabývali hlavními charakteristikami trestní politiky v ČR po r. 1990, se zřetelem na tvorbu a realizaci zásadních trestněpolitických opatření ve vybraných oblastech, na vybrané hmotněprávní a procesní instituty odrážející změny v trestní politice, a na poznání faktorů, ovlivňujících tvorbu a realizaci trestní politiky v uvedeném období.²¹ V úvodu své studie se vymezení pojmu „trestní politika“ důkladně věnovali, přičemž vycházeli ze skutečnosti, že každý stát svou trestní politikou deklaruje zejména úroveň ochrany základních lidských a občanských práv a svobod, kterou je ochoten a schopen reálně zabezpečit. Trestní politika státu je konkretizována především v jeho trestní legislativě hmotněprávní i procesní, v systému a uspořádání orgánů a institucí zajišťujících uplatňování trestněprávních norem i v praktické činnosti těchto subjektů.²²

Rozlišovat lze trestní politiku v širším a užším pojetí.²³ Širší pojetí zahrnuje do trestní politiky všechny činnosti a opatření uplatňované zákonodárny i exekutivními orgány, státními i nestátními organizacemi a hospodářskými subjekty, jakož i občanské aktivity, které jsou zaměřeny na kontrolu kriminality, její potlačování i prevenci. Toto vymezení je pochopitelně příliš neurčité, neumožňuje např. odlišit opatření obecně politická od specificky trestněpoliticky zaměřených činností (např. vypracování a prosazování státního rozpočtu je úkolem odborným a politickým, přičemž ovšem skladba a objem finančních prostředků a jejich navrhované využití vlastně předurčují faktické možnosti specifických

²⁰ Noelleová, E., cit. dílo, str. 40.

²¹ Karabec, Z. aj.: Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice. Praha: IKSP, 2008.

²² Tamtéž, str. 6.

²³ Tamtéž, str. 7.

trestněpolitických opatření - jako příklad lze uvést rozpočtové krytí výdajů na trestní justici a policii, nebo finanční zajištění úkolů resortů při řešení drogové problematiky aj.). Do tohoto širšího pojetí také spadají činnosti a opatření, jež sice ve svých konečných důsledcích mají či mohou mít vliv na stav kriminality a na její vývoj a strukturu (např. opatření vůči mladé generaci, opatření v sociální oblasti apod.), ale jejich primární zaměření je na jiné cíle než na kontrolu kriminality. Užší vymezení trestní politiky zahrnuje především trestní zákonodárství a činnosti i opatření orgánů činných v trestním řízení; aktivity dalších subjektů pouze v tom rozsahu, v jakém jsou přímo orientovány na kontrolu kriminality či do trestní oblasti.

Z řady definic trestní politiky, které nabízí odborná literatura, lze pro naše účely použít obecné vymezení, vyjádřené Musilem: „Trestní politika, jako součást obecné politiky, formuluje cíle a prostředky společenské kontroly kriminality pomocí trestního práva“²⁴. V odborné literatuře i v praxi se kromě pojmu trestní politika lze setkat také s pojmy kriminální či sankční politika. Vztah všech těchto pojmů je možno charakterizovat tak, že kriminální politikou lze rozumět všechna opatření proti zločinnosti, trestní politikou ta opatření, která využívají trestní právo a sankční politikou stanovení účelu trestání, systému trestních sankcí a jejich uplatňování.²⁵

Úkolem trestní politiky je též identifikovat aktuální stav společenského konsensu o základních právněpolitických principech, které mají stabilizující funkci zejména v dobách častých legislativních změn. Logickou součástí tohoto úkolu je formulace určitých konstant trestní politiky, které budou dlouhodobě ovlivňovat trestní legislativu a aplikační praxi, byť i ony jsou historicky a sociálně podmíněny. Pokud by se tyto konstantní principy nekontrolovaně v krátkých časových intervalech výrazně měnily, mohlo by dojít k narušení celistvosti systému trestního práva a jeho následnému rozkladu.²⁶

Veřejnost a trestní politika jsou v demokratickém právním státě v neustálé interakci. Občané by především měli mít dostatek korektních informací k tomu, aby si vytvořili realistickou představu o stavu kriminality (a souvisejících sociálně patologických jevů) v zemi (regionu, obci) a o reakci orgánů veřejné moci na ni. Dobrou informovanost veřejnosti v tomto směru nelze podceňovat. Nejde jen o to, že soustavné poskytování takových informací představuje způsob prezentace výsledků práce politických činitelů a orgánů

---

²⁴ Musil, J.: Úloha trestní politiky při reformě trestního práva. In: Trestní právo, 1/1998, str. 3-5.

²⁵ Vůjtěch, J. aj.: Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000. Praha: IKSP, 2001, str. 24 - 25.

²⁶ Kuchta, J., Válková, H. aj.: Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C.H.Beck, 2005, str. 11.

systému trestní justice. Nepřesné představy veřejnosti o kriminální problematice mohou mít závažné socioekonomické důsledky. Zlehčování problémů s kriminalitou může vést u občanů k podceňování otázky bezpečnosti v každodenním životě, což vytváří příležitosti k trestné činnosti. Příkladem může být lehkovážné chování některých uživatelů internetového bankovníctví, seniorů, stopařek apod. Naopak přeceňování míry a závažnosti kriminality vede k nadměrným negativním projevům tzv. „strachu z kriminality“²⁷, k ne zcela odůvodněným změnám chování občanů, k jejich zvýšené nespokojenosti se systémem trestní justice a s představiteli veřejné moci obecně. Za příklad může sloužit vyhýbání se „nebezpečným“ lokalitám ve městě, omezování sociálních kontaktů v rámci širší komunity, volání po znovuzavedení trestu smrti apod. Všechny tyto důsledky zkreslených představ veřejnosti o rozsahu a struktuře kriminálního problému mají také nezanedbatelné ekonomické dopady, jak na jednotlivce, tak na města či jejich části, ale i na společnost jako celek.

Dostatečná znalost skutečných potřeb občanů v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku, jejich skutečných názorů na kriminalitu a její postih, jakož i jejich postoje k různým formám společensky nekonformního chování, je nezbytným předpokladem formulace účinné, srozumitelné a respektované trestní politiky. Bez ní hrozí, že se tvůrci trestní politiky soustředí na problémy podružné, zatímco ty, které veřejnost sužují citelněji, zůstanou stranou. Finanční i lidské zdroje systému trestní justice budou vždy omezené a je třeba důkladně zvažovat, kam je vynaložit. Navíc pokud veřejnost získá pocit, že orgány veřejné moci v rámci trestní politiky neřeší její nejpálčivější problémy a ignorují její názory na přijatelnost či nepřijatelnost některých forem chování, zvyšuje to její nespokojenost s představiteli veřejné moci. Jak upozorňuje Musil, zkoumání právního vědomí občanů a verifikace získaných poznatků jsou nezbytné, protože společenský konsensus o principech trestní politiky i o charakteru a intenzitě klíčových opatření proti kriminalitě, včetně zacházení s pachateli, má rozhodující význam pro její účinnost.²⁸

A konečně je třeba veřejnosti trestněpolitické záměry a opatření, jakož i důvody pro ně, srozumitelně sdělovat. Pouze jasný a zřetelně formulovaný záměr, odpovídající ze značné části skutečným potřebám veřejnosti, může nalézt ve společnosti náležitou podporu, která je do velké míry rozhodující pro účinnost každého opatření v dané oblasti. Je tedy třeba vědět, jaké formy sdělení nejlépe přitáhnou pozornost veřejnosti, jaké zdroje jsou schopny poskytovat informace veřejnosti nejefektivněji a jaké nejpřesněji, které informační kanály

---

²⁷ Viz např. Murray, L.: *Inventing Fear of Crime: Criminology and the politics of anxiety*. Cullompton: Willan Publishing, 2007.

²⁸ Musil, J., cit. dílo, str. 3-5.

jsou pro veřejnost nejdůvěryhodnější apod. Ostatně v konečném důsledku je to opět veřejnost, která trestní politiku (v rámci politiky obecné, jejíž je součástí²⁹) hodnotí a své hodnocení vyjadřuje navenek, ať již formou činnosti organizací občanské společnosti, ve volbách atd.

II.3. Výzkumy postojů veřejnosti ke kriminalitě a trestní justici

Zahraniční výzkumy, zabývající se názory a postoji veřejnosti k trestní politice a ke kriminalitě obecně, dospívají k jednoznačnému poznatku - občané mají o dané téma zájem, avšak zároveň jsou jejich znalosti o něm na velmi nízké úrovni³⁰. Příznačně se tento paradox projevuje při hodnocení kriminálních trendů. Většina veřejnosti je trvale přesvědčena o narůstající míře zločinu, a to i přesto, že kriminální statistiky i viktimologické výzkumy ve většině hospodářsky vyspělých zemí hovoří v posledních letech o poklesu kriminality. Ke shodnému zjištění došlo nedávne šetření Institutu pro kriminologii a sociální prevenci³¹, v němž se podle 77 % respondentů kriminalita v České republice za posledních deset let (tedy v letech 1995-2004) poněkud, či dokonce výrazně zvýšila. Oficiální údaje o registrované kriminalitě za uvedené období přitom hovoří o poklesu o 24.000 trestných činů (jakkoli nelze podceňovat nejrůznější zkreslení, jimž statistiky podléhají, stoupající trend kriminality z počátku devadesátých let je již patrně opravdu minulostí). Obdobně mají lidé velmi nereálné představy o celkové struktuře kriminality, neboť často přeceňují výskyt deliktů násilného charakteru (vraždy, ublížení na zdraví, znásilnění apod.), a naopak spíše podceňují rozsah deliktů z oblasti kriminality majetkové. Občané České republiky se tak například podle jedné ze studií Centra pro výzkum veřejného mínění z roku 2003 domnívají, že vraždy se na počtu všech trestných činů v České republice podílejí 9 % a znásilnění 8 %.³² Ve skutečnosti však ani jejich součet nepřekračuje půl procenta registrované kriminality.

V kriminologické literatuře bývá v uvedených souvislostech diskutován vliv mediálního zpravodajství. Právě média jsou totiž zdrojem, odkud většina občanů své znalosti či povědomí o

---

²⁹ Viz Karabec, Z., cit. dílo, str. 7.

³⁰ Roberts, J. aj.: Understanding public attitudes to criminal justice. Maidenhead: Open University Press, 2005, str. 7.

³¹ Večerka, K. aj.: Občané o kriminalitě a prevenci. Praha: IKSP, 2007.

³² Více viz internetové stránky CVVM: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100206s_ob30409.pdf.

kriminalitě získává³³. Nejvýznamnější roli hraje televize a tisk, což potvrdilo nedávné, výše citované šetření Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. Televize je podle něj největším dodavatelem zpráv o trestné činnosti pro všechny věkové skupiny občanů, v případě tisku je pak možno sledovat částečný růst jeho významu spolu s věkem³⁴. Zajímavá zjištění přinesla studie Ch. Pfeiffera³⁵. Vyšlo z ní najevo, že čím více času jedinec sledování médií věnuje, tím pravděpodobněji se u něj se zkreslenými názory na rozsah kriminality setkáme. Podobný efekt má preference soukromých televizních kanálů před kanály veřejnoprávními.

Důvod, proč masmédiá přispívají ke zkresleným představám veřejnosti o trestné činnosti, je zřejmý. Obraz kriminality, který nabízejí, je silně ovlivněn jejich přednostním zájmem o výjimečné a neobvyklé zločiny, zejména pak z oblasti násilné kriminality³⁶. Potvrdila to již hojně citovaná studie J. Dittona a J. Duffyho z osmdesátých let dvacátého století, která analyzovala obsah kriminálního zpravodajství v několika skotských regionálních denících a porovnávala jej s oficiálními kriminálními statistikami. Autoři zjistili, že ačkoli na zločiny násilného charakteru a zločiny se sexuálním podtextem připadalo ve statistikách pouhých 2,4 % všech skutků, noviny jim věnovaly téměř polovinu kriminálního zpravodajství³⁷. K podobným závěrům dospěl výzkum z amerického Chicaga, zaměřený na trestný čin vraždy. Jeho podíl na celkové kriminalitě činil ve sledovaném období pouhých 0,2 %, avšak v populárním listě Chicago Tribune mu byla věnována čtvrtina všech zpráv, týkajících se zločinu. Pro majetkové delikty, které ve statistikách jednoznačně dominují, vyhradil naproti tomu zmíněný list pouhá 4 % obsahu³⁸.

Prostor, který média kriminalitě věnují, postupem času nápadně roste. Jak naznačilo srovnání kriminálních zpráv v renomovaných britských denících The Times a Mirror, mezi čtyřicátými a devadesátými lety dvacátého století se zvětšil z méně než desetiny celkového obsahu na více než pětinu³⁹. Prakticky totéž platí o zábavním mediálním průmyslu. Odhaduje se, že zločin je dnes ústředním tématem přibližně jedné čtvrtiny až třetiny všech vydaných

---

³³ Kury, H. aj.: Kriminalita a její prezentace v médiích: zkušenosti (především) z Německa a České republiky. In: Kriminallistika, 2/2002, str. 92-107.

³⁴ Srov. Večerka aj., cit. dílo, str. 26.

³⁵ Viz Pfeiffer, Ch. aj.: Media use and its impacts on crime perception, sentencing attitudes and crime policy. In: European Journal of Criminology, 3/2005, str. 259-285.

³⁶ Jewkes, Y.: Media and crime. London: Sage Publications, 2004.

³⁷ Ditton, J. aj.: Bias in newspaper reporting of crime news. In: British Journal of Criminology, roč. 23, č. 1, str. 159-165.

³⁸ Srov. Jones, S.: Criminology. Oxford: Oxford University Press, 2006, str. 86.

³⁹ Srov. Reiner, R.: Media made criminality: the representation of crime in the mass media. In Maguire, M. aj.: The Oxford handbook of criminology. 3., přeprac. vyd. Oxford: University Press, 2002, str. 376 - 416.

románů, stejně jako pětiny filmové produkce (alespoň dílčí kriminální prvek obsahuje zhruba polovina všech filmů). Bez kriminálních skutků se neobejde ani televizní zábava, což platí minimálně o jedné čtvrtině veškeré programové nabídky⁴⁰. Pracovníci médií jsou si dobře vědomi, že téma zločinu publikum spolehlivě osloví. Je známo, že je to právě tato problematika, o níž se lidé přednostně zajímají, pokud si mají mezi jednotlivými zprávami či informacemi v médiích vybírat⁴¹.

Za zmíněného stavu nás nemůže překvapit, že kriminalita je ve výzkumech veřejného mínění trvale označována jako problém, který občany silně znepokojuje a který považují za jednu z priorit, jimiž by se společnost měla zabývat. K takovým zjištěním dospívají jak domácí, tak zahraniční studie. V našich podmínkách se touto problematikou pravidelně zabývá Centrum pro výzkum veřejného mínění. Jeho šetření poukazují na to, že kriminalitu a její jednotlivé podoby považují za závažný společenský problém dlouhodobě dvě třetiny i více občanů. V roce 2007 například 93 % reprezentativního vzorku obyvatel České republiky označilo za velmi či docela naléhavý problém obecnou kriminalitu, 94 % hospodářskou kriminalitu a 96 % korupci⁴². Současně se ukazuje, že většina veřejnosti není spokojena s tím, jak se odpovědným institucím daří kriminalitu řešit. Takové poznatky jsou opět příznačné i při mezinárodním srovnávání. Takřka univerzální je v různých zemích kritické hodnocení orgánů činných v trestním řízení a nízká důvěra v ně, ačkoli úroveň jejich práce je nepochybně v jednotlivých státech odlišná. Ve výše citované studii Institutu pro kriminologii a sociální prevenci z roku 2007 měli respondenti příslušné instituce ohodnotit stejným způsobem, jako se známkuje ve škole. Průměrné známky činily 2,97 u státní policie; 3,14 u státního zastupitelství a 3,44 u soudů.

Veřejnost opakovaně vyjadřuje také názor, že existující justiční systém je příliš shovívavý vůči pachatelům, a tresty, které za spáchání zločinu hrozí, přehnaně mírné. V České republice považuje tresty za nedostatečné 55 % občanů u obecné kriminality, 64 % u kriminality hospodářské a 83 % u kriminality násilné⁴³. Patříme navíc k zemím, kde se vysoké podpoře dlouhodobě těší i nejpřísnější možná sankce, tedy trest smrti – v posledních letech se podíl občanů, vyslovujících se pro jeho znovuzavedení, pohybuje nad 60 % populace⁴⁴. Pozoruhodným se ovšem může zdát, že nespokojenost s tresty a jejich výší nadále

⁴⁰ Více k tomu viz např. Tomášek, J.: Úvod do kriminologie – jak studovat zločin. Praha: Grada, 2010, str. 33.

⁴¹ Srov. Roberts, J. aj., cit. dílo, str. 7.

⁴² Více viz internetové stránky CVVM: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100668s_po70319.pdf.

⁴³ Více viz internetové stránky CVVM: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100207s_ob30411.pdf.

⁴⁴ Srov. např. viz internetové stránky CVVM:

panuje také ve státech, kde v nedávné době došlo k výraznému zpřísnění trestní politiky (například v USA či ve Velké Británii). Ukazuje se totiž, že řada občanů o těchto reformách neví, a navíc má zcela zjevnou tendenci reálnou výši trestů podceňovat.

Významnou roli může hrát fakt, že občané zpravidla nemají přesnější představy o skutečné náplni práce orgánů činných v trestním řízení⁴⁵. Ve výzkumech veřejného mínění tak sice jsou vyzýváni například k tomu, aby posoudili či „oznámkovali“ úroveň činnosti státního zastupitelství, ale jen část z nich současně dokáže uspokojivě popsat, čím se státní zastupitelství zabývá a jaké úkoly v rámci trestního řízení plní⁴⁶. Znalost dané problematiky přitom může názor respondenta výrazným způsobem ovlivnit. Potvrdila to studie ve Velké Británii, kde byla část respondentů před samotným dotazováním informována jak o aktuálních trendech kriminality, tak o uplatňovaném systému sankcí. Tato skupina se následně k práci orgánů činných v trestním řízení vyjadřovala mnohem příznivěji než respondenti, jimž se stejných informací nedostalo.⁴⁷ Většině občanů navíc chybí osobní zkušenost s jednotlivými složkami justičního systému, která by mohla obraz, nabízený médií a často ovlivněný zájmem novinářů o skandální případy selhání celého systému, do jisté míry korigovat.

Značný význam má samotná metodologie, která je ve výzkumech veřejného mínění k trestní politice užívána⁴⁸. Díky několika experimentálním studiím již není tajemstvím, že pokud jsou otázky kladeny pouze v obecné rovině (například „Jsou u nás tresty pro pachatele dostatečně přísné?“), respondenti projevují výrazně punitivnější postoje, než je tomu v okamžiku, kdy se mají vyjádřit ke konkrétně popsané kauze. Tato skutečnost je pravděpodobně dána tím, že zatímco v prvním případě si většina dotázaných intuitivně vybavuje předobraz nejzávažnějších zločinů či nejproblémovějších pachatelů, konkrétní kauzy již navozují úvahy o možných příčinách delikventního chování či o osobnosti pachatele. Takové myšlenky kromě jiného vedou i k tomu, že respondenti jsou daleko více ochotni uvažovat o opatřeních, jako jsou nejrůznější alternativní tresty nebo výchovná opatření.

Většina výzkumů bohužel zůstává pouze na zmíněné obecné rovině, což je nepochybně jeden z důvodů, proč se nadále udržuje mýtus o výhradně punitivně naladěné veřejnosti. Jak

---

<http://www.cvvm.cas.cz/index.php?disp=zpravy&lang=0&r=1&s=&offset=&shw=100937>.

⁴⁵ Více viz Roberts, J., cit. dílo, str. 8.

⁴⁶ Srov. Tomášek, J., cit. dílo, str. 50.

⁴⁷ Viz Salisbury, H.: Public attitudes to the criminal justice system: the impact of providing information to British Crime Survey respondents. London: Home Office 2004.

⁴⁸ Více viz Roberts, J., cit. dílo, str. 20.

přítom podotýká S. Maruna⁴⁹, ve skutečnosti je mínění občanů v zásadě vyvážené, a to v přímém vztahu k typu případů, jehož se týká. Mnoho výzkumů již prokázalo, že občané sice na jednu stranu volají po nekompromisním potrestání pachatelů závažných forem kriminality, ale současně podporují nápravná či výchovná opatření všude tam, kde podle nich mají smysl. V našich podmínkách tak již například bylo empiricky ověřeno, že většina české veřejnosti je pro využívání mediace při řešení kriminálních skutků, a nemalá část občanů by dokonce byla ochotna mediační setkání s pachatelem za určitých podmínek sama podstoupit⁵⁰. Zároveň ovšem platí, že obecné povědomí o tomto alternativním přístupu je dosud jen velmi malé⁵¹. I proto je z metodologického hlediska důležité, aby se ve výzkumech veřejného mínění respondentům nenabízely pouze varianty odpovědí, zohledňující klasické tresty, jako je trest odnětí svobody, ale též alternativní opatření a postupy⁵².

Povrchní přístup, který lze u celé řady výzkumů veřejného mínění konstatovat, může vést ke zkresleným závěrům také v oblasti hodnocení jednotlivých složek justičního systému či důvěry občanů v ně. Respondenti jsou zpravidla žádáni, aby svůj názor či dojem vyjádřili jedinou známkou či hodnotou na předložené škále (viz výše). Činnost policie, státních zastupitelství, soudů, probační služby či vězeňských zařízení se přitom skládá z plnění mnoha různorodých úkolů, přičemž je pravděpodobné, že občané jsou s výsledným stavem u některých z nich spokojenější než u jiných⁵³. Mohou se tak například kriticky stavět k průměrné délce soudního řízení či ke schopnosti vězeňských pracovníků působit výchovně na odsouzené, ale zároveň hodnotí příznivě fakt, že soudy respektují práva pachatelů a vězňové jsou natolik zabezpečeny, že znemožňují útěk odsouzených na svobodu. Obecně zaměřené otázky nám ale takto podrobnější obraz, umožňující příslušné problematice porozumět hlouběji, nezprostředkují.

Navzdory uvedeným metodologickým problémům platí, že určitá nespokojenost veřejnosti s prací justice je dána i odlišným pohledem občanů na některé zásady či pravidla, typická pro trestní praxi⁵⁴. Klasickým příkladem je přístup k základním právům podezřelých či obviněných osob, která musejí orgány činné v trestním řízení respektovat. Tyto aspekty se mohou občanům jevit jako známka „změkčilosti“ celého systému, neboť z dostupných

---

⁴⁹ Maruna, S. aj.: Public opinion and community penalties. In Bottoms, A. aj. Alternatives to prison: options for insecure society. Collumpton: Willan Publishing, 2004, str. 87.

⁵⁰ Viz Rozum, J. aj.: Uplatnění mediace v systému trestní justice I. Praha: IKSP, 2009.

⁵¹ Srov. Rozum, J. aj. Mediace z pohledu občanů České republiky. In: Trestněprávní revue, 12/2009, str. 372-375.

⁵² Viz. Roberts, J., cit. dílo, str. 20.

⁵³ Srov. Roberts, J., cit. dílo, str. 50.

⁵⁴ Více k tomu viz např. Tomášek, J., cit. dílo, str. 55.

výzkumů jasně vyplývá, že veřejnost se kriticky staví k čemukoli, co brání okamžitému potrestání potenciálního viníka. Obdobně si mnoho občanů vytváří vlastní teorie o tom, jaká opatření k omezení kriminality jsou efektivní, a jaká nikoli. K nejrozšířenějším patří představa, že existuje jasný a přímý vztah mezi rozsahem trestné činnosti a přísností sankcí, které za ni hrozí. Ačkoli pro takovou domněnku nenajdeme prakticky žádné důkazy (kriminalita je ostatně jev, vyvolávaný velkým množstvím faktorů, z nichž řada leží zcela mimo možnosti a vliv trestní justice), dojem, že počet trestných činů rok od roku nezadržitelně stoupá vede u mnoha občanů k automatickému požadavku na zpřísnění trestní represe. S tím souvisí také skutečnost, že značná část veřejnosti přeceňuje odstrašující funkci trestů, zejména pak trestu smrti či trestu odnětí svobody. I v tomto směru se tak potvrzuje názor, který vyslovil K. Aromaa, že kriminalita představuje problematiku, pro níž jsou typické silné postoje, ale jen velmi slabé znalosti⁵⁵.

---

⁵⁵ Příspěvek přednesený na Stockholmském kriminologickém sympoziu v roce 2009, 22. června 2009.

III. Výsledky průzkumu veřejného mínění

III.1. Metodika průzkumu

Průzkum veřejného mínění k problematice trestní politiky představuje hlavní součást výzkumného úkolu „Veřejnost a trestní politika“. Jedná se o rozsáhlý originální průzkum názorů veřejnosti na různé aspekty problematiky kriminality a trestní justice. Pro účely průzkumu sestavil výzkumný tým dotazník, který kromě dotazů na charakteristiky respondenta obsahoval celkem 34 otázek, z nichž některé byly členěny do dvou či více podotázek. Otázky byly řazeny do několika (byť vzájemně se prolínajících) tematických okruhů:

- stav a vývoj kriminality v ČR;
- míra tolerance a punitivity;
- funkce a činnost systému trestní justice a jeho orgánů;
- stav relevantní legislativy;
- vnímaná informovanost o zkoumané problematice.

Před samotnou terénní fází průzkumu byl dotazník podroben pilotáži na vybraném malém vzorku osob za účelem otestování jeho použitelnosti a následně upraven do konečné podoby. Otázky z dotazníku jsou uvedeny v příloze této studie.

Terénní fázi šetření provedl vybraný externí subjekt, zabývající se výzkumy veřejného mínění, a sice společnost Factum Invenio, s.r.o. Šetření bylo provedeno metodou osobního dotazování (face-to-face) na reprezentativním výběrovém souboru 1692 respondentů ve věku od 15 let. Respondenti byli vybráni kvótním způsobem, přičemž použitými kvótními znaky byly pohlaví, věk, vzdělání a region. Dotazování proběhlo na přelomu července a srpna 2009. Metodika zpracování průzkumu odpovídá standardům sdružení SIMAR a ESOMAR. Sebraná data byla po kontrole zpracována a vyhodnocena ve statistickém softwaru SPSS.⁵⁶ Pokud se v textu upozorňuje na statisticky významné rozdíly, míní se tím rozdíly na hladině významnosti 95 % ($p < 0,05$).

---

⁵⁶ Případné odchylky číselných údajů o výsledcích, uvedených v grafech či tabulkách, na úrovni +/- 1 %, jsou důsledkem zaokrouhlení.

III.2. Struktura výzkumného souboru

Základní informace o složení výběrového souboru respondentů obsahuje Tabulka 1.

Tabulka 1: Struktura výzkumného souboru

		N	%
Celkem			
Pohlaví	Muž	822	48,6
	Žena	870	51,4
Věk	15 - 17let	73	4,3
	18 - 20let	83	4,9
	21 - 30let	303	17,9
	31 - 40let	286	16,9
	41 - 50let	284	16,8
	51 - 60let	280	16,6
	61 - 70let	281	16,6
	71 a více let	102	6,1
Vzdělání	ZŠ	203	12,0
	Vyučen	595	35,2
	SŠ bez maturity	173	10,2
	SŠ s maturitou	549	32,4
	VŠ	173	10,2
Osobní čistý měsíční příjem	Do 5000,- Kč	16	0,9
	5001,- až 15.000,- Kč	772	45,6
	15.001,- až 25.000,- Kč	426	25,2
	25.001,- až 35.000,- Kč	131	7,7
	35.001,- a více	62	3,7
	NEMÁ ŽÁDNÝ PŘÍJEM	104	6,2
	NEVÍ, NEODPOVĚDĚL/A	182	10,7
Region	Praha	203	12,0
	Středočeský kraj	195	11,5
	Jihočeský kraj	103	6,1
	Plzeňský kraj	92	5,4
	Karlovarský kraj	50	2,9
	Ústecký kraj	134	7,9
	Liberecký kraj	70	4,1
	Královéhradecký kraj	90	5,3
	Pardubický kraj	83	4,9
	Kraj Vysočina	83	4,9
	Jihomoravský kraj	186	11,0
	Olomoucký kraj	105	6,2
	Zlínský kraj	96	5,7
	Moravskoslezský kraj	203	12,0
Velikost místa bydliště	do 1 tis. obyvatel	256	15,1
	přes 1 do 5 tis. obyvatel	378	22,3
	přes 5 do 20 tis. obyvatel	314	18,6
	přes 20 do 100 tis. obyvatel	395	23,3
	přes 100 tis. obyvatel	350	20,7

Kromě objektivních charakteristik respondentů, jež jsou uvedeny v Tabulce 1, nás zejména pro účely zkoumání možného vlivu momentálního rozpoložení respondentů na jejich názory a postoje, týkající se kriminality a trestní justice, zajímalo též subjektivní hodnocení aktuální osobní situace respondentů. Respondenti tak měli na sedmibodové škále vyjádřit svou celkovou spokojenost se svým současným životem (výsledky shrnuje Tabulka 2) a zhodnotit výši veškerých příjmů své domácnosti z hlediska pokrytí jejich výdajů (výsledky shrnuje Tabulka 3).

Tabulka 2: Celková spokojenost se současným životem

	N	%
Nejvyšší spokojenost	103	6,1
2	550	32,5
3	498	29,4
4	285	16,8
5	159	9,4
6	57	3,4
Nejnižší spokojenost	19	1,1
neví, neodpověděl/a	21	1,3
Celkem	1 692	100,0

Tabulka 3: Hodnocení příjmů domácnosti

	N	%
Příjmy pokrývají všechny běžné výdaje a umožňují i spoření nebo investování	443	26,2
Příjmy pokrývají všechny běžné výdaje, ale spoření ani investování neumožňují	753	44,5
Příjmy nepokrývají všechny běžné výdaje, ale lze z nich vyžít	344	20,3
Příjmy jsou zcela nedostatečné a naše domácnost má problémy s financováním základních životních potřeb	80	4,8
neví, neodpověděl/a	72	4,3
Celkem	1 692	100,0

Realizovaný průzkum nebyl zaměřen na otázky viktimizace. Míra, v jaké se občané stávají oběťmi jednotlivých druhů trestné činnosti, je předmětem jiných výzkumů, jež mají návaznost i na mezinárodní viktimologické studie.⁵⁷ Přesto nebylo vhodné tuto problematiku zcela pominout, protože skutečnost, zda se respondent či někdo z jeho blízkého okolí stal v nedávné minulosti obětí trestného činu, může jeho názory a postoje v oblasti trestní politiky

⁵⁷ Z poslední doby viz např. Martinková, M.: Zkušenosti obyvatel České republiky s některými delikty – výsledky viktimologického výzkumu. Praha: IKSP, 2007.

významně ovlivnit.⁵⁸ Respondenti byli proto dotázáni, zda oni sami či některá z jim nejbližších osob byli v posledních třech letech obětí trestného činu. Výsledky shrnují Tabulky 4 a 5.

Tabulka 4: Viktimizace respondentů v posledních třech letech

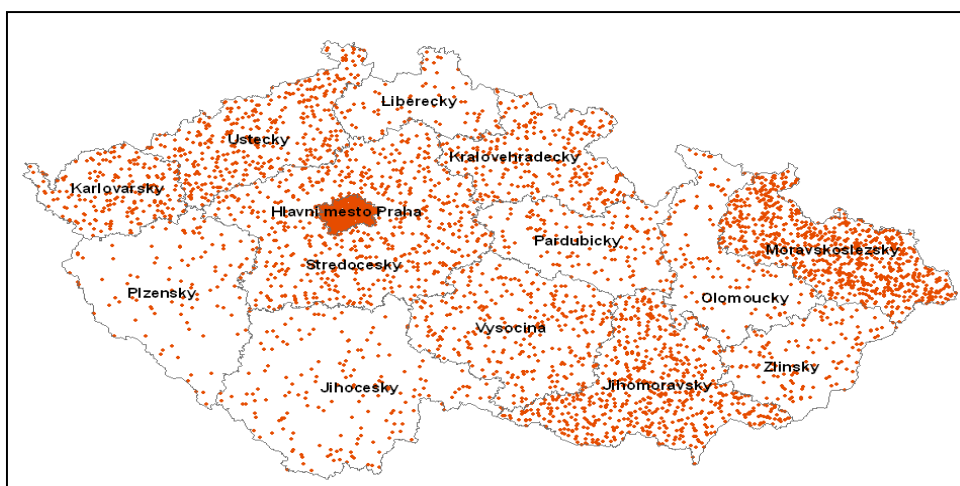
	N	%
Ano	148	8,8
Ne	1 529	90,4
neví, neodpověděl/a	14	0,8
Celkem	1 692	100,0

Tabulka 5: Viktimizace blízkých osob respondentů v posledních třech letech

	N	%
Ano	320	18,9
Ne	1 345	79,5
neví, neodpověděl/a	27	1,6
Celkem	1 692	100,0

Graf 1 přehledně znázorňuje regionální rozložení respondentů, kteří uvedli, že byli sami v posledních třech letech obětí trestného činu, a to po přepočtení na celkovou populaci ČR. Z grafu vyplývá, že kromě Prahy uváděli respondenti osobní zkušenost s viktimizací nejvíce v Moravskoslezském kraji, naopak nejméně v Plzeňském, Libereckém a Olomouckém kraji.

Graf 1: Počet obětí trestných činů – deklarovaná osobní zkušenost (přepočteno na celou ČR; 1 tečka = 200 obětí)

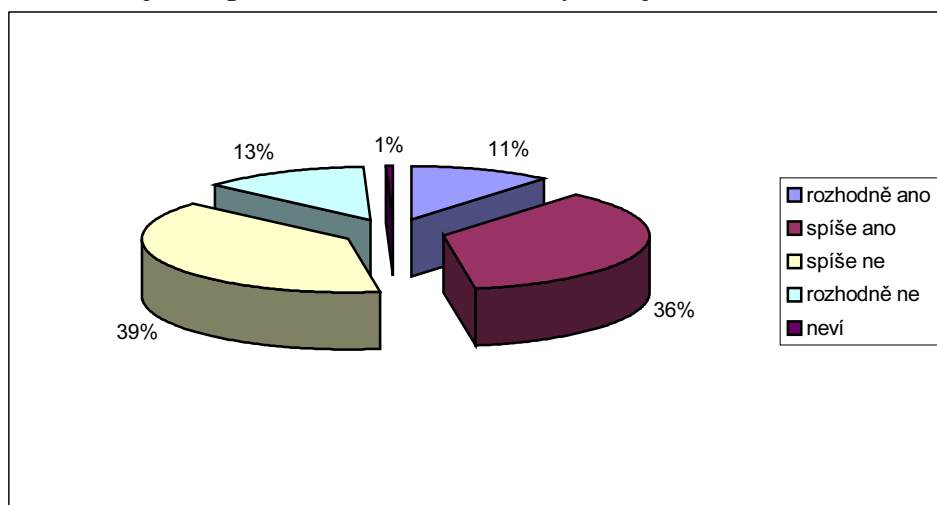
⁵⁸ Viz např. Roberts, J. aj.: Understanding public attitudes to criminal justice. Maidenhead: Open University Press, 2005, str. 48; National Institute of Justice: Factors that Influence Public Opinion of the Police. Washington DC: U.S. Department of Justice, 2003, str. 6–7.

III.3. Vnímaná informovanost o kriminalitě a trestní justici

Otázka 1

Z většiny zahraničních výzkumů veřejného mínění vyplývá, že zájem občanů o problematiku kriminality a její kontroly je značný⁵⁹. Naše šetření tento předpoklad potvrdilo pouze zčásti. Jak naznačuje Graf 2, o kriminalitu a boj s ní se rozhodně či spíše zajímá zhruba polovina respondentů (47 %). Jedná se o podobnou míru zájmu, jaký naši občané ve srovnatelných studiích projeví o jiné otázky společenského života, například o domácí či zahraniční politickou situaci, hospodářskou situaci či o informace týkající se životního prostředí⁶⁰.

Graf 2: Zájem o problematiku kriminality a boje s ní v ČR

Zájem o kriminalitu se u našich respondentů lišil podle některých demografických znaků. Signifikantně více jej projevovali muži (rozhodně či spíše se zajímá 55 % z nich) než ženy (pouze 41 %), a také lidé s vyšším vzděláním (rozhodně či spíše se zajímá 68 % se vzděláním vysokoškolským a 52 % s maturitou) než se vzděláním nižším (pouze 34 % se základním vzděláním a 43 % vyučených). Pozornost, věnovaná uvedenému tématu, stoupá úměrně také s věkem. Dokládá to Tabulka 6, z níž je dobře patrné, že zatímco mezi nejmladšími respondenty se o kriminalitu zajímá (rozhodně či spíše) pouze každý zhruba

⁵⁹ Srov. např. Roberts, J. aj., cit. dílo.

⁶⁰ Srov. tiskové zprávy Centra pro výzkum veřejného mínění „Zájem občanů o politiku“ z roku 2002, dostupnou na http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100038s_pd20322.doc, a „Zájem občanů o informace o životním prostředí“ z roku 2008, dostupnou na http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100812s_oe80710.pdf.

sedmý, mezi respondenty staršími 40 let již více než polovina (s výjimkou nejstarší věkové kategorie).

Tabulka 6: Zájem o kriminalitu a boj s ní podle věku (respondenti v %)

Zájem	Věk							
	15-17	18-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	nad 70
Rozhodně ano	1,4	6,0	5,6	13,2	14,8	12,5	12,2	13,7
Spíše ano	13,7	22,9	32,7	35,2	39,3	42,9	44,1	32,4
Spíše ne	43,8	47,0	44,9	40,8	36,7	32,5	34,1	43,1
Rozhodně ne	38,4	24,1	15,8	10,5	9,2	11,4	9,0	10,8
Neví, neodpověděl	2,7	0,0	1,0	0,3	0,0	0,7	0,6	0,0
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Důležité bylo hledisko kraje, z něhož respondent pochází. Významně více než ostatní se o kriminalitu zajímají občané Středočeského kraje (rozhodně či spíše se zajímá 55 % z nich), signifikantně menší zájem naopak projevili lidé v kraji Ústeckém (pouze 38 %) a Libereckém (30 %). Zejména v případě Ústeckého kraje se jedná o pozoruhodné zjištění, neboť vyjdeme-li ze statistik o registrované trestné činnosti, je to právě tato lokalita, kde se nacházejí některé okresy s nejvyšší mírou kriminality v přepočtu na počet obyvatel⁶¹.

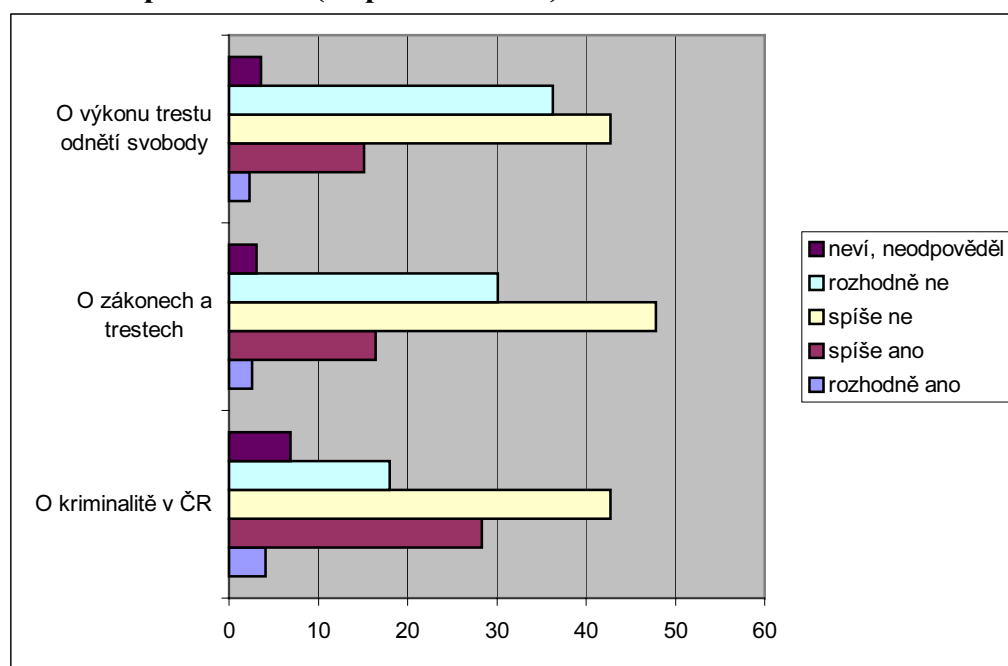
Zaměříme-li se na sociálně ekonomické faktory, větší zájem o zkoumanou problematiku vykazovali v našem šetření občané, kteří příjmy vlastní domácnosti hodnotili jako pokrývající všechny běžné výdaje a navíc umožňující spoření (v této skupině se o kriminalitu rozhodně či spíše zajímá 53 % respondentů). Nezanedbatelný význam měly osobní zkušenosti respondenta s trestnou činností. Je zjevné, že téma našeho výzkumu oslovilo ve větší míře občany, kteří se v posledních třech letech stali sami obětí zločinu. O kriminalitu a boj s ní se rozhodně či spíše zajímá 59 % z nich, zatímco mezi respondenty bez obdobné zkušenosti se takto vyjádřilo pouze 47 %. Podobně se projevil fakt, zda byl v uplynulém období viktimizován někdo z nejbližších osob respondenta. Pokud se tak v posledních třech letech stalo, činil podíl dotázaných s větším či menším zájmem o kriminalitu 54 %, v opačném případě jen 46 %. I tyto rozdíly byly statisticky signifikantní.

⁶¹ K tomu více viz např. Holas, J.: Kriminalita v okresech ČR. In: Budoucnost a sociální patologie. Sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS. Praha: MČSS, 2009, str. 43-51.

Otázky 2 - 4

Velmi podstatným prvkem, který může ovlivnit názory a postoje občanů ke kriminalitě a trestní justici, je úroveň jejich **informovanosti**⁶². I z toho důvodu nelze přehlédnout, že většina dotázaných ji v rámci našeho šetření subjektivně hodnotila jako spíše slabou. Otázky se přitom týkaly toho, zda mají podle vlastního mínění dostatek informací o kriminalitě v České republice, o zákonech upravujících trestné činy (včetně trestů za ně a trestního řízení), a také o tom, jak v českých věznicích probíhá výkon trestu odnětí svobody. Relativně nejlépe hodnotili dotázaní míru informovanosti u první ze zmíněných položek – třetina z nich se domnívala, že má (rozhodně či spíše) dostatek poznatků o stavu kriminality u nás. V případě zákonů i trestu odnětí svobody platilo stejné konstatování již pouze o zhruba pětině respondentů. Jinými slovy řečeno, 78 % dotázaných přiznalo, že nemá dostatečné informace o zákonech, upravujících trestné činy a tresty za ně, a 79 % se totožně vyjádřilo o podmínkách, za jakých se u nás vykonává trest odnětí svobody (více viz Graf 3).

Graf 3: Subjektivní hodnocení dostatku informací o vybraných oblastech a problémech (respondenti v %)

Informovanost prokazatelně souvisela s celkovým zájmem respondenta o kriminalitu. Pokud jej v předchozí otázce deklaroval, následně byla i větší pravděpodobnost, že informace

⁶² Srov. např. Salisbury, H.: Public attitudes to the criminal justice system: the impact of providing information to British Crime Survey respondents. London: Home Office online report 64, 2004.

o kriminalitě, trestních zákonech i výkonu vězeňství bude pokládat za rozhodně či spíše dostatečné. Mezi respondenty, kteří se o kriminalitu zajímají, tak bylo 57 % těch, kdo o ní podle vlastního mínění mají dostatek informací (v opačném případě – tedy u respondentů bez zájmu o kriminalitu - pouze 17 %), a obdobně se v této skupině objevilo 31 % osob se subjektivně vnímaným dostatkem informací o trestních zákonech (v opačném případě 9 %) a 27 % o výkonu trestu odnětí svobody (v opačném případě 10 %).

Uvážíme-li tyto vztahy, jen sotva nás překvapí, že u informovanosti respondentů nabývaly na významu stejné faktory, jaké rozhodovaly již v otázce na celkový zájem o kriminalitu a boj s ní. Dostatek informací o všech uvedených oblastech pocítovali spíše muži než ženy, starší respondenti než mladší, vzdělanější než s nižším vzděláním, finančně zabezpečenější, a rovněž ti, kdo se v posledních letech sami stali obětí trestné činnosti (skutečnost, zda se obětí stal někdo z blízkých, signifikantně souvisela s informovaností o zákonech a o výkonu trestu odnětí svobody, nikoli však o kriminalitě v České republice). Opět se lišili také obyvatelé některých krajů. V Praze a Středočeském kraji se respondenti signifikantně častěji vyjadřovali, že mají dostatek informací o kriminalitě (uvedlo 44 % v Praze a 47 % ve Středních Čechách), méně informovaní byli o stejném tématu naopak občané v kraji Ústeckém (pouze 20 %) a Jihomoravském (28 %). S informovaností o zákonech panovala větší spokojenost v Praze (dostatek informací pocítovalo 29 % jejích obyvatel) a v Moravskoslezském kraji (20 %), významně menší naproti tomu v kraji Ústeckém (9 %), Pardubickém (10 %) a Zlínském (12 %). Také dostatek poznatků o výkonu trestu odnětí svobody mají ve větší míře Pražané a obyvatelé Středočeského kraje (v obou případech 25 %), postrádají je naopak častěji v Jihočeském kraji (9 %) a Zlínském kraji (10 %). Rozdíly, dané základními demografickými údaji (pohlaví, věk a vzdělání), pro úplnost shrnuje Tabulka 7. U každé kategorie je uveden podíl respondentů, kteří se domnívali, že o příslušném problému mají rozhodně či spíše dostatek potřebných informací.

Tabulka 7: Subjektivní hodnocení dostatku informací o vybraných problémech podle pohlaví, věku a vzdělání (respondenti v %)

Kategorie		Dostatek informací (rozhodně či spíše)		
		Kriminalita v ČR	Zákony a tresty	Výkon trestu OS
Pohlaví	Muži	40	24	23
	Ženy	30	15	14
Věk	15-17	16	8	6
	18-20	34	23	16
	21-30	24	14	12
	31-40	42	24	23
	41-50	41	23	21
	51-60	40	22	21
	61-70	35	21	18
	71 a více	28	12	18
Vzdělání	Základní	26	14	12
	Vyučen	30	16	17
	SŠ bez maturity	35	15	18
	SŠ s maturitou	38	21	17
	Vysokoškolské	52	38	34

Otázky 5 – 7

V následujících otázkách jsme se zaměřili na zdroje informací o kriminalitě a o boji s ní a na to, jaké televizní a rozhlasové stanice a denní tisk (včetně internetového vysílání nebo internetové verze) občané při získávání těchto informací preferují.

Většina obyvatel (60 %, 1020) pro získávání informací o kriminalitě nemá žádnou preferovanou televizní stanici. TV Nova upřednostňuje 13 % a ČT1 7 % lidí. Téměř sedmina populace (14 %) však informace o kriminalitě v televizi nesleduje, žen se zajímal o tento druh informací o čtyři procenta méně než mužů. Nejméně interesují televizní zprávy o trestné činnosti a boji s ní osoby se základním vzděláním (23 %) a věkovou skupinu mladistvých (15-17 let - 35 % z dotázaných), naopak tuto odpověď uvedlo jen 9 % osob v produktivním věku 41-50 let. Relace týkající se kriminality sledují nejméně v Karlovarském, Ústeckém a Královéhradeckém kraji. Signifikantní je rozdíl při pohledu na odpovědi respondentů z různých příjmových skupin, kdy se v nejvyšší příjmové kategorii 35 tisíc Kč a více na osobu o zprávy o kriminalitě nezajímají pouhá 3 %. Naproti tomu ve skupině udávající příjem do 5 tisíc Kč je to 32 % a u těch, kteří nemají příjem žádný, dokonce 34 % z dotázaných.

Diváci, čerpající informace o kriminalitě z TV Nova (N=221), jsou převážně lidé z nižších příjmových skupin, okolo 30 % se základním vzděláním nebo vyučením. Věkové kategorie, nejvíce preferující tuto stanici, jsou dvě: 21 – 30 let (17 %) a 70 a více let (17 %). Zajímavé je i jedno geografické srovnání – zatímco v kraji Pardubickém dosahují preference TV Nova nejvyššího podílu v republice vůbec (21 %), v sousedním Královéhradeckém kraji je to naopak absolutně nejméně – 4 % obliby.

Tabulka 8: Na které z našich televizních stanic (včetně jejich internetového vysílání) čerpáte informace o kriminalitě a boji s ní v ČR především?

	Počet	%
Jak kdy, nepreferuji v tomto směru žádnou televizní stanici	1020	60,3
Informace o kriminalitě a boji s ní v televizi nesleduji	235	13,9
ČT 1	122	7,2
ČT 2	2	0,1
ČT 24	14	0,8
TV Nova	221	13,1
Z1	3	0,2
Prima	18	1,1
regionální televize	1	0,1
jiné	6	0,3
neví, neodpověděl/a	50	2,9
Celkem	1692	100

Žádnou rozhlasovou stanici nepreferuje k čerpání informací o kriminalitě polovina obyvatel (50 %). Pokud respondenti přeci jen s cílem načerpat informace o kriminalitě a boji proti ní volí přednostně nějakou rozhlasovou stanici, je to nejčastěji Čro1 – Radiožurnál, který si poslechnou 4 % obyvatel. Mezi jeho posluchače se řadí zejména zástupci vyšších věkových kategorií, tj. nad 60 let a se středoškolským a VŠ vzděláním. Třetina obyvatel (35 %) tyto informace vůbec v rozhlase nesleduje a jsou to zejména občané se základním vzděláním.

Tabulka 9: Na které z našich rozhlasových stanic (včetně jejich internetového vysílání) čerpáte informace o kriminalitě a boji s ní v ČR především?

	Počet	%
Jak kdy, nepreferuji v tomto směru žádnou rozhlasovou stanici	843	49,8
Informace o kriminalitě a boji s ní v rozhlase nesleduji	591	34,9
Čro 1 - Radiožurnál	66	3,9
Čro 2 – Praha	7	0,4
Čro 3 - Vltava	1	0,1
Evropa 2	6	0,3
Frekvence 1	29	1,7
Rádio Impuls	30	1,8
regionální rozhlasové stanice	27	1,6
jiné	15	0,9
neví, neodpověděl/a	77	4,6
Celkem	1692	100

Obdobná situace jako u sledování televize nebo rozhlasu je i u čtení českých deníků. Lidé nejčastěji (47 %) uvádějí, že k čerpání informací o kriminalitě a boji s ní nepreferují žádný deník, nebo že informace o kriminalitě v denním tisku nesledují (25 %). Téměř desetina (9 %) upřednostňuje MF Dnes, 6 % obyvatel zmiňuje deník Blesk a každý dvacátý (5 %) regionální deníky.

Tabulka 10: Ze kterého našeho deníku (včetně jeho internetové verze) čerpáte informace o kriminalitě a boji s ní v ČR především?

	Počet	%
Jak kdy, nepreferuji v tomto směru žádný deník	797	47,1
Informace o kriminalitě a boji s ní v denním tisku nesleduji	425	25,1
Aha	4	0,2
Blesk	104	6,1
Dnes	146	8,7
Hospodářské noviny	5	0,3
Lidové noviny	14	0,8
Právo	52	3,1
regionální noviny	79	4,7
jiné	6	0,4
neví, neodpověděl/a	59	3,5
Celkem	1692	100

Mladou frontu Dnes čtou za tímto účelem téměř dvakrát více muži (11 % ku 6 %), u Blesku je poměr vyrovnaný. Ke čtenářům MF Dnes se nejčastěji hlásí věková kategorie mezi 30 a 40 lety (13 %) a vysokoškolsky vzdělaní lidé (18 %), naopak nejčtenější skupinou čtenářů deníku Blesk jsou lidé se vzděláním základním (10 %) a mladiství (12 %). Jako zdroj těchto informací je MF Dnes nejvíce oblíbená v Praze a Středočeském kraji, Blesk se čte

hlavně v Pardubickém a Zlínském kraji, ale na dalších místech se vyskytuje hned zase Praha a Středočeský kraj.

U všech druhů médií platí, že se o tento druh zpráv méně zajímají ženy (největší rozdíl mezi pohlavími je u získávání informací z deníků a jejich internetových verzí, kdy ženy uvádějí v téměř 30 %, že informace nesledují – oproti 22 % odpovědí u mužů). Více než polovina mladistvých a mezi 40 a 50 % osob ve věku 18-20 let nesleduje za tímto účelem rozhlas ani denní tisk, s přibývajícím věkem - mezi třicítkou a padesátkou - zájem stoupá, aby pak po padesátém roku života zase mírně klesal. U tištěných médií je výjimkou poměrně silný zájem seniorské kategorie nad 70 let, kdy pouze 21 % z nich tyto informace nesleduje. O informace o kriminalitě, čerpané z tisku má nejmenší zájem kategorie občanů se základním vzděláním (41 % z nich uvedlo odpověď, že informace nesleduje).

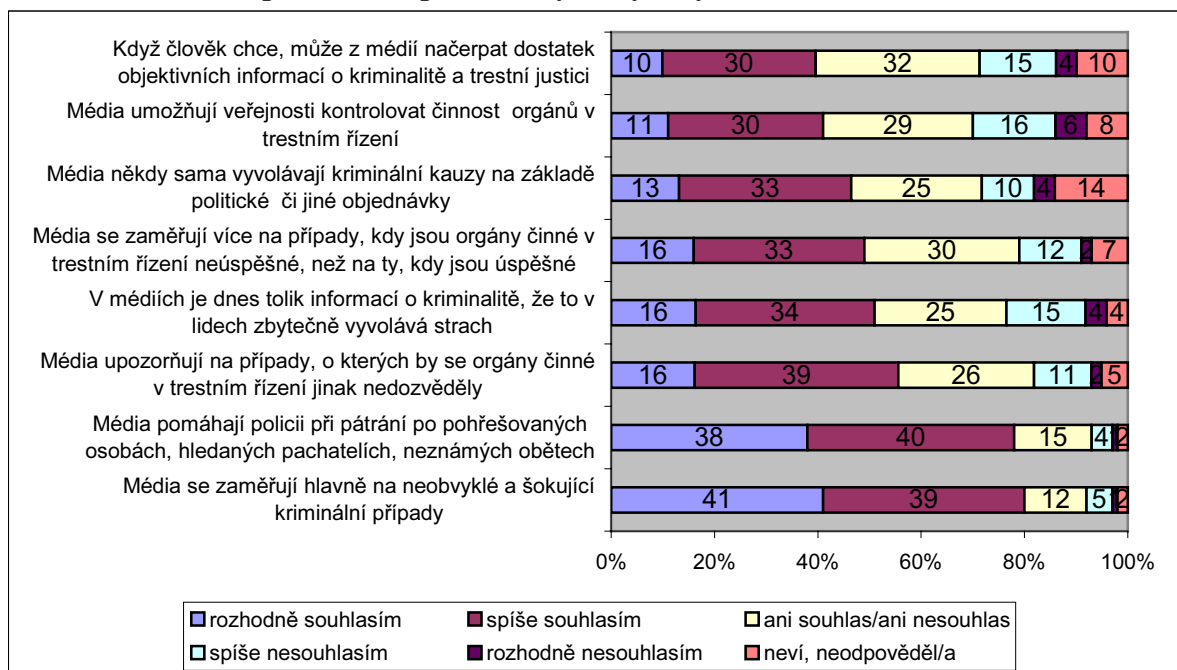
Největší zájem o informovanost o kriminalitě a boji s ní z tisku je v Praze, Plzeňském a Středočeském kraji (nezajímá se pouze 15 až 20 % obyvatel), nejmenší v kraji Karlovarském a na Vysočině, kde nezájem deklarovalo 37 % resp. 35 % respondentů. Kraj Plzeňský má spolu s kraji Olomouckým a Zlínským stejnou čelní pozici i u zájmu o informace z rozhlasu a mezi kraje s nejmenším zájmem se opět řadí kraj Karlovarský a dále Královéhradecký kraj.

U nejčtenější odpovědi, totiž, že občané nepreferují konkrétní stanici či deník, jsme nezaznamenali žádné statisticky významné odchylky. Ve skupině respondentů, kteří neupřednostňují žádnou rozhlasovou stanici, převažují muži, lidé ve věku 41-50 let, s místem bydliště do 1 tisíce obyvatel, občané Zlínského kraje, s vysokoškolským vzděláním, s nadprůměrným příjmem. U denního tisku se mění pouze věk (kategorie 51-60 let) a bydliště se přesouvá do Ústeckého kraje a lokality s počtem obyvatel v rozpětí od 5 tisíc až do 100.000.

Otázka 8

Působení médií na formování veřejného mínění v otázkách kriminality a trestní politiky je značné.⁶³ Souvisí to nejen s atraktivností tématu, které je pro všechna média prioritní, ale i s tím, že individuální zkušenosti většiny populace v této oblasti jsou omezené a lidé nemají možnost si objektivitu předkládaných informací ihned ověřit. Média mohou o kriminalitě informovat různým způsobem. Zajímalo nás jak zástupci veřejnosti hodnotí způsob prezentace těchto informací ve sdělovacích prostředcích (bez rozlišení na tisk, rozhlas, televizi a internet). Míru souhlasu nebo nesouhlasu u jednotlivých předložených výroků lze vidět detailněji na Grafu 4.

Graf 4: Souhlas respondentů s předloženými výroky

Osm lidí z deseti souhlasí s výrokem, že sdělovací prostředky se zaměřují hlavně na neobvyklé a šokující případy, obdobný počet dotázaných (78 %) souhlasí s tím, že média pomáhají policii při pátrání po pohřešovaných osobách, hledaných pachatelích, neznámých obětech trestných činů apod. Více než polovina dotázaných (55 %) souhlasí s názorem, že média upozorňují na případy, o kterých by se orgány v trestním řízení jinak nedozvěděly. Naopak nejvíce dotázaných (22 %), nesouhlasí s tvrzením, že sdělovací prostředky umožňují veřejnosti kontrolovat činnost orgánů činných v trestním řízení.

⁶³ Srovnej např. Karabec, Z. aj.: Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice. Praha: IKSP, 2008, str. 274 a násl..

V hodnocení nabízených tvrzení byly mezi různými skupinami respondentů zjištěny statisticky významné rozdíly, které uvádíme podrobněji:

a/ média se zaměřují hlavně na neobvyklé a šokující kriminální případy

Statisticky významné rozdíly byly zjištěny z regionálního hlediska. Nejvíce kladných odpovědí se vyskytovalo v kraji Olomouckém (89 %), Zlínském (87 %) a v Praze (85 %). Nejméně s tímto tvrzením souhlasili dotazovaní z kraje Vysočina (67 %). Významně nižší procento kladných odpovědí uvedli také respondenti, kteří hodnotili příjmy své domácnosti, v porovnání s nutnými výdaji, jako zcela nedostatečné (73 %). Naopak vyšší podíl kladných odpovědí byl mezi respondenty, kteří se v posledních třech letech stali obětí trestného činu (87 %).

b/ média upozorňují na případy, o kterých by se orgány činné v trestním řízení jinak nedozvěděly

Podíl pozitivních názorů rostl spolu s věkem respondentů. Významně vyšší procento souhlasných odpovědí bylo u dotazovaných z kraje Olomouckého (74 %), Pardubického a kraje Vysočina (shodně 62 %). Dalším kritériem, které diferencovalo názory respondentů byl čistý měsíční příjem respondenta. U respondentů z nejvyšší příjmové skupiny (čistý měsíční příjem 35 000 Kč a více) byl zároveň nejvyšší počet kladných odpovědí. Vyšší procento souhlasných odpovědí uvedli také dotázaní, kteří se domnívají, že kriminalita v České republice klesla (61 %).

c/ média se zaměřují více na případy, kdy jsou orgány činné v trestním řízení neúspěšné, než na ty, kdy jsou úspěšné

Tento názor zvolila necelá polovina všech respondentů (49 %) a to zejména ti, kteří žijí v lokalitě nad 100 000 obyvatel a respondenti z nejvyšší příjmové skupiny (53 %). Významně vyšší počet souhlasných odpovědí byl mezi respondenty s vysokoškolským vzděláním.

d/ média pomáhají policii při pátrání po pohřešovaných osobách, hledaných pachatelích, neznámých obětech trestných činů atp.

Sociálně ekonomické postavení dotazovaných nehrálo v převažujících souhlasných odpovědích podstatnou roli. S uvedeným výrokem nejčastěji souhlasili dotázaní z lokalit nad 100 000 obyvatel, a respondenti žijící v Praze (89 %) nebo v Královéhradeckém kraji (92 %).

e/ v médiích je dnes tolik informací o kriminalitě, že to v lidech zbytečně vyvolává strach

Kladnou odpověď zvolilo celkem 51 % ze všech respondentů. Nesouhlasné odpovědi uvedli hlavně dotazovaní z Prahy (31 %), kraje Moravskoslezského (28 %) a kraje Jihomoravského (25 %). Naopak toto tvrzení podporovali především respondenti z kraje Vysočina a Olomouckého (shodně po 58 %) a nejvíce z kraje Zlínského (62 %). Kladnou odpověď zvolila mírně nadpoloviční část respondentů s měsíčním příjmem nad 25 000 Kč, zatímco stejnou odpověď zvolila pouze čtvrtina dotázaných s příjmem do 5000 Kč. Statisticky významně roste podíl kladných odpovědí v souvislosti s nižším příjmem domácnosti. Respondenti, kteří označili příjmy své domácnosti za zela nedostatečné souhlasí s uvedeným výrokem v 57 %.

f/ média umožňují veřejnosti kontrolovat činnost orgánů činných v trestním řízení

Pouze každý čtvrtý respondent z deseti souhlasí s tímto tvrzením. Podíl kladných odpovědí stoupá v závislosti na věkové kategorii, kdy z nejmladších respondentů (15-17 let) souhlasí přibližně čtvrtina (27 %), a v kategorii 71 a více let necelá polovina (42 %) dotázaných. Nejvyšší podíl kladných odpovědí je u respondentů z lokalit nad 100 000 obyvatel (45 %) a respondentů, kteří žijí v kraji Olomouckém 58 % a Moravskoslezském (50 %). Významně nízký podíl souhlasných odpovědí uvedli respondenti z domácností s nedostatečnými příjmy (34 %).

g/ média někdy sama vyvolávají kriminální kauzy na základě politické či jiné objednávky

V této souvislosti je nutné uvést, že ačkoliv u jednotlivě předkládaných výroků nepřevyšovalo procento respondentů, kteří svou odpověď neuvedli, zpravidla 7 - 8 % (s výjimkou výroku, uvedeného pod bodem h), u kterého odpověď neuvedlo 10 % respondentů), u tohoto výroku se procento neuvedených odpovědí zvýšilo na dvojnásobek (14 %). Celkem pozitivně lze hodnotit skutečnost, že s tímto tvrzením souhlasí necelá polovina (46 %) všech dotázaných. V nejmenší míře vyslovili souhlas respondenti žijící v kraji Libereckém (29 %) a dotazovaní, kteří uvádějí, že jejich čistý měsíční příjem nepřesahuje 5000 Kč (19 %). Nejvyšší preferenci získal tento názor mezi respondenty z kraje Olomouckého (58 %), Zlínského (53 %) a Pardubického (53 %).

h/ když člověk chce, může z médií načerpat dostatek objektivních informací o kriminalitě a trestní justici

Pozitivní názor uváděli nejčastěji respondenti ve věkové kategorii 51 – 60 let (43 %), nejméně jej zastávali mladí lidé ve věku 15 – 17 let (36 %) a 18 – 20 let (34 %). Skeptičtější

respondenti žijí v kraji Karlovarském (24 %), Pardubickém (29 %) a kraji Středočeském (30 %), naopak dostatečnou objektivitu médiím přisuzují obyvatelé z Vysočiny (53 %) a Olomouckého kraje (59 %). Respondenti, kteří hodnotí příjmy své domácnosti jako nedostatečné jsou v posuzování objektivnosti informací uváděných v médiích nejkritičtější, kladnou odpověď zvolilo pouze 30 % z nich.

III.4. Znalost relevantní legislativy⁶⁴

Otázka 9

Problematika hranice trestní odpovědnosti, zejména její zvažovaná změna (snížení na 14 let věku a nakonec ponechání na 15 letech), byla především v minulých dvou letech často diskutována nejen ve sdělovacích prostředcích, a proto unikla málokomu. Na otázku, jaká je v současnosti v ČR spodní věková hranice trestní odpovědnosti, odpovědělo 94 % respondentů. Nejvíce lidí (61 %) uvedlo správnou, platnou hranici, od kdy může být člověk trestně stíhán a odsouzen za trestný čin, tj. dovršení 15. roku věku. Nejčastěji takto odpovídali vysokoškolsky vzdělání lidé (68 %), z hlediska geografického rozčlenění nejvíce ze Zlínského (73 %) a Královéhradeckého kraje (72 %). Zde se jeví zajímavou odchylkou kraj Liberecký, kde věk 15 let uvedla pouhá pětina dotazovaných, a naopak polovina se domnívá, že hranicí trestní odpovědnosti je až dosažení 18 let. Rozdíl mezi muži a ženami nebyl příliš zřetelný, o necelá tři procenta více se k hranici 15 let přiklonily ženy (64 % ku 61 %).

---

⁶⁴ Je třeba mít na paměti, že průzkum probíhal v červenci a srpnu 2009, tedy mj. ještě za účinnosti trestního zákona č. 140/1961 Sb., který byl od 1. ledna 2010 nahrazen novým trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb.

Tabulka 11: Jaká je v současnosti v ČR spodní věková hranice trestní odpovědnosti? ⁶⁵

Věková hranice	Počet odpovědí	%
12	3	0,2
14	218	12,9
15	1031	60,9
16	56	3,3
17	17	1,0
18	254	15,0
19	1	0,1
20	3	0,2
22	2	0,1
25	7	0,4
neví, neodpověděla	99	5,9
Celkem	1692	100

Druhou nejfrekventovanější odpovědí s 15 % byl věk 18 let. Tuto hranici uvedli v téměř pětina případů respondenti ve věku 15 – 17 let, což vzhledem ke skutečnému počátku trestní odpovědnosti může vypovídat o určitém pocitu beztrestnosti této věkové skupiny. Podíl odpovědí mužů a žen byl vyrovnaný, výrazné rozdíly se nevyskytovaly ani ve velikosti místa bydliště dotazovaných či podle krajů (s výjimkou výše uvedeného Libereckého kraje) a nebo výše příjmů. Nejčtenější kategorií podle dosaženého vzdělání, která uvedla 18 let věku jako hranici trestní odpovědnosti, byli vyučení (19 %) oproti např. 10 % vysokoškoláků.

Třináct procent Čechů z průzkumu tvrdí, že lze člověka trestně stíhat již od 14 let. Zde se můžeme domnívat, že povědomí o této věkové hranici významně ovlivnilo uvažované snížení z 15 na 14 let. Tuto hranici uváděli nejvíce respondenti ve Středočeském (22 %) a Pardubickém kraji (24 %), a osoby, které uvedly, že nemají žádný příjem (15 %).

Půl procenta, což je 7 dotazovaných, stanovilo hranici trestní odpovědnosti dokonce až na 25. rok věku. Jednalo se o osoby se základním vzděláním, ve věkové kategorii 70 let a výše, z nižší příjmové skupiny a z místa bydliště do tisíce obyvatel ve Zlínském a Plzeňském kraji.

⁶⁵ Pro větší názornost používáme v některých tabulkách zvýraznění tučně u těch hodnot, které jsou z určitého důvodu, na který zpravidla upozorňujeme v textu, zvláště zajímavé. Nejedná se tedy kupříkladu o vyznačení statisticky významných hodnot – ty zmiňujeme v textu k příslušné tabulce.

Tabulka 12: Jaká je v současnosti v ČR spodní věková hranice trestní odpovědnosti?; podle krajů v %

Kraj	věková hranice v %							
	12	14	15	16	17	18	>18	neví, neodp.
Praha	-	19,4	58,0	3,3	-	14,6	-	4,8
Středočeský	0,5	21,8	64,1	0,6	1,0	5,4	-	6,6
Jihočeský	-	6,2	64,8	1,1	1,1	20,7	-	6,0
Plzeňský	-	16,4	61,5	3,4	1,1	11,8	3,6	2,2
Karlovarský	-	4,2	63,6	3,9	-	24,8	-	3,5
Ústecký	-	7,1	65,9	3,1	-	18,4	0,7	4,7
Liberecký	-	9,8	22,2	-	-	50,1	-	17,8
Královéhradecký	-	8,4	71,6	-	-	9,3	3,0	7,5
Pardubický	2,8	24,0	50,9	1,3	-	17,2	-	3,6
Vysočina	-	6,5	60,0	5,9	2,4	16,1	-	9,2
Jihomoravský	-	9,9	65,1	4,8	0,5	12,4	0,5	6,8
Olomoucký	-	15,0	63,6	0,8	-	15,1	1,8	3,7
Zlínský	-	6,7	73,2	5,5	-	8,1	1,2	5,2
Moravskoslezský	-	11,3	56,7	8,3	5,0	13,3	1,0	4,4

Otázka 10

Společenský vývoj s sebou mimo jiné přináší změny ve výčtu jednání, která jsou v dané zemi pokládána za trestné činy. Protichůdné tendence kriminalizace a dekriminalizace probíhají současně a katalog trestných činů, obsažený v trestním zákoně, se často mění.⁶⁶ Změny ve výčtu trestných činů mívají různé důvody a zdaleka ne vždy se jedná o výsledek důkladného zhodnocení potřeby reagovat na určitý typ jednání prostředky trestního práva, nebo naopak některý typ jednání z působnosti trestního práva vyjmout, to vše na základě širšího společenského konsensu. Někdy bývá důvodem změny snaha vyhovět skutečným či domnělým mezinárodním závazkům země, jindy změna vyjadřuje touhu rychle a jednoduše řešit aktuální a medializovaný, byť často zcela dílčí problém. K rozsáhlejším úpravám ve výčtu trestných činů pochopitelně dochází po změně politického režimu. Výsledkem bývá rozsáhlý seznam trestných činů, jejichž skutkové podstaty mají často kasuistickou povahu.⁶⁷ Přitom dobrá orientace občanů v tom, která jednání jsou trestná a která nikoliv, je základním předpokladem pro to, aby se občané vyhnuli konfliktu s trestním právem.

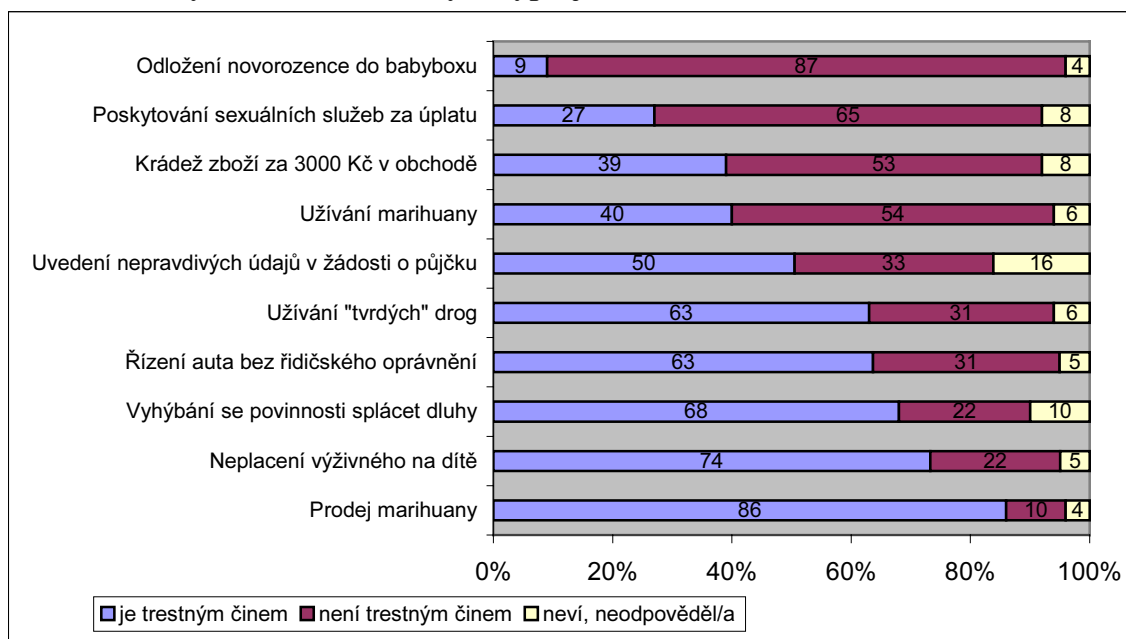
⁶⁶ Zvláštní část zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, obsahující skutkové podstaty jednotlivých trestných činů, byla jen po roce 1989 měněna více než třicetkrát.

⁶⁷ Srov. Musil, J.: Respektuje český zákonodárce princip subsidiarity trestní represe?. In: Aktuální problémy rekodifikace trestního práva hmotného. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané dne 11. 5. 2007 v Praze. Praha: Karolinum, 2007.

Respondentům bylo předloženo několik typů jednání⁶⁸, u kterých se měli vyjádřit, zda podle jejich názoru jsou v současnosti v ČR trestným činem či nikoliv. V zájmu srozumitelnosti pokud možno celému souboru respondentů bylo nutno přistoupit při formulaci jednotlivých typů jednání k určitému zjednodušení (v některých případech by bylo možno nalézt právní konstrukce či okolnosti, jež by připouštěly obě varianty odpovědi), s čímž je nutno při interpretaci výsledků počítat. Odpovědi respondentů zobrazuje Graf 5. Výsledky naznačují, že povědomost občanů o trestnosti předložených typů jednání je celkově spíše průměrná. Většina nesprávných odpovědí se vyskytla pouze u vyhýbání se povinnosti splácet dluhy a u užívání „tvrdých“ drog, jež respondenti většinou mylně označovali za trestná jednání. Naopak vyšší znalost (nad 60 % správných odpovědí) osvědčili respondenti v případě trestnosti prodeje marihuany, neplacení výživného na dítě, příp. i řízení auta bez řidičského oprávnění⁶⁹, resp. při označení odložení novorozence do babyboxu a poskytování sexuálních služeb za úplatu za činy, jež trestné nejsou. Méně přesvědčivé, byť přinejmenším z poloviny správné, byly názory na trestnost uvedení nepravdivých údajů v žádosti o půjčku, užívání marihuany a krádeže zboží za 3000 Kč v obchodě.

Graf 5: Názory na trestnost různých typů jednání

⁶⁸ Řízení auta bez řidičského oprávnění (T); užívání marihuany (NT); prodej marihuany (T); užívání „tvrdých“ drog, např. heroinu nebo pervitinu (NT); krádež zboží za 3000 Kč v obchodě (NT); poskytování sexuálních služeb za úplatu (NT); neplacení výživného na dítě (T); odložení novorozence do babyboxu (NT); uvedení nepravdivých údajů v žádosti o půjčku (T); vyhýbání se povinnosti splácet dluhy (NT). Pro účely této otázky byla – s výhradou uvedenou dále v textu – za trestná pokládána jednání, označená (T), zatímco ostatní, označená (NT), za trestné činy pokládána nebyla.

⁶⁹ V době realizace terénní fáze průzkumu bylo trestným činem, trestní zákoník č. 40/2009 Sb. jej z výčtu trestných činů vypustil.

Znalosti o trestnosti či beztrestnosti předložených typů jednání se ovšem statisticky významně lišily u různých skupin respondentů. Některé hlavní rozdíly jsou pro jednotlivé typy jednání uvedeny dále.

Řízení auta bez řidičského oprávnění

Signifikantně více správných odpovědí (je trestné) se vyskytovalo ve Středočeském (71 %), Libereckém (78 %) a Olomouckém (74 %) kraji. Naopak významně větší podíl odpovědí nesprávných se objevil v Jihočeském (53 %) a Pardubickém (47 %) kraji.

Užívání marihuany

Ohledně znalosti, že užívání marihuany není trestné, panovaly rozdíly mezi věkovými kategoriemi. Větší podíl správných odpovědí se vyskytoval mezi mladšími věkovými kategoriemi, zatímco celá polovina respondentů z nejstarší věkové kategorie tento typ jednání pokládal za trestný (viz Tabulku 13). Rovněž mezi kraji byly v této otázce nemalé rozdíly. Statisticky významně vyšší podíl správných odpovědí se vyskytoval ve Středočeském kraji (67 %) a Praze (65 %), naopak nesprávné odpovědi převažovaly na Vysočině (64 %) a v Moravskoslezském kraji (55 %). Významně vyšší podíl správných odpovědí byl i mezi respondenty s vysokoškolským vzděláním (65 %), v porovnání s ostatními vzdělanostními kategoriemi respondentů.

Tabulka 13: Znalost trestných činů - užívání marihuany; podle věku (respondenti v %)

Je užívání marihuany v ČR trestným činem?	Věk							
	15-17	18-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71 +
Ano	41,7	33,7	36,1	35,3	39,6	40,9	44,5	50,0
Ne	50,0	62,7	59,6	59,4	55,8	50,5	49,1	37,3
Neví, neodpověděl/a	8,3	3,6	4,3	5,2	4,6	8,5	6,4	12,7
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Užívání „tvrdých“ drog

Vysokoškolsky vzdělaní respondenti odpovídali významně častěji správně než ostatní také na otázku, zda je trestné užívání tzv. tvrdých drog jako jsou heroin či pervitin (není trestné). I v této kategorii však byla většina odpovědí nesprávných, viz Tabulku 14. Rozdíly byly zjištěny mezi kategoriemi založenými na subjektivním vnímání materiální situace domácnosti. Významně vyšší procento chybných odpovědí se vyskytlo u respondentů, kteří příjmy své domácnosti hodnotí tak, že nepokrývají všechny běžné výdaje (69 %), resp. že jsou

zcela nedostatečné (80 %). Z regionálního hlediska prokázali signifikantně vyšší znalosti o této otázce respondenti z Libereckého kraje (47 %) a Prahy (45 %). O trestnosti užívání tvrdých drog, stejně jako v případě užívání marihuany (viz výše), byli naopak významně více přesvědčeni respondenti z Vysočiny (88 %) a Moravskoslezského kraje (73 %).

Tabulka 14: Znalost trestných činů - užívání „tvrdých“ drog; podle vzdělání (respondenti v %)

Je užívání „tvrdých drog“ v ČR trestným činem?	Vzdělání				
	ZŠ	Vyučen	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	VŠ
Ano	66,8	63,7	61,3	64,3	53,5
Ne	27,7	28,4	32,9	31,5	43,0
Neví, neodpověděl/a	5,4	7,9	5,8	4,2	3,5
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Krádež zboží za 3000 Kč v obchodě

Správná odpověď, že toto jednání trestné není, zazněla statisticky významně více od respondentů s vysokoškolským vzděláním (68 %). V rámci krajů byl výrazně vyšší podíl správných odpovědí u respondentů z kraje Jihočeského (76 %) a Zlínského (68 %), naopak významně vyšší procento odpovědí nesprávných se objevilo v kraji Libereckém (54 %).

Poskytování sexuálních služeb za úplatu

Skutečnost, že poskytování sexuálních služeb za úplatu není trestným činem, znali významně více než v jiných krajích v kraji Libereckém (81 %) a Olomouckém (79 %). Nesprávnou představu o trestnosti tohoto typu jednání měli naopak zejména v kraji Karlovarském (49 %) a Ústeckém (43 %). Za zmínku stojí, že o trestnosti poskytování sexuálních služeb za úplatu byli signifikantně více přesvědčeni respondenti z nejvyšší příjmové skupiny (viz Tabulku 15).

Tabulka 15: Znalost trestných činů – poskytování sexuálních služeb za úplatu; podle osobního čistého měsíčního příjmu (respondenti v %)

Je poskytování sexuálních služeb za úplatu v ČR trestným činem?	Osobní čistý měsíční příjem						
	do 5000 Kč	5001 – 15.000 Kč	15.001 – 25.000 Kč	25.001 – 35.000 Kč	nad 35.000 Kč	nemá žádný příjem	bez odpovědi
Ano	25,0	26,3	28,4	31,3	47,5	23,1	18,7
Ne	50,0	66,3	64,3	60,3	47,5	63,5	71,4
Neví, neodpověděl/a	25,0	7,4	7,3	8,4	4,9	13,5	9,9
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Neplacení výživného na dítě

Znalostí, že je neplacení výživného na dítě trestné, disponovali v rámci věkových kategorií nevíce zástupci střední generace, a to statisticky významně příslušníci kategorie 31 až 40 let. V nejmladších věkových kategoriích zase bylo významně vyšší procento respondentů, kteří na tuto otázku nedokázali (či nechtěli) odpovědět; konkrétně v kategorii 15 až 17 let jich bylo 16,4 %, a v kategorii 18 až 20 let dalších 10,7 %. Z krajů se v odpovědi na tuto otázku vymykali pouze respondenti z kraje Zlínského, kteří ve významně vyšší míře (38 %) uvedli nesprávnou odpověď.

Odložení novorozence do babyboxu

Skutečnost, že v případě odložení novorozence do babyboxu se nejedná o trestný čin, byla respondentům obecně dobře známa (viz výše). Přesto zde panovaly rozdíly. Zjistili jsme například, že s problematikou babyboxů jsou zřejmě stále relativně méně obeznámeni občané nejvyšší věkové kategorie. Respondenti z věkové kategorie nad 70 let měli významně menší povědomí o beztrestnosti tohoto jednání (75 %) a zároveň významně častěji na tuto otázku nebyli schopni či ochotni odpovědět (13 %). Z regionálního hlediska se významně vyšší podíl nesprávných odpovědí objevil na Vysočině (23 %) a v kraji Karlovarském (20 %), naopak velmi vysokou míru znalosti této problematiky vykazali respondenti Jihočeského kraje, kteří správnou odpověď uvedli v 96 % případů.

Uvedení nepravdivých údajů v žádosti o půjčku

S touto otázkou měli respondenti obecně zřejmě nejvíce problémů, o čemž svědčí skutečnost, že poměrně vysoká část z nich na ni neodpověděla vůbec (16 %). Významně vyšší podíl správních odpovědí (je trestné) se vyskytoval v Ústeckém (72 %) a Karlovarském (66 %) kraji. Naopak jen zhruba třetina respondentů znala správnou odpověď v kraji Libereckém (31 %), Jihočeském (36 %) a Plzeňském (37 %). V této souvislosti není bez zajímavosti, že region Severních Čech patří dlouhodobě k oblastem s nejvyšším výskytem úvěrových podvodů.⁷⁰

Vyhýbání se povinnosti splácet dluhy

Tato otázka měla nejvyšší podíl nesprávných odpovědí. Nesprávné přesvědčení, že vyhýbání se povinnosti splácet dluhy je samo o sobě trestné, vyjadřovali významně více respondenti se středními a vyššími příjmy, jak ukazuje Tabulka 16.

Tabulka 16: Znalost trestných činů – vyhýbání se povinnosti splácet dluhy; podle osobního čistého měsíčního příjmu (respondenti v %)

Je vyhýbání se povinnosti splácet dluhy v ČR trestným činem?	Osobní čistý měsíční příjem						
	do 5000 Kč	5001 – 15.000 Kč	15.001 – 25.000 Kč	25.001 – 35.000 Kč	nad 35.000 Kč	nemá žádný příjem	bez odpovědi
Ano	56,3	64,7	73,2	77,3	66,1	63,5	65,4
Ne	31,3	23,5	21,6	15,2	22,6	14,4	26,4
Neví, neodpověděl/a	12,5	11,8	5,2	7,6	11,3	22,1	8,2
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Otázka 11

V další otázce měli respondenti nejprve spontánně vyjmenovat druhy trestů alternativních k odnětí svobody, přičemž mohli uvést více možností. Vzhledem k tomu, že respondenti pochopitelně neuváděli přesné názvy druhů trestů, byly pro tyto účely po skončení terénní fáze jejich odpovědi rozděleny do několika skupin podle věcné souvislosti. Z toho důvodu jsou níže uváděny společně různé druhy trestů (např. vyhoštění a zákaz pobytu, propadnutí majetku a propadnutí věci), nebo je naopak zvlášť uvedena relativně často

⁷⁰ Viz statistiky kriminality Policie ČR, <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-327216.aspx>; či justiční statistiky kriminality, <http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>.

zmiňovaná forma určitého druhu trestu (odebrání řidičského průkazu jako možná forma trestu zákazu činnosti, spočívajícího v zákazu řízení motorových vozidel).

Nejčastěji (v 66 % případů) uvedli respondenti peněžité trest (vč. pokuty), dosti často uváděli také veřejně nebo obecně prospěšné práce⁷¹ (48 %). Zhruba pětina respondentů zmínila podmíněný trest, tj. trest odnětí svobody s podmíněným odkladem výkonu na zkušební dobu (22 %), propadnutí majetku či věci (21 %), a vyhoštění či zákaz pobytu (19 %). Na trest zákazu činnosti si vzpomnělo přes 15 % respondentů.

Peněžité trest uváděly nejvíce osoby s nejvyššími příjmy (v 71 %), totéž platilo i u trestu zákazu činnosti (26 %). Kromě vlivu spíše vyššího vzdělání těchto respondentů může v úvahu přicházet i vysvětlení, že lidé, kteří více vydělávají, také vědí, jaké postihy je mohou nejnáze o jejich peníze (či způsob výdělků) připravit. Obecně největší povědomí o trestech mají lidé s VŠ vzděláním, kteří zpravidla nejčastěji dokázali jednotlivé tresty vyjmenovat, s výjimkou propadnutí majetku a podmíněného odkladu výkonu trestu - který naopak nejvíce jmenovali lidé se základním vzděláním či vyučením, vždy téměř ve čtvrtině odpovědí.

Tabulka 17: Jaké druhy trestů, jež je možno v ČR v současnosti uložit za trestný čin, dokážete (kromě trestu odnětí svobody) vyjmenovat?

Druh trestu	Počet	%
Zákaz činnosti	260	15,4
Odebrání řidičského průkazu	26	1,6
Vyhoštění (vč. zákazu pobytu)	319	18,8
Propadnutí majetku (vč. propadnutí/odnětí věci, zabavení majetku, exekuce apod.)	348	20,6
Peněžité trest (vč. pokuty)	1108	65,5
Obecně prospěšné práce	817	48,3
Podmíněný trest odnětí svobody	375	22,2
Jiné	130	7,7
Nevím	151	8,9
Celkem	1692	-*

* Vzhledem k tomu, že respondenti mohli uvést více než jeden druh trestu, přesahuje součet procentuálních zastoupení jednotlivých odpovědí 100 %

⁷¹ Zde se opět vyskytuje léta zaměňovaná terminologie, kdy obecně prospěšné práce jsou alternativním trestem, ukládaným podle trestního práva, zatímco veřejně prospěšné práce jsou jedním z nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti podle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti; viz Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, str. 406 a násl..

Následně byly respondentům vyjmenovány druhy trestů, které ve své odpovědi sami nezmínili, a respondenti měli uvést, zda o existenci takového druhu trestu v ČR slyšeli. Uváděná znalost jednotlivých druhů trestů byla v tomto případě mezi respondenty mnohem vyšší (viz Tabulku 18). Nejznámější se ukázaly být tresty peněžité a obecně prospěšných prací, které byly známy více než 95 % respondentů. V těsném závěsu následovaly trest vyhoštění a zákaz pobytu (91 %, resp. 89 %) a pouze šestině, popř. pětině dotazovaných nebyly známy tresty zákazu činnosti a propadnutí majetku. Lidé v polovině případů neslyšeli o existenci trestu ztráty vojenských hodností, a jen 41 % respondentů znalo trest ztráty čestných titulů a vyznamenání.

Tabulka 18: Povědomí respondentů o druzích trestu v ČR

Slyšel/a jste již někdy o tom, že u nás existuje i trest:	Počet	%
Peněžitý trest	1637	96,7
Obecně prospěšné práce	1622	95,9
Vyhoštění	1539	90,9
Zákaz pobytu	1509	89,2
Zákaz činnosti	1451	85,8
Propadnutí majetku	1346	79,5
Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	1261	74,5
Ztráta vojenské hodnosti	865	51,1
Ztráta čestných titulů a vyznamenání	695	41,1

Ze statisticky signifikantních rozdílů mezi skupinami respondentů lze zmínit následující.

Rozdíly mezi muži a ženami nejsou významné (od 1-3 %), výjimkou je trest ztráty vojenské hodnosti, kde celkem pochopitelně o tomto trestu ví o celých 11 % méně žen. Podobně u trestu ztráty čestných titulů a vyznamenání je tento rozdíl okolo 8 % ve prospěch mužů.

Velikost místa bydliště nehraje u celkové znalosti škály trestů velkou roli, byť vždy méně jsou jednotlivé tresty známy v sídlech do 1 tisíce obyvatel (některé nepatrně - obecně prospěšné práce, peněžitý trest (o 3 - 4 %), jiné o 10 % - zákaz pobytu, nebo až o 16 % u trestu ztráty vojenské hodnosti).

Trest obecně prospěšných prací je nejméně znám v Olomouckém kraji (87 % oproti 99 % kraje Královéhradeckého a ostatním s více než 93 %), nejméně o něm slyšeli zástupci nejmladší a nejstarší věkové kategorie v našem vzorku a osoby se základním vzděláním,

nicméně i tam jsou čísla informovanosti vysoká, okolo 90 %. Osoby s nadstandardními příjmy (nad 35.000 Kč měsíčně) ve vzorku o tomto trestu věděly dokonce všechny.

Existenci peněžitého trestu zaregistrovali všichni respondenti z Královéhradeckého a Plzeňského kraje, nejméně (přesto 91 % dotazovaných) to bylo v kraji Karlovarském. Ve skupinách podle věku, vzdělání i příjmů byla situace shodná s odpověďmi u trestu obecně prospěšných prací.

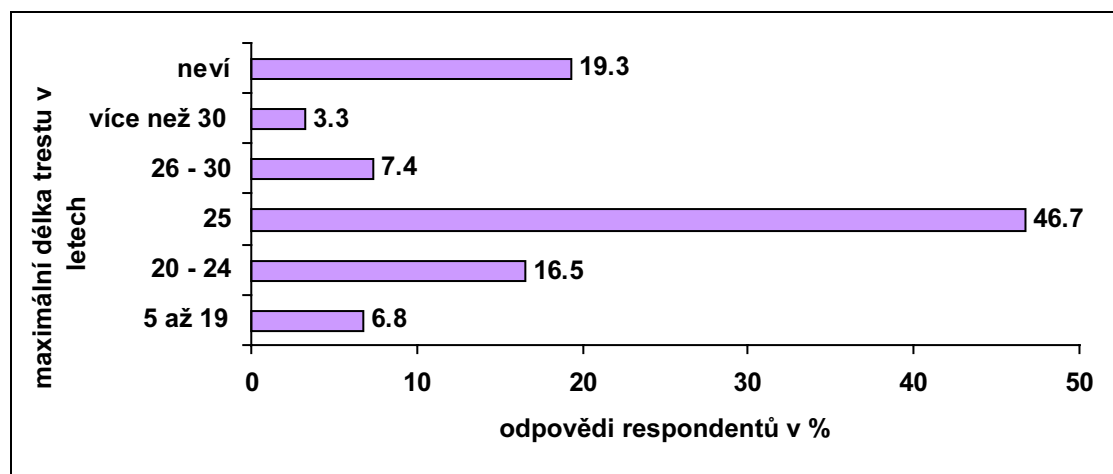
Obecně nejmenší povědomí o všech druzích trestů má věková skupina mladistvých, někdy dokonce velice výrazně – až o 30 % méně u trestu zákazu činnosti nebo propadnutí věci. Pouze u trestu zákazu pobytu ji odsunuli na druhé místo starší respondenti z následující věkové kategorie 18 - 20 let. Dále lze jednoznačně konstatovat, že lidé se základním vzděláním jsou nejméně informovanou skupinou, a naopak vždy nejvyšší míra znalostí patřila celkem předvídatelně vysokoškolákům. Co se týče výše příjmů, i zde panuje shoda, vždy největší znalosti prokázaly osoby z příjmové skupiny nad 35 tisíc korun. Občané, kteří disponují nejpodrobnějšími vědomostmi o druzích trestů u nás, žijí v Plzeňském kraji, kde respondenti vykazali nejvyšší znalost u pěti druhů trestů (peněžitý trest – 100 %, propadnutí majetku – 94 %, zákaz činnosti – 95 %, propadnutí věci – 92 %, vyhoštění – 95 %).

Otázka 12

Znalost maximální délky trestu nás zajímala v otázce *Jaká je v současnosti, s výjimkou doživotí, nejvyšší možná délka trestu odnětí svobody, který je možno za trestný čin uložit v ČR dospělému pachateli?*

Graf 6 : Maximální možná délka trestu odnětí svobody (kromě doživotí) v ČR (respondenti v %)

Podle mínění téměř poloviny (47 %) populace je nejvyšší možná délka trestu odnětí svobody 25 let, tj. tito uvedli správně maximální možnou délku trestu odnětí svobody (kromě doživotí) v době, kdy průzkum probíhal (srpen 2009). Takto odpověděla více než polovina mužů, ženy byly úspěšné ve stanovení současné hranice ve 44 %. Nejvíce takto odpovídali respondenti středního věku mezi 41 a 50 lety (54 %), naopak nejméně mladí do 20 let (24 resp. 29 %).

O dvacetiletém trestu jako o maximu uvažovalo 16 % respondentů. Výměru 30 let (platnou podle nového trestního zákoníku až od 1. 1. 2010) uvedlo 7 % dotázaných, a výměru 15 let dalších 6 %.

Pětina lidí na tuto otázku neodpověděla, nebo odpověď neznala (zejména ženy, téměř čtvrtina respondentek). V necelých dvou procentech odpovědí, především u žen, se objevila výměra 50 let, což by v podstatě korespondovalo s trestem doživotním.

Nejméně lidí určilo správnou hranici v kraji Libereckém - 29 %, respondenti Zlínského kraje prokázali s 58 % správných odpovědí v tomto směru nejlepší znalosti. Absolventi učebních oborů a lidé se základním vzděláním se ke správné výměře přikláněli

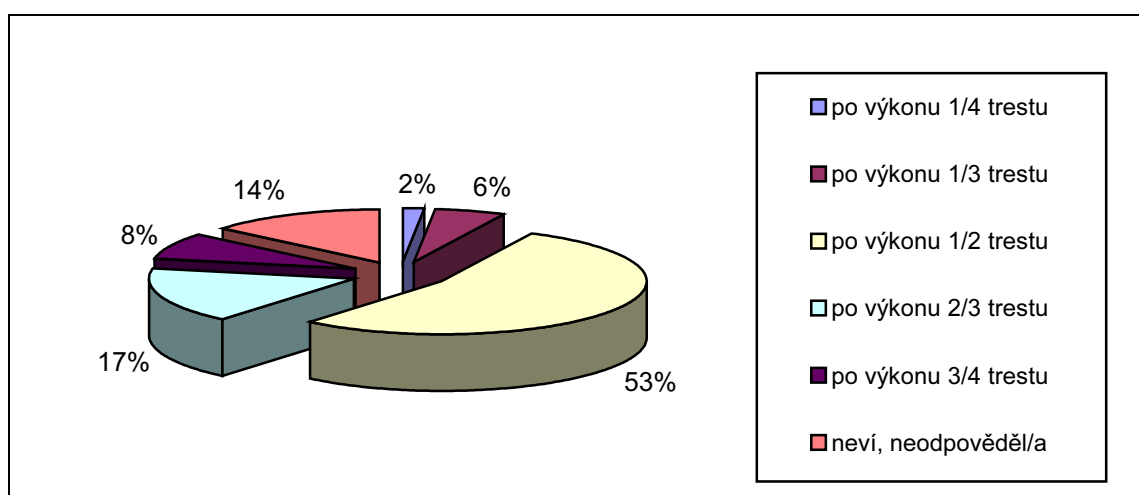
nejméně ze všech, naopak v hojnější míře inklinovali k delšímu, třicetiletému trestu. Třetina lidí se ZŠ nevěděla nebo neodpověděla.

Jeden respondent uvedl jako maximální možnou hranici pouze 5 let. Vzhledem k tomu, že pocházel z věkové kategorie mezi 15 a 17 lety, může být jeho názor ovlivněn obecně nejasným povědomím o nižších výměrách trestů pro mladistvé.

Otázka 13

Po stanovení nejdelší možné výměry trestu odnětí svobody následovala otázka na podmíněné propuštění – po jaké době výkonu trestu lze k podmíněnému propuštění přistoupit nejdříve. Respondenti nejčastěji (53 %) správně uvedli, že podmíněné propuštění na svobodu je možné nejdříve po výkonu poloviny trestu. Téměř pětina (17 %) se domnívala, že je to možné až po uplynutí dvou třetin trestu. V podstatě správně, pokud vezmeme v úvahu ustanovení § 61 a § 62 trestního zákona č. 140/1961 Sb., tedy odpovědělo cca 70 % občanů.⁷² Významná část populace (14 %) na výše uvedenou otázku však neodpověděla vůbec, především třetina dotazovaných mladistvých, osob se základním vzděláním, lidí bez příjmu a obyvatel Libereckého kraje.

Graf 7: Názory respondentů na minimální dobu výkonu trestu odnětí svobody pro účely podmíněného propuštění – po jak dlouhé době může být odsouzený propuštěn nejdříve?

⁷² Podle nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., v platném znění, je možné propuštění odsouzeného za přečin za určitých podmínek i dříve, než vykonal polovinu uloženého trestu (viz § 88 odst. 2).

III.5. Představy o stavu a vývoji kriminality a jejím postihu

Otázka 14

Statistiky o registrované trestné činnosti napovídají, že po dramatickém nárůstu kriminality, jehož jsme byli svědky po společenských a politických změnách v roce 1989, došlo na přelomu tisíciletí k pozitivnímu obratu. Od roku 1999, kdy počet trestných činů dosáhl svého maxima, kriminalita v České republice pozvolna klesá (s výjimkou mírného nárůstu v letech roku 2002 a 2007). Jestliže v roce 2000 zaznamenala policie 391.469 skutků, pak v roce 2009, v němž bylo provedeno naše šetření, již pouze 332.829 - tedy o téměř šedesát tisíc méně. Navzdory tomu, že vypovídací hodnotu statistik ovlivňuje řada legislativních i jiných změn, můžeme přinejmenším prohlásit, že k prudkému meziročnímu nárůstu kriminality nedochází. Pokles kriminality je ostatně zaznamenáván také v jiných evropských zemích, kde jej navíc potvrzují i na statistikách nezávislé viktimologické výzkumy. Zatímco v letech 1992 a 1996 se podle nich stal obětí vybraných typů trestné činnosti každý pátý občan EU, v roce 2005 již pouze každý zhruba sedmý⁷³.

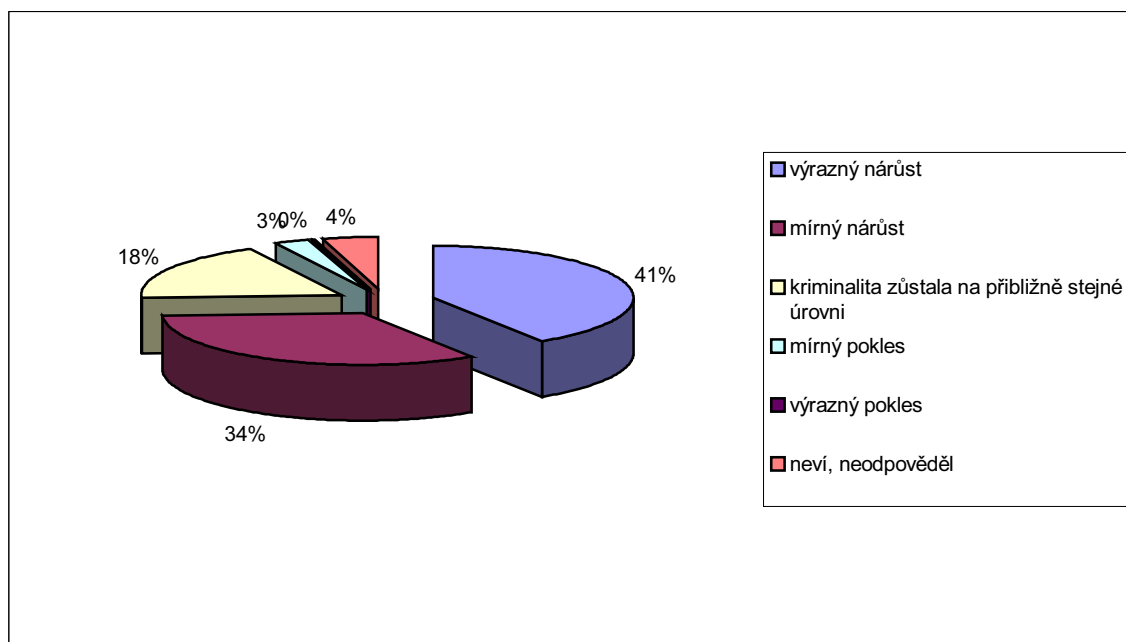
Z výzkumů veřejného mínění, provedených v posledních letech, nicméně vyplývá, že občané jsou ohledně **vývoje kriminality** nadále skeptičtí. K tomuto poznatku shodně dospěly jak zahraniční, tak domácí kriminologické studie⁷⁴. Ani naše šetření není výjimkou - jak je patrné z Grafu 8, tři čtvrtiny dotázaných vyjádřily přesvědčení, že kriminalita po roce 2000 vzrostla. Čtyři z deseti respondentů přitom byli názoru, že se jednalo o nárůst výrazný, podle třetiny o nárůst mírný. Pouze 3 % občanů se naproti tomu domnívala, že kriminalita v České republice klesla, a zhruba pětina (18 %) měla za to, že během uvedeného období zůstal počet trestných činů na přibližně stejné úrovni. Zhruba 4 % respondentů se k této otázce nevysslovala.

---

⁷³ Srov. van Dijk, J. aj.: Criminal victimisation in international perspective: key findings from the 2004-2005 ICVS and EU ICS. Tilburg: Tilburg University, 2007.

⁷⁴ U nás viz např. Večerka, K. aj.: Občané o kriminalitě a prevenci. Praha: IKSP, 2007.

Graf 8. Odhad vývoje kriminality v České republice po roce 2000 (respondenti v %)

O nárůstu kriminality byly častěji přesvědčeny ženy (k výraznému či mírnému nárůstu došlo podle 75 % z nich, mezi muži se jednalo o 73 % - jedná se o rozdíl těsně na hranici statistické významnosti), a stejně tak jedinci, kteří jako své nejvyšší dosažené vzdělání uvedli vyučení (o nárůstu přesvědčeno 79 % z nich). Rozdíly v názorech byly patrné také z hlediska věku, kdy se ukázalo, že mladší generace vidí situaci podstatně optimističtěji než generace starší. Zatímco mezi respondenty ve věku 18 - 20 let sdílelo představu zvyšujícího se počtu trestných činů pouze 61 %, v kategorii nad 60 let již více než 80 %. Zajímavě vynívá zjištění, že stejný dojem jako starší občané mají i lidé bydlící ve městech s 5 až 20 tisíci obyvatel - rovněž mezi nimi bylo 80 % těch, podle nichž kriminalita po roce 2000 výrazně či mírně vzrostla (mezi obyvateli největších měst, tedy nad 100 tisíc obyvatel, se takto například vyjádřilo jen 74 %). Opačnou tendenci bylo možno vysledovat u obyvatel nejmenších obcí (do 1 tisíce obyvatel), kteří o nárůstu hovořili jen v 67 % případů, a současně se signifikantně častěji než ostatní hlásili k výroku, že úroveň kriminality zůstala v daném období přibližně stejná (zmínilo 25 % z nich). Osobní zkušenost s trestnou činností, ani zkušenost někoho z blízkých se na názorech, týkajících se vývoje kriminality významnějším způsobem nepodepsaly.

Za pozornost stojí souvislost mezi hodnocením vývoje kriminality a celkovým zájmem respondenta o danou problematiku. Hypoteticky by bylo možno očekávat, že jedinci, kteří se podle svých slov o kriminalitu a boj s ní zajímají, budou mít více informací

o statistikách či jiných zdrojích, a budou se proto ve větší míře klonit k variantě, že celkový počet trestných činů v České republice stagnuje. Ve skutečnosti se však potvrdil pravý opak. Občané, kteří mají o kriminalitu zájem, byli signifikantně častěji přesvědčeni o jejím růstu. Rozdíl byl přitom dán zejména počtem těch, podle nichž kriminalita od roku 2000 vzrostla výrazně (viz Tabulku 20). Je proto možné, že je to právě obava z negativních trendů v oblasti sociálně patologických jevů, co zájem o dotčenou problematiku umocňuje. Z hlediska hodnocení, zda má dotázaná osoba o kriminalitě dostatek informací, se podstatnější rozdíly mezi jednotlivými skupinami respondentů prokázat nepodařilo. Pouze vyšlo najevo, že lidé, kteří potřebné informace podle vlastního názoru nemají, se k otázce vývoje trestné činnosti častěji nevyjádřili (v 5 % případů, zatímco u respondentů s „dostatkem informací“ se jednalo pouze o 2 %).

Tabulka 20: Odhad vývoje kriminality podle zájmu respondenta o problematiku (respondenti v %)

Vývoj kriminality v ČR	Zájem o kriminalitu	
	Ano	Ne
Výrazně vzrostla	44,8	37,2
Mírně vzrostla	33,8	33,3
Zůstala na stejné úrovni	16,0	20,1
Mírně klesla	3,5	2,6
Výrazně klesla	0,1	0,2
Neví, neodpověděl	1,8	6,6
Celkem	100,0	100,0

Otázka 15

Podobně, jako většina občanů nepřesně odhaduje vývojové trendy kriminality, objevují se tendence ke zkresleným představám o její **struktuře**. Zahraniční studie⁷⁵ ukazují, že zpravidla jde o výrazné přeceňování podílu závažných trestných činů násilného charakteru, a naopak podceňování kriminality majetkové, která ve skutečnosti v celkové skladbě trestných činů dominuje. Uvedeme-li údaje za rok 2008, majetkové delikty u nás představovaly 63 % všech skutků, registrovaných v policejních statistikách. Násilná kriminalita naproti tomu tvořila pouze zhruba 5 %, mravnostní necelé 1 %. Pomyslný obrázek, který si o stejné problematice vytvářejí občané, má ovšem o poznání odlišnou podobu. Při našem dotazování

⁷⁵ Srov. např. Roberts, J. aj., výše cit. dílo..

v průměru odhadovali, že **majetková kriminalita** tvořila v daném roce 46 % kriminality celkové (nejčastěji udávanou hodnotou bylo 40 % - zmínila ji téměř pětina vzorku), **násilná kriminalita** 32 % (nejčastější typ 30 % - uvedlo 23 % dotázaných) a **mravnostní kriminalita** 23 % (nejčastěji se objevila hodnota 20 % - uvedla necelé třetina respondentů)⁷⁶. Podrobnější přehled nabízí Tabulka 21, kde jsou odpovědi u každého ze sledovaných druhů kriminality rozděleny do šesti navazujících kategorií. Kromě jiného je z ní patrné, že porovnáme-li odhady respondentů s již citovanými údaji z domácích policejních statistik, odpovídaly reálné situaci pouze u 1 % respondentů v případě násilné kriminality (tedy u těch, kteří uvedli podíl do 5 %), 24 % u majetkové (odhad 51 - 70 %) a 4 % u mravnostní (odhad do 5 %).

Tabulka 21: Odhad struktury kriminality (respondenti v %)

Podíl na celkové kriminalitě	Druh kriminality		
	Násilná	Majetková	Mravnostní
0-5 %	1	0	4
6-10 %	9	2	22
11-30 %	54	25	61
31-50 %	27	44	11
51-70 %	7	24	2
71-100 %	2	6	1
Celkem	100	100	100

Faktory jako pohlaví nebo věk nehrály významnější roli. Jinak tomu bylo z hlediska velikosti místa respondentova bydliště. Jedinci, kteří pocházeli z měst s více než 100 tisíci obyvatel, udávali ve srovnání s ostatními signifikantně vyšší podíl majetkové kriminality (průměr v této skupině činil 49 %), a naopak nižší v případě kriminality mravnostní (průměr v této skupině pouze 20 %). Statisticky významné byly rovněž rozdíly, zjištěné při srovnání krajů. Dokládá to Tabulka 22, kde jsou prezentovány průměrné odhady procentuálního podílu na celkové kriminalitě u všech tří sledovaných typů. Za povšimnutí stojí zejména názory občanů kraje Karlovarského (u všech druhů trestné činnosti průměr odhadovaného podílu nižší) a Královehradeckého (vysoké procento u mravnostní kriminality), stejně jako Libereckého a Prahy v případě majetkové kriminality.

⁷⁶ Respondenti byli dotazováni pouze na tyto tři druhy kriminality – i proto byla otázka doplněna upozorněním, že v součtu se nemusí jednat o 100 %, neboť existují i druhy jiné. Kromě toho byl u každého typu uveden i příklad několika trestných činů, aby měl respondent lepší představu, čeho se otázka týká (například u mravnostní kriminality bylo zmíněno znásilnění, pohlavní zneužívání a kuplířství).

**Tabulka 22: Odhad struktury kriminality v % podle kraje
(průměrně udávané údaje)**

Kraj	Podíl na celkové kriminalitě		
	Násilná	Majetková	Mravnostní
Praha	29,2	52,0	20,4
Středočeský	31,4	47,0	21,1
Jihočeský	32,6	44,6	25,9
Plzeňský	31,9	42,5	23,7
Karlovarský	24,8	41,0	18,1
Ústecký	33,0	45,3	25,1
Liberecký	33,5	52,2	25,6
Královéhradecký	34,1	49,4	30,3
Pardubický	26,3	42,2	18,8
Vysočina	32,2	40,9	21,8
Jihomoravský	31,4	47,4	20,6
Olomoucký	33,8	49,2	24,4
Zlínský	32,6	44,8	24,2
Moravskoslezský	35,3	42,6	22,6
Celý soubor	31,9	46,2	22,8

Při odhadech procentuálního podílu mravnostní kriminality se projevilo vzdělání respondenta. Osoby se základním vzděláním udávaly v průměru signifikantně vyšší údaj (konkrétně 25 %) než ostatní (v kategorii středoškoláků s maturitou se například jednalo o 22 %, u vysokoškoláků o 23 %). Podobně sehrála roli spokojenost s výší rodinných příjmů - čím hůře je respondent hodnotil, tím větší podíl mravnostní kriminalitě na kriminalitě celkové přičítal. Paradoxně se také zde projevilo, že tendenci přeceňovat podíl mravnostních deliktů mají spíše lidé, kteří se o kriminalitu a boj s ní intenzivněji zajímají (podíl mravnostní kriminality odhadovali v průměru na 23 %), než osoby, které se takto necharakterizovaly (odhad v průměru 22 % – jedná se o statisticky významný rozdíl).

Otázka 16

Představy, jaké si veřejnost o struktuře kriminality vytváří, jsou důležité i z toho důvodu, že se od nich mohou odvíjet názory, jaká opatření by měl stát ve snaze o omezování kriminality prosazovat. Pokud se občané domnívají, že značnou část celkové kriminality představují závažné násilné či mravnostní trestné činy, budou za vhodný pravděpodobně považovat jiný systém sankcí, než lidé, podle nichž je převážná většina deliktů pouze bagatelního charakteru. Obdobný význam mohou mít představy o „typickém pachateli“.

V našem výzkumu jsme se proto zaměřili na některé charakteristiky pachatelů, konkrétně pak na odhad podílu mladistvých, žen, recidivistů, cizinců a příslušníků etnických menšin na celkovém počtu trestných činů.

Z kriminálních statistik vyplývá, že **mladí lidé** ve věku do 18 let se v posledních letech podílejí na zhruba 7 - 8 % všech objasněných trestných činů (v roce 2008 se jednalo o 7,9 %) ⁷⁷. Naši respondenti v průměru uváděli 18 %, přičemž nejčastějším odhadem byla hodnota 10 % (uvedla ji necelá třetina dotázaných) a 20 % (uvedla zhruba čtvrtina dotázaných). Z Tabulky 23 je patrné, že 31 % respondentů sdělilo přesný, nebo alespoň správnému údaji výrazně se blížící odhad (tedy podíl na celkové kriminalitě mezi 6 - 10 %).

Tabulka 23: Kriminalita mládeže do 18 let

Odhad podílu na celkové kriminalitě	Respondenti (v %)
0-5 %	8,5
6-10 %	30,9
11-30 %	52,9
31-50 %	6,1
51-70 %	1,5
71-100 %	0,1
Celkem	100,0

Ze sledovaných demografických faktorů hrálo u odhadu podílu mladistvých pachatelů na celkové kriminalitě význam pouze hledisko kraje, z něhož respondent pocházel. Lišili se především občané Královehradeckého kraje, kteří v průměru uváděli hodnotu 23 %. Zajímavěji však vyznívá skutečnost, že se u této otázky znovu projevila míra zájmu respondenta o problematiku kriminality a její kontroly, a to opět neočekávaným způsobem. Dotázaní, kteří se podle vlastního vyjádření o danou oblast zajímají, uváděli méně přesné odhady (průměr v této skupině činil 20 %) než lidé bez stejného zájmu (průměr 17 %). Statisticky signifikantní byl podle tohoto hlediska i rozdíl v počtu respondentů, kteří se „trefili“ do rozmezí 6-10 %. Zatímco v první z uvedených skupin jich bylo pouze 26 %, ve druhé 35 %. Vysvětlení se nabízí i tentokrát stejné. Vysoká míra kriminalita dětí a mládeže bývá spojována s morálním úpadkem společnosti, neboť podle chování této věkové skupiny

⁷⁷ Podíl jednotlivých skupin pachatelů je nutné konstatovat ve vztahu k počtu objasněných, nikoli všech registrovaných trestných činů. U skutků, kde se nepodaří pachatele odhalit, není možné o sledovaných charakteristikách uvažovat.

Ize usuzovat na její celkový stav⁷⁸. O kriminalitu se proto patrně zajímají spíše lidé, kteří jsou znepokojeni jejím vývojem (viz výše) a kteří mají dojem, že s delikventním chováním se setkáváme u stále většího počtu dětí a mladistvých.

Kriminální statistiky i kriminologické výzkumy pravidelně potvrzují, že kriminalita je doménou mužů. V roce 2008, k němuž se otázky v našem dotazníku vztahovaly, bylo v České republice podle policejních statistik stíháno a vyšetřováno celkem 15 237 žen, zatímco počet stíhaných a vyšetřovaných mužů činil 106 816 (podíl žen na počtu známých pachatelů byl tudíž zhruba 12 %)⁷⁹. Většina respondentů si je uvedeného nepoměru dobře vědoma – v průměru odhadovali **podíl žen** na celkovém počtu trestných činů na 16 %, nejčastější variantou bylo 10 % (zmínilo 36 % vzorku) a 20 % (zmínila necelá pětina). Z Tabulky 24 je navíc možno vyčíst, že pouze necelých 6 % dotázaných odhadovalo podíl žen na celkové kriminalitě na více než 30 %.

Tabulka 24: Kriminalita žen

Odhad podílu na celkové kriminalitě	Respondenti (v %)
0-5 %	13,8
6-10 %	37,3
11-30 %	43,0
31-50 %	5,6
51-70 %	0,2
71-100 %	0,1
Celkem	100,0

Zajímavým, avšak těžko vysvětlitelným zjištěním byly rozdíly, dané osobní zkušeností respondentů s trestnou činností. Lidé, kteří se v posledních letech stali obětí, odhadovali v průměru statisticky významně vyšší podíl žen na celkové kriminalitě (18 %) než lidé, kteří viktimizováni nebyli (průměr 16 %). Prakticky stejný vliv měla skutečnost, zda se obětí trestné činnosti stal někdo z respondentových blízkých. Nezanedbatelnou roli hrála také velikost místa bydliště, kdy vyšší podíl žen na trestné činnosti zmiňovali spíše respondenti z větších měst (průměr ve městech s více než 100 000 obyvateli byl například více než 17 %, v obcích od 5 000 do 20 000 pouze 14 %). Signifikantně se navíc lišily jednotlivé kraje. Nejvíce se ženy podílejí na kriminalitě podle občanů Libereckého, Olomouckého

⁷⁸ K tomu více viz např. Jewkes, Y.: Media and crime. London: Sage Publications, 2004.

⁷⁹ V tomto případě uvádíme podíl žen na počtu pachatelů, nikoli na počtu objasněných trestných činů. Je to dáno skutečností, že kriminální statistiky z daného období příslušný údaj neuvádějí.

a Moravskoslezského kraje (průměrný odhad okolo 19 %), nejméně kraje Plzeňského (průměrný odhad 11 %). Rovněž u této otázky se potvrdilo, že více se mýlili ti, kdo se podle vlastního vyjádření o informace o kriminalitě zajímají. Zjistili jsme také, že nejvyšších hodnot dosahoval odhad zastoupení žen na celkové kriminalitě u respondentů, kteří se domnívají, že mají dostatek poznatků jak o kriminalitě, tak o trestních zákonech a výkonu trestu odnětí svobody v českých věznicích.

Recidivisté měli podle kriminálních statistik v roce 2008 na svědomí 69 214 skutků, tedy zhruba 54 % ze všech objasněných trestných činů. Respondenti projeví tendenci jejich podíl na celkové kriminalitě spíše podceňovat, neboť jej v průměru odhadovali na 26 % (nejčastější variantou, kterou uvedla pětina dotázaných, bylo 30 %) ⁸⁰. Více než polovinu všech trestných činů spáchali podle 14 % dotázaných. Podrobněji viz následující Tabulka 25.

Tabulka 25: Kriminalita recidivistů

Odhad podílu na celkové kriminalitě	Respondenti (v %)
0-5 %	0,9
6-10 %	5,5
11-30 %	46,4
31-50 %	33,5
51-70 %	10,3
71-100 %	3,4
Celkem	100,0

Signifikantní rozdíly bylo možno konstatovat z hlediska velikosti místa bydliště. Vyšší podíl recidivistů odhadovali respondenti z obcí do 1 tisíce obyvatel (průměr 39 %) a od 20 tisíc do 100 tisíc obyvatel (průměr 40 %), naopak v obcích od 1 do 20 tisíc a ve velkoměstech nad 100 tisíc obyvatel se průměrný odhad pohyboval mezi 33 - 34 %. Také tentokrát se lišili respondenti, kteří se o kriminalitu a její kontrolu zajímají, a znovu to bylo ve smyslu většího zkreslení ve srovnání s realitou – je pozoruhodné, že zatímco podíl mladistvých a žen na celkové kriminalitě přeceňovali, u recidivistů uváděli signifikantně nižší podíl (v průměru 35 %) než lidé, kteří se o kriminalitu rozhodně či spíše nezajímají (průměr v této skupině byl 37 %). Neshodli se ani občané v jednotlivých krajích. V Libereckém kraji přisuzovali recidivistům v průměru 54 % všech trestných činů (podle policejních statistik

⁸⁰ Respondentům byl termín recidivista pro jistotu vysvětlen, a to jako „osoba, opakovaně trestaná“

z daného roku se jedná o přesný údaj), na hodnotu 41 % se průměr vyšplhal v kraji Olomouckém a Králověhradeckém. Nejmenší podíl pro stejnou skupinu pachatelů odhadovali respondenti v kraji Karlovarském a na Vysočině (v obou případech průměr 30 %).

Ožehavým společenským tématem posledních let je kriminalita **cizinců a etnických menšin**. Ze statistických údajů je možno čerpat informace pouze o první ze zmíněných skupin, neboť údaje o kriminalitě etnických či národnostních menšin u nás nejsou od roku 1993 oficiálně evidovány. V roce 2008 se občané s cizí státní příslušností dopustili na území naší republiky 9720 trestných činů, což představovalo zhruba 8 % ze všech objasněných skutků (podíl cizinců mezi stíhanými a vyšetřovanými osobami se u nás dlouhodobě pohybuje okolo 6 %). Naše dotazování poukázalo na skutečnost, že veřejnost přičítá kriminalitě cizinců o něco, nikoli však dramaticky větší rozsah. V průměru respondenti uváděli 20 %, nejfrekventovanější byla hodnota 10 % (zvolila ji necelá třetina vzorku) a 20 % (uvedla zhruba čtvrtina). Více jak polovina respondentů (52 %) vyslovila domněnku, že podíl cizinců na celkové kriminalitě se pohybuje mezi 11 - 30 %.

Tabulka 26: Kriminalita cizinců

Odhad podílu na celkové kriminalitě	Respondenti (v %)
0-5 %	6,6
6-10 %	30,5
11-30 %	52,0
31-50 %	8,5
51-70 %	2,1
71-100 %	0,3
Celkem	100,0

Respondenti, kteří se v posledních třech letech stali sami obětí trestné činnosti, uváděli v průměru signifikantně nižší podíl cizinců (18 %, a to oproti 20 % u respondentů, kteří se obětí nestali). Projevila se také velikost místa bydliště, kdy největší zastoupení na celkové kriminalitě přičítali podle očekávání cizím státním příslušníkům obyvatelé velkoměst (v průměru 23 %), a kupodivu také občané žijící v obcích do 1 tisíce obyvatel (v průměru 22 %). Z hlediska kraje se významně lišil Liberecký kraj (v průměru 26 %), Praha (24 %) a Jihočeský kraj (23 %) na straně jedné, na druhé pak kraj Pardubický (v průměru pouze 15 %) a Zlínský (16 %). Signifikantně větší podíl cizinců na kriminalitě (21 %) uváděli také lidé, kteří se zajímají o problematiku kriminality (průměr u lidí bez téhož zájmu činil pouze 19 %).

Dojem, že cizinci se u nás podílejí na velké části trestných činů, pak prokazatelně souvisel s názorem, že kriminalita u nás v posledních letech stoupá. Pokud byl respondent o růstu počtu trestných činů přesvědčen, bylo pravděpodobnější, že zastoupení cizinců mezi všemi pachateli bude uvádět vyšší než ostatní dotázaní.

Příslušníci etnických menšin spáchali podle našich respondentů v roce 2008 necelou jednu čtvrtinu všech trestných činů (průměr 23,5 %). Nejčastěji uváděnými hodnotami bylo 20 % (zmínilo 27 % respondentů) a 10 % (zmínilo 23 % respondentů). Osm z deseti respondentů soudí, že etnické menšiny se u nás nepodílejí na více než 30 % celkové kriminality.

Tabulka 27: Kriminalita etnických menšin

Odhad podílu na celkové kriminalitě	Respondenti (v %)
0-5 %	5,5
6-10 %	23,6
11-30 %	53,1
31-50 %	12,8
51-70 %	3,6
71-100 %	1,4
Celkem	100,0

Podobně jako u předchozí otázky, i zde se projevilo, zda má respondent osobní zkušenost s trestnou činností jako oběť. Tentokrát byl ovšem efekt opačný. Zatímco podíl cizinců odhadovaly oběti ve srovnání s ostatními respondenty signifikantně nižší, u příslušníků etnických menšin uváděly jejich významně vyšší zastoupení (v průměru 26 %, zatímco průměr u ostatních respondentů činil 23 %). S vyššími hodnotami se bylo možno setkat rovněž u obyvatel větších měst (průměr u respondentů z obcí mezi 20 a 100 tisíci obyvatel činil 28 %, nad 100 tisíc obyvatel 26 %). Z hlediska krajů byly největší odchylky zaznamenány v kraji Ústeckém a Libereckém (podíl etnických menšin na celkové kriminalitě tu respondenti v průměru odhadovali na více než 30 %), a také na Vysočině, Pardubickém kraji a Plzeňském kraji (průměr pouze mezi 18 - 19 %). Faktory, jako je věk, pohlaví nebo vzdělání roli nehrály, což ostatně u otázek, týkajících se struktury kriminality podle vybraných charakteristik pachatele, platilo obecně.

Otázka 17

Nejčastějším **druhem trestu**, který u nás soudy za trestné činy ukládají, je podmíněný trest odnětí svobody. Vyjdeme-li ze statistik za rok 2008⁸¹, využily jej ve 42 157 případech (jednalo se o zhruba 56 % všech uložených sankcí). Jako v pořadí druhý figuruje ve statistikách trest obecně prospěšných prací (v roce 2008 přibližně 15 % všech trestů), následovaný nepodmíněným trestem odnětí svobody (v roce 2008 uložen v 10 255 případech, tedy přibližně 14 % z celkového počtu trestů). Méně často je již využíván trest peněžitý (7 % v roce 2008), trest zákazu činnosti (1 %) či tresty jiné. Mezi našimi respondenty se našlo 43 % těch, kteří dokázali nejčastěji ukládaný trest (tedy trest podmíněný) správně odhadnout. Třetina se domnívala, že soudy pachatele nejčastěji trestají nepodmíněným odnětím svobody, tedy vězením. Relativně velká část dotázaných (více jak desetina) na tuto otázku nedokázala odpovědět, přičemž největší podíl takových jedinců byl mezi nejmladšími respondenty (neodpověděla téměř čtvrtina z nich). Rozložení odpovědí v celém souboru shrnuje následující Tabulka 28.

Tabulka 28: Nejčastěji ukládaný trest v ČR

Druh trestu	Respondenti (v %)
Podmíněný trest odnětí svobody (tzv. „podmínka“)	43
Nepodmíněný trest odnětí svobody (tj. vězení)	33
Peněžitý trest	7
Trest obecně prospěšných prací	4
Trest zákazu činnosti	1
Neví, neodpověděl	11
Celkem	100

Respondenti ve věku 61 - 70 let se více než ostatní domnívali, že nejčastějším trestem je uvěznění (uvedlo 70 % z nich), naopak méně se v této věkové kategorii objevoval názor, že v celkové skladbě trestů dominují obecně prospěšné práce (pouze 1 % odpovědí). Tento trest naopak častěji zmiňovali lidé ve věku 31 - 40 let (7 % z nich). U dospívajících (18 – 20 let) se hojněji vyskytoval názor, že nejfrekventovanější sankcí u nás je trest peněžitý (uvedlo 14 % z nich). Obdobné rozdíly bylo možno pozorovat z hlediska velikosti místa respondentova bydliště. Správnou odpověď (tedy že nejčastějším trestem je trest podmíněný) uvedlo signifikantně více osob z obcí do 1 tisíce obyvatel (54 % z nich), naopak signifikantně méně

⁸¹ Statistická ročenka kriminality za příslušný rok, Ministerstvo spravedlnosti ČR; <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=399>.

z měst nad 100 tisíc obyvatel (pouze 35 % z nich), kde také současně platilo, že se v odhadech častěji objevoval trest odnětí svobody (43 % respondentů) a trest peněžitý (10 %). Zaměřili se na kraje, správný odhad se signifikantně častěji než jinde dařil obyvatelům Libereckého kraje (uvedlo 56 % z nich) a Pardubického kraje (dokonce 58 %), méně úspěšní již byli občané z kraje Plzeňského (pouze 24 % správných odpovědí), Olomouckého (29 %) a Ústeckého (32 %). Zajímavě se jeví také skutečnost, že obecně prospěšné práce zaznívaly častěji mezi respondenty, kteří vlastní finanční příjmy hodnotili jako zcela nedostatečné a vyvolávající problémy domácnosti (danou sankci zmínilo jako nejčastější 16 % z nich). Na rozdíl od odhadů struktury kriminality zde hrál pozitivní roli fakt, zda se respondent o danou problematiku zajímá – u dotázaných, kteří zájem mají, činil podíl správných odpovědí 46 %, v opačném případě pouze 40 %.

III.6. Míra tolerance a punitivity mezi občany

Otázka 18

Zákony se během času mění, a tak v současnosti může být člověk trestán za jednání, které ještě před pár lety stíháno nebylo a samozřejmě naopak. Mění se i citlivost obyvatel na některé jevy, o kterých se domnívají, že se jejich výskyt ve společnosti v poslední době zvýšil, nebo že mohou přímo potencionálně ohrozit jejich práva. Názory veřejnosti na přijatelnost či nepřijatelnost určitých vytypovaných jednání, resp. na to, zda by tato jednání měla být postihována jako trestný čin, zobrazuje Graf 9⁸².

Osm lidí z deseti by trestalo šizení na daních, závažné poškozování životního prostředí a vyhýbání se splácení dluhů. Více jak tři čtvrtiny populace se domnívají, že jako trestný čin by mělo být postihováno veřejné projevy sympatií k rasismu nebo poskytování půjček na neúměrně vysoký úrok. Nejvíce by lidé promíjeli poskytování a využívání sexuálních služeb za úplaty nebo usmrcení trpící nevléčitelně nemocné osoby na její žádost.

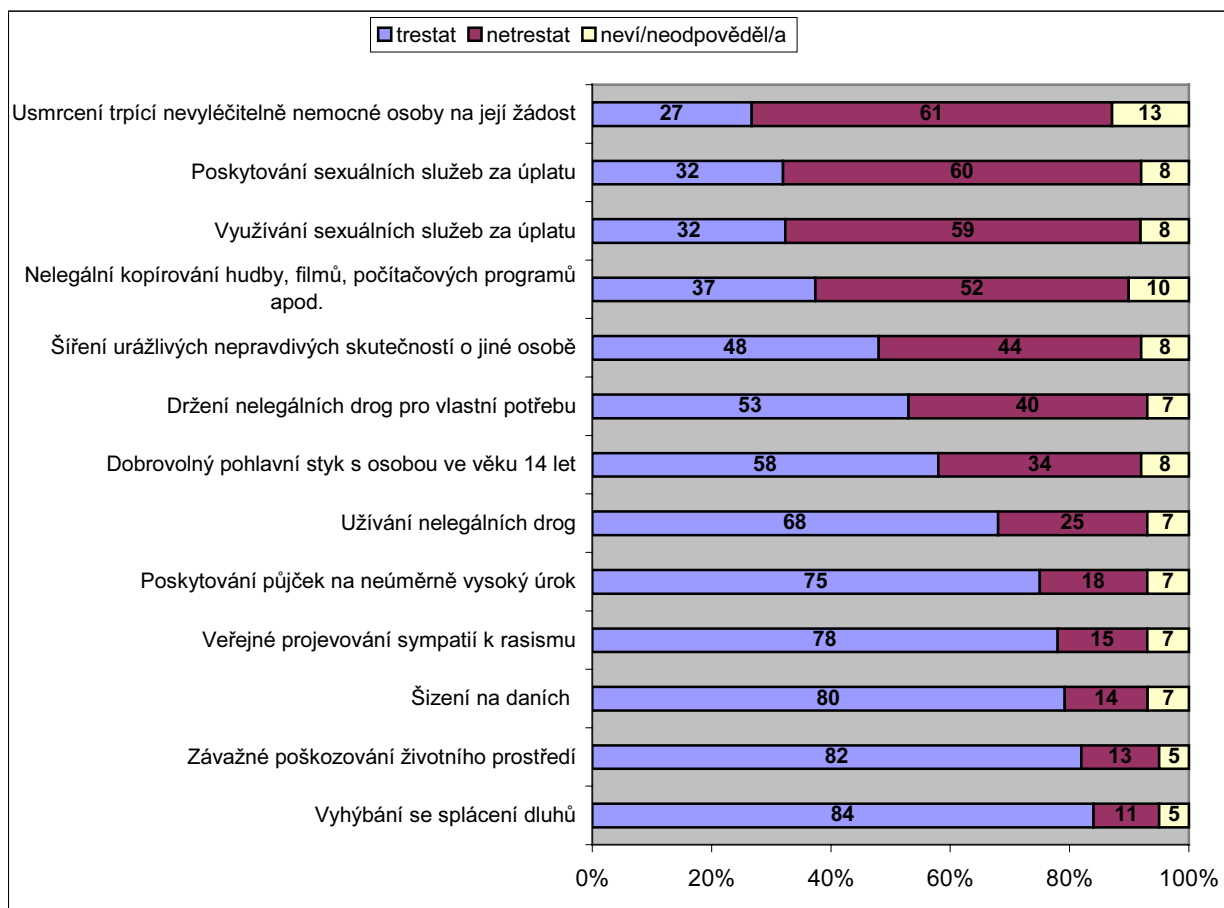
Podíl respondentů, kteří nezaujali žádné stanovisko se pohyboval v rozmezí 5 – 8 %. Hranici 10 % překročil pouze u otázky, zda by mělo být jako trestný čin postihováno

---

⁸² Při hodnocení těchto údajů je nutno zohlednit významnější společenské skutečnosti, které v průběhu terénní fáze výzkumného šetření byly prezentovány v médiích a jež mohly mít na vytváření názorů dotázaných nezanedbatelný vliv.

nelegální kopírování hudby, filmů, počítačových programů apod., a ještě větší nejistota, případně neochota, respondentů se projevila v posuzování případné trestnosti eutanázie resp. usmrcení trpící nevléčitelně nemocné osoby na její žádost.

Graf 9: Typy jednání, které by měly být postihovány jako trestný čin

V následující části upozorníme na statisticky významné rozdíly v odpovědích mezi některými skupinami respondentů, a to zvláště pro jednotlivá posuzovaná jednání.

Užívání nelegálních drog

Získané názory diferencuje významně věková kategorie respondentů. Ačkoliv z nejmladší skupiny (15 –17 let) se proti sankcím postavila přibližně pětina (19 %) a dalších 17 % zvolilo odpověď nevím, respondenti ve věku 18 – 20 let signifikantně častěji než ostatní zvolili zamítavou odpověď (41 %). Souhlas s postihem tohoto jednání stoupal u respondentů, kteří dovršili 41 let a více. Nejvyšší podíl (77 %) zastánců postihu byl u nejstarších respondentů (71 a více let) a také u respondentů z Vysočiny (88 %) a kraje Moravskoslezského (80 %). Z hlediska regionálního s postihem užívání nelegálních drog nesouhlasila více než třetina dotázaných z Prahy (38 %) a z Pardubického kraje (36 %). Podíl

těch, kteří neuvodili své stanovisko byl většinou malý (do 10 %), výjimkou jsou respondenti z kraje Libereckého (20 %). Častěji než ostatní souhlasili s postihem i respondenti, kteří se domnívají, že kriminalita v ČR po roce 2000 vzrostla (70 %).

Držení nelegálních drog pro vlastní potřebu

Nesouhlas s postihem zvolili opět nejčastěji dotazovaní ve věku 18 – 20 let (61 %), s postihem nejvíce souhlasili respondenti ve věku 71 let a více (62 %). Obyvatelé menších obcí byli převážně pro postihování držení nelegálních drog, zatímco mírně přes polovinu (52 %) dotázaných z obcí nad 100 000 obyvatel s tímto postihem nesouhlasí. Postih podporují hlavně občané z kraje Vysočina (70 %) a kraje Moravskoslezského (67 %), proti postihu jsou dotázaní z Prahy (59 %), Jihočeského (54 %) a Královéhradeckého kraje (57 %). Čtvrtina občanů z kraje Libereckého volila opět odpověď nevím.

Dobrovolný pohlavní styk s osobou ve věku 14 let

Pro sankci byly mírně častěji ženy (61 %) než muži (55 %). Proti postihu byli zejména občané ve věku 21 – 30 let (39 %), s postihem souhlasilo nejvíce občanů ve věkové kategorii 61 – 70 let (63 %). Respondenti, kteří uvedli, že v současné době mají malý příjem (do 5000 Kč), nebo nemají žádný pravidelný příjem byli častěji než ostatní proti trestání tohoto chování (49 %, resp. 46 %). S postihem nesouhlasila polovina respondentů z Ústeckého kraje, naopak vyšší míru souhlasu udali respondenti z kraje Vysočina (76 %) a Zlínského kraje (70 %). Vzhledem k danému typu posuzovaného jednání bylo zajímavé zjištění, že u mladistvých (15 – 17 let) a mladých respondentů (18 – 20 let) byl podíl zastánců i odpůrců postihu vyrovnaný (43 % - 44 %, resp. 47 % – 47 %).

Šíření urážlivých nepravdivých skutečností o jiné osobě

Větší diference v názorech byla zjištěna podle geografických kritérií. Signifikantně více souhlasí s postihem pomluvy více než polovina (57 %) dotázaných, kteří žijí v lokalitě s 20 – 100 tisíci obyvateli. Ti, kteří žijí v obcích nad 100 tisíc obyvatel naopak s postihem tohoto jednání nesouhlasí (53 %). Z krajů preferují postih obyvatelé Vysočiny (61 %) a kraje Olomouckého (59 %). Více než polovina (53 %) obyvatel Prahy s postihem nesouhlasí. Respondenti, kteří uvedli, že podle jejich názoru kriminalita vzrostla, častěji s postihem souhlasí (49 %), stejně jako dotázaní, nespokojeni s tím, jak se řeší problémy související s kriminalitou (52 %; viz dále).

Usmrcení trpící nevléčitelně nemocné osoby na její žádost

Mezi těmi, kteří se stali obětí trestného činu, zvítězil názor toto jednání nepostihovat (69 %). Téměř shodné vyjádření bylo získáno od respondentů, u nichž se obětí trestného činu stala v posledních třech letech osoba jim blízká (67% proti postihu). Občané, kteří uvedli, že se jejich čistý měsíční příjem pohybuje v rozmezí 15 – 20 tisíc Kč byli proti postihu častěji než ostatní příjmové skupiny (67 %). Proti postihu se vyslovili výrazně občané z Jihočeského (71 %) a Moravskoslezského kraje (70 %). Více než třetina dotázaných z kraje Vysočina (41 %) a Olomouckého kraje (37 %) by usmrcení nevléčitelně nemocné osoby postihovala.

Nelegální kopírování hudby, filmů, počítačových programů apod.

Většina dotázaných se domnívá, že tento způsob jednání není nutno postihovat. Naproti tomu u respondentů nad 71 let (42 %) a občanů z kraje Libereckého (51 %) a Vysočiny (53 %) je podíl osob, které se přiklánějí k postihu, významně vyšší.

Poskytování sexuálních služeb za úplatu

Významně častěji by poskytování sexu za úplatu postihovaly ženy (36 %). Pouze necelá pětina občanů ve věku 18 – 20 let by souhlasila s trestním postihem, ale souhlas narůstá u respondentů kteří již dosáhli 60 let (40 % – 43 %). Z regionálního hlediska nejčastěji navrhovali postih dotázaní z kraje Vysočina (46 %), z Karlovarského (44 %) a Ústeckého (43 %) kraje, a dotázaní, kteří žijí v lokalitě od 1 – 5 tisíc obyvatel (37 %). U dotázaných žijících v lokalitě nad 100 tisíc obyvatel byl významně vyšší podíl těch, kteří se vyslovili proti postihu za toto chování (71 %).

Využívání sexuálních služeb za úplatu

Také při využívání sexu za úplatu byly ženy signifikantně přísnější než muži, pro postih se jich opět vyslovilo 36 %. Více než pětina mladistvých (15 – 17 let) nezaujala žádné stanovisko. Mezi mladými lidmi (18 – 20 let, resp. 21 - 30 let) významně převažoval názor, že toto jednání nemá podléhat trestní sankci (70 %, resp. 69 %). Stejně stanovisko zaujaly téměř tři čtvrtiny (72 %) respondentů z lokalit nad 100 tisíc obyvatel, občané z Prahy (75 %) a Libereckého kraje (72 %). Vzdělání respondenta nehrálo větší roli, nejtolerantnější (nikoliv však statisticky významně) byli dotázaní s vysokoškolským vzděláním (64 %).

Závažné poškozování životního prostředí

Nesouhlas s postihem vyslovila přibližně čtvrtina mladých lidí do 20 let, naopak 87 % občanů ve věku 31 – 40 let by chtělo, aby závažné poškození životního prostředí podléhalo

trestním sankcím. Pro sankce se také rozhodlo 89 % respondentů z obcí, kde žije více než 100 tisíc osob, dotazovaní z Pardubického kraje (91 %) a z Prahy (94 %). Naprostá většina těch, kteří byli v posledních třech letech přímo obětí trestného činu, nebo se v této době stala obětí osoba jim blízká, by souhlasila s postihem za takové jednání (90 %).

Poskytování půjček na neúměrně vysoký úrok

S postihem souhlasí tři čtvrtiny všech dotázaných. Nejvýraznější je souhlas s postihem mezi občany od 61 let (82 %), největší nejistotu projeví ve svých názorech mladiství (15 – 17 let), z nichž jedna pětina zvolila odpověď nevím či neodpověděla vůbec. Mezi těmi, kdo projeví souhlas, jsou nejčastěji občané z Olomouckého (90 %), Jihočeského (83 %) a Středočeského kraje (81 %). Častěji souhlasí také respondenti, kteří uvedli, že kriminalita po roce 2000 vzrostla (77 %). Shodný názor mají dotázaní, kteří jsou nespokojeni s tím jak se řeší problémy související s kriminalitou (viz dále).

Vyhýbání se splácení dluhů

Postih za toto chování by přivítalo 84 % ze všech respondentů. Nejprísnější jsou lidé z Plzeňského kraje (90 %), ti jejichž čistý měsíční příjem činí 15 – 25 tisíc korun (87 %), a vcelku podle očekávání i lidé hodnotící příjem své domácnosti jako dostatečný i ke spoření nebo investování (88 %).

Veřejné projevování sympatií k rasismu

Proti postihu se nejčastěji vyslovili obyvatelé z Ústeckého (28 %) a Zlínského kraje (24 %), a respondenti se středoškolským vzděláním s maturitou (17 %). Dále se ukázalo, že čím méně pokrývají příjmy domácností jejich nutné výdaje, tím méně by jejich členové souhlasili s případným postihem za toto jednání.

Šízení na daních

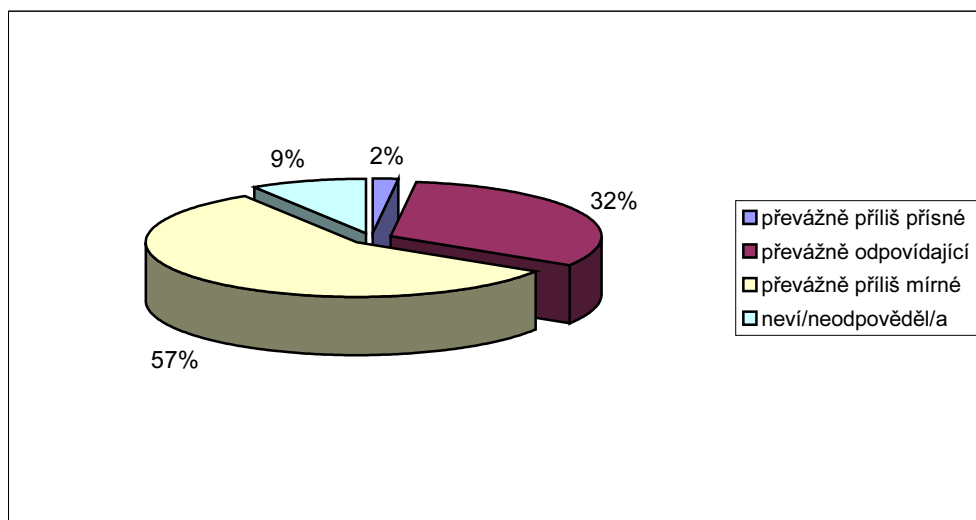
Větší difference v názorech se projevila pouze mezi respondenty z jednotlivých regionů. Významně častěji s postihem souhlasí občané z Plzeňského (92 %) a Středočeského kraje (86 %). Naopak plná čtvrtina obyvatel Jihočeského kraje (25 %) se vyslovila proti možnému postihu, podobně jako téměř pětina respondentů z Moravskoslezského kraje (18 %).

Otázka č. 19

Míra potenciálního ohrožení kriminalitou se promítá do posuzování činnosti justičních orgánů, a to nejen do aktivity a pomoci, kterou občané očekávají od represivních orgánů, ale také do hodnocení přiměřenosti sankcí, které jsou za jednotlivé trestné činy ukládány. Dotázali jsme se, jak z hlediska jejich přísnosti či naopak mírnosti posuzují respondenti tresty, které za trestné činy stanoví trestní zákon.

Z dále uvedeného Grafu 10 vyplývá, že téměř tři pětiny obyvatel ČR (57 %) se domnívají, že trestní zákon stanoví za trestné činy převážně příliš mírné tresty. Přibližně třetina (32 %) považuje výši trestů většinou za odpovídající. Pouhá 2 % populace vidí zákonem stanovené tresty jako příliš přísné. Žádnou z nabízených odpovědí nezvolilo 9 % dotázaných.

Graf 10: Přiměřenost trestů stanovených za trestné činy trestním zákonem

Statisticky významné rozdíly byly zjištěny mezi respondenty z jednotlivých regionů ČR. Jako odpovídající hodnotí výši trestů významně více občané žijící v kraji Libereckém (43 %), Moravskoslezském (38 %) a v Praze (38 %). Za převážně mírné považují současné tresty zejména občané kraje Olomouckého (74 %), a naopak mezi respondenty z kraje Karlovarského je vyšší podíl těch, kteří je považují za příliš přísné (8 %). Názor, že zákonem stanovené tresty jsou převážně příliš mírné, zastávají významně více ženy (60 %) než muži (55 %). Mladiství a mladí respondenti (15 – 20 let) hodnotí významně častěji tresty jako převážně příliš přísné, za odpovídající je významně více považují občané ve věku 36 – 40 let

(56 %), zatímco respondenti od 61 let výše posuzují stanovené tresty významně častěji jako převážně příliš mírné (64 % – 69 %).

Otázka 20

Názory a postoje občanů k trestní politice lze v dotaznících zjišťovat různými způsoby. Někteří autoři soudí, že lepší postup, než klást respondentům pouze obecně formulované otázky, je předložit jim k posouzení konkrétní a detailněji popsany kriminální případ⁸³. S tímto typem otázek se pravidelně setkáváme v mezinárodních kriminologických výzkumech, včetně celosvětově uznávaného ICVS, který se opakovaně uskutečnil i v našich podmínkách⁸⁴. Případ, který se v něm objevil a k jehož řešení se respondenti v různých zemích vyjadřovali, jsme se rozhodli převzít i do našeho šetření. Důvodem byla možnost následného srovnávání, a to nejen mezinárodního, ale též s výsledky starších domácích studií. Otázka zněla následovně:

„Lidé mají různou představu o odpovídajících trestech pro pachatele trestných činů. Vezměme například případ muže ve věku 21 let, který je odsouzen za vloupání, a to již podruhé. Tentokrát ukradl z bytu, do kterého se vloupal, barevnou televizi. Který z následujících trestů považujete za nejvhodnější?“

- *peněžitý trest;*
- *nepodmíněný trest odnětí svobody (vězení) do 1 roku;*
- *nepodmíněný trest odnětí svobody (vězení) přes 1 rok do 3 let;*
- *nepodmíněný trest odnětí svobody (vězení) přes 3 roky do 5 let;*
- *nepodmíněný trest odnětí svobody (vězení) na více než 5 let;*
- *obecně prospěšné práce;*
- *podmíněný trest odnětí svobody;*
- *jiný (uvést: .....)*
- *nevím.“*

Odpovědi našich respondentů zobrazuje následující Tabulka 29. Vyplývá z ní, že dvě třetiny dotázaných (66 %) by za adekvátní trest považovaly **trest odnětí svobody** (nejčastěji

⁸³ Srov. např. Roberts, J. aj., výše cit. dílo.

⁸⁴ Jedná se o Mezinárodní výzkum obětí trestné činnosti, který dosud proběhl v letech 1989, 1992, 1996, 2000, 2004. Československo, a následně Česká republika se účastnila tří ročníků (1992, 1996, 2000; vzorek za rok 2000 ale obsahoval pouze obyvatele Prahy).

ve výši do tří let). Obecně prospěšné práce by pachateli uložil pouze každý zhruba osmý respondent, podmíněný trest každý dvanáctý a trest peněžitý každý čtrnáctý.

Tabulka 29: Trest pro recidivujícího pachatele vloupání

Trest	Respondenti (v %)
Peněžitý trest	7
Nepodmíněný trest (vězení) do 1 roku	21
Nepodmíněný trest (vězení) přes 1 rok do 3 let	25
Nepodmíněný trest (vězení) přes 3 roky do 5 let	13
Nepodmíněný trest (vězení) na více než 5 let	7
Obecně prospěšné práce	12
Podmíněný trest odnětí svobody	8
Jiný trest	3
Neví, neodpověděl	4
Celkem	100

Mezi jednotlivými skupinami respondentů bylo možno vysledovat názorové rozdíly. Muži by například častěji než ženy ukládali podmíněný trest odnětí svobody (navrhlo jej 10 % mužů a 7 % žen, což je rozdíl těsně nad hranicí statistické významnosti). Stejný trest měl větší podporu také u dotázaných z obcí od 5 do 20 tisíc obyvatel (uložilo by jej 13 % z nich). Obecně prospěšné práce by pro změnu častěji než ostatní uložili lidé z obcí do 1 tisíce obyvatel (uvedlo 18 % z nich) a nad 100 tisíc obyvatel (16 % z nich), méně často respondenti z měst s 20 až 100 tisíci obyvatel (pouze 8 % z nich). Obyvatelé nejmenších obcí (tedy do 1 tisíce obyvatel) se lišili i nižší podporou peněžitého trestu (zvolilo jej pouze 4 % z nich).

Z hlediska krajů platilo, že signifikantně častěji zazněl návrh na uložení trestu odnětí svobody mezi obyvateli Moravskoslezského kraje (zvolilo jej 80 % z nich) a Plzeňského kraje (79 %), významně méně často naopak v kraji Pardubickém (pouze 53 %), Praze (57 %) a v Jihočeském kraji (59 %). Těmto údajům v zásadě odpovídá, že obecně prospěšné práce, které vyšly jako celkově druhá nejčastější volba, byly častěji než jinde zmiňovány v Jihočeském kraji (zvolilo by je 22 % tamních obyvatel) a v Praze (20 %), naopak malou podporu získaly v kraji Moravskoslezském (8 %), a především v kraji Libereckém, kde se pro ně nerozhodl ani jediný respondent! Uniknout by nám nemělo ani výrazné zastoupení peněžitého trestu v odpovědích občanů Pardubického kraje (vyslovilo se pro ně 24 % z nich, přičemž průměr pro celou republiku činil již uvedených 7 %). Zajímavě vyznívá také poznatek, že méně pro trest odnětí svobody hlasovali respondenti, kteří se v posledních třech

letech stali sami obětí trestné činnosti („za mříže“ by daného pachatele poslalo 61 % z nich), než ti, kteří viktimizováni nebyli (trest odnětí svobody volilo v této skupině 70 % dotázaných).

Výsledky, které naše šetření u této otázky přineslo, lze brát jako určitou indicii o narůstající punitivě obyvatel České republiky. Vyjdeme-li ze srovnatelných studií ICVS z roku 1992, 1996 a 2000⁸⁵, které respondenty vyzvaly k posouzení téhož kriminálního skutku, počet dotázaných, volících variantu trestu odnětí svobody, byl v našem výzkumu historicky nejvyšší (viz Graf 11)⁸⁶. Zarážející je zejména změna oproti poslednímu šetření z roku 2000. Počet občanů, kteří by pachateli uložili trest odnětí svobody, vzrostl více než dvojnásobně (z 26 % na 66 %). Pokud se zaměříme pouze na obyvatele Prahy (výzkum v roce 2000 probíhal v našem hlavním městě), i tak je navýšení značné, byť právě Pražané se ve srovnání se zbytkem republiky jeví jako méně punitivně naladěni (vězení volilo 57 % z nich). Je zjevné, že vzhledem k prakticky stejným hodnotám u peněžitého a podmíněného trestu je tento vývoj dán zejména dramatickým poklesem hlasů pro obecně prospěšné práce (z 57 % na 12 %), o nichž ještě v devadesátých letech ve výzkumech ICVS platilo, že jejich pozice meziročně posilovala. Nabízí se tudíž otázka, zda občané neztratili v tento druh trestu coby vhodnou reakci na trestný čin důvěru⁸⁷.

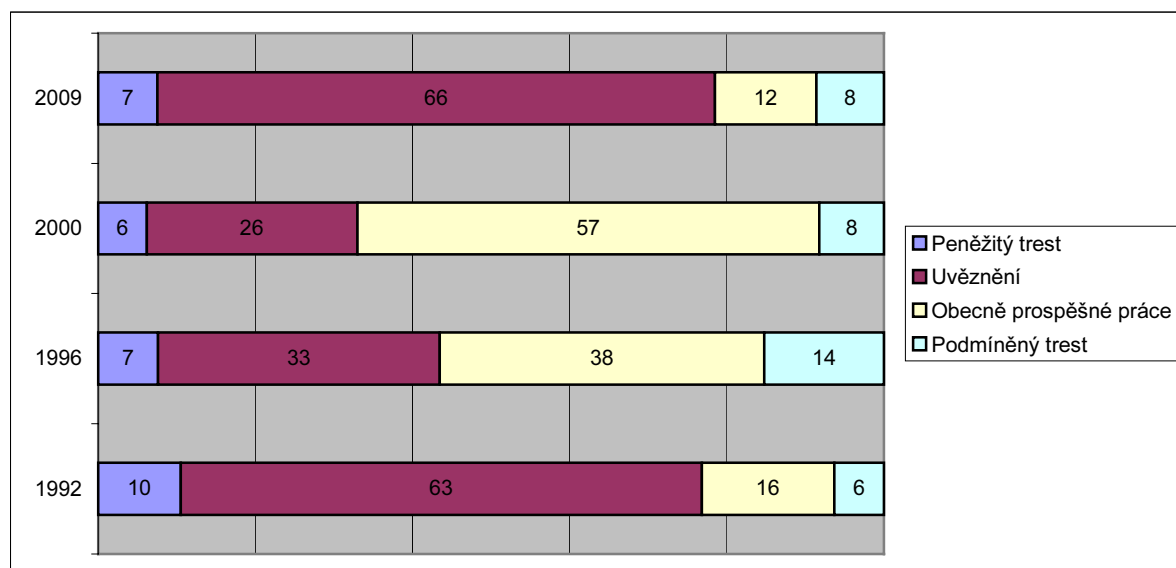
---

⁸⁵ Srov. Martinková, M.: Mezinárodní výzkum obětí trestné činnosti v Praze v roce 2000. Praha: IKSP, 2002; Válková, J.: Výzkum obětí trestného činu v ČR. Praha: IKSP, 1998; Van Dijk, J.; Mayhew, P.: Kriminální viktimizace v industrializovaném světě. Praha: IKSP, 1993.

⁸⁶ Trest obecně prospěšných prací byl do české legislativy zaveden až v roce 1995. Sluší se proto upozornit, že respondenti, kteří se k jeho použití vyjadřovali v roce 1992, jej z praxe neznali.

⁸⁷ Nečekaně vysokou míru punitivity respondentů či jejich názory na jednotlivé typy sankcí a jejich účinnost mohla do jisté míry ovlivnit i aktuální situace v době sběru dat, respektive konkrétní kauzy, které se v daném čase objevily v médiích. Takový vztah by však prokázala jen komplexní analýza mediálního zpravodajství o kriminalitě a její kontrole, která nebyla v rámci našeho výzkumu uskutečnitelná. Naznačený trend navíc může spolehlivě potvrdit pouze další, stejnou otázku opakující šetření.

Graf 11: Srovnání názorů respondentů s výzkumy ICVS v letech 1992, 1996 a 2000 (respondenti v %)

* Součet do 100 % dávají nezobrazené hodnoty pro odpovědi „nevím“ a „jiný trest“

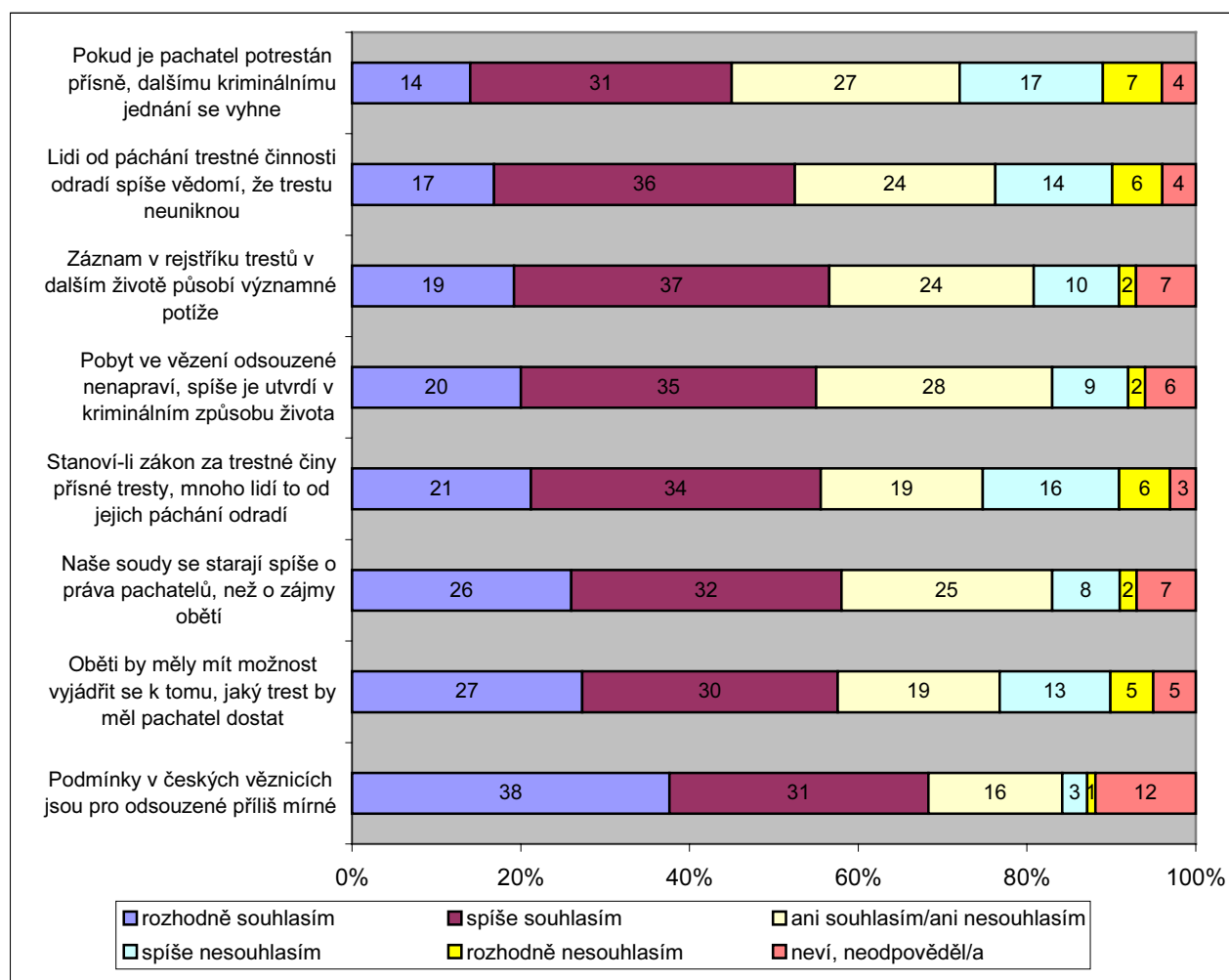
Nelze opomenout, že vysokým zastoupením odpovědí, prosazujících variantu uvěznění pachatele, se naše šetření vymyká hodnotám, k nimž došly studie v jiných zemích. Ve výzkumu z roku 2005⁸⁸, který proběhl ve 32 státech (Česká republika se neúčastnila), by pachatelé stejně charakterizovaného skutku uložilo trest odnětí svobody v průměru 33 % respondentů. Nadpoloviční zastoupení získalo uvěznění pouze v Mexiku (volilo jej 70 % respondentů), Hong Kongu (58 %), Japonsku (55 %), Severním Irsku (53 %), Turecku (53 %) a Anglii (51 %). Na opačném pólu se ocitly země jako Švýcarsko (pro uvěznění pouze 12 % respondentů), Francie (13 %), Rakousko (13 %) či Finsko (15 %). Obecně platilo, že nejčastější variantou v evropských zemích (s výjimkou Řecka) byly vždy obecně prospěšné práce.

Otázka 21

Významným ukazatelem postojů veřejnosti k otázce reakce společnosti na kriminalitu, jsou názory občanů na žádoucí funkci a praktické dopady trestů a trestání. Respondentům našeho průzkumu bylo předloženo osm výroků z této oblasti s tím, aby vyjádřili, zda s nimi souhlasí či nikoliv. Výsledky zobrazuje Graf 12.

⁸⁸ Van Dijk, J. aj.: Criminal victimisation in international perspective: key findings from the 2004 – 2005 ICVS and EU ICS. Tilburg: Tilburg University, 2007.

Graf 12: Názy na funkce trestu a trestání

Vcelku podle očekávání se nejvýraznějšího souhlasu (69 %) dočkalo tvrzení o tom, že podmínky v českých věznicích jsou příliš mírné, s nímž také nejvyšší podíl respondentů vyjádřil rozhodný souhlas (38 %). Zároveň s tímto výrokem nesouhlasila pouhá 4 % respondentů. Svůj názor na toto tvrzení v hojné míře vyjadřovali i respondenti, kteří podle vlastního tvrzení nemají dostatek informací o tom, jak v českých věznicích výkon trestu odnětí svobody probíhá.⁸⁹ Souhlas (spíše či zcela) s ním vyslovila 34 % osob, které podle svého tvrzení nemají (spíše či rozhodně) dostatek informací o průběhu výkonu trestu odnětí svobody, 2 % z nich s výrokem spíše či rozhodně nesouhlasila, 15 % se nepřiklonilo ani na stranu souhlasu ani nesouhlasu, a pouze 13 % projevilo svůj vnímaný informační deficit o této problematice tak, že se k uvedenému výroku nevyjádřilo.

Méně než poloviční zastoupení souhlasných vyjádření (45 %) získal pouze výrok o tom, že pokud je pachatel potrestán přísně, dalšímu kriminálnímu jednání se vyhne. S tímto

⁸⁹ Viz odpovědi na otázku 4.

výrokem také nejvyšší podíl respondentů vyjádřil nesouhlas (24 %). K individuálně preventivní funkci přísného trestu (odstrašení pachatele) se tedy respondenti stavěli poměrně skepticky.

U ostatních výroků se podíl souhlasných vyjádření pohyboval mezi 53 % a 58 %, a podíl výroků nesouhlasných mezi 10 % a 22 %. Na vzájemný poměr souhlasných a nesouhlasných vyjádření měl u jednotlivých výroků vliv podíl odpovědí, v nichž respondenti nevyjádřili ani souhlas, ani nesouhlas, popř. podíl respondentů, kteří se nevyjádřili vůbec. V tomto směru hovoří výsledky u těchto zbylých výroků nejvíce ve prospěch souhlasných vyjádření (v poměru k vyjádřením nesouhlasným) o výrocích, že se naše soudy starají spíše o práva pachatelů než o zájmy obětí, a že pobyt ve vězení odsouzené nenapraví, spíše je utvrdí v kriminálním způsobu života.

U jednotlivých výroků se vyskytovaly statisticky významné rozdíly mezi různými skupinami respondentů. Obecně lze uvést, že u většiny výroků platilo, že se k nim nedokázal či nebyl ochoten vyjádřit signifikantně vyšší podíl respondentů z nejnižší věkové kategorie (15 – 17 let), popř. se základním vzděláním, oproti respondentům z jiných věkových či vzdělanostních skupin.

Výrok: Stanoví-li zákon za trestné činy přísné tresty, mnoho lidí to od jejich páchání odradí.

V účinnost generálně preventivní role přísných trestů patrně věří více obyvatelé menších obcí. Souhlas s uvedeným výrokem vyjádřilo více než 60 % respondentů z obcí do 1000 obyvatel, naopak největšími skeptiky v této otázce se ukázali být respondenti z obcí čítajících přes 5000 do 20.000 obyvatel, jichž s výrokem nesouhlasila téměř třetina. Zajímavé je, že s výrokem souhlasili téměř všichni (94 %) respondenti z nejnižší příjmové skupiny, tedy s čistým osobním příjmem do 5000 Kč. Z regionálního hlediska projevovali souhlas s předloženým tvrzením významně více respondenti z Jihomoravského kraje (76 %), zatímco nesouhlasné odpovědi se vyskytovaly zejména na Vysočině (36 %) a v kraji Jihočeském (35 %).

Výrok: Lidé od páchání trestné činnosti neodradí ani tak přísnost trestů, jako spíše vědomí, že trestu neuniknou.

Zajímavým výsledkem je, že důvěru ve vyšší odstrašující účinek neodvratnosti trestu než jeho přísnosti projeví v průzkumu signifikantně více nejmladší respondenti, jak shrnuje Tabulka 30. I v tomto případě s výrokem významně více souhlasili respondenti z obcí do 1000 obyvatel (61 %) a významně vyšší nesouhlas vyjádřili ti s bydlištěm v obci o velikosti

5000 až 20.000 obyvatel (26 %). Významně vyšší podíl nesouhlasných odpovědí se objevil v Královéhradeckém kraji (43 %) a na Vysočině (31 %).

Tabulka 30: Souhlas s výrokem: „Lidi od páchaní trestné činnosti neodradí ani tak přísnost trestů, jako spíše vědomí, že trestu neuniknou“; podle věku (respondenti v %)

	Věk							
	15-17	18-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71 +
Souhlas	68,5	41,5	52,1	53,8	50,7	53,2	52,0	56,3
Nesouhlas	5,5	15,9	21,1	18,9	18,3	24,6	20,6	15,5
Ani souhlas ani nesouhlas	13,7	35,4	23,4	24,8	27,8	18,9	22,1	22,3
Neví, neodpověděl/a	12,3	7,3	3,3	2,4	3,2	3,2	5,3	5,8
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Výrok: Pokud je pachatel potrestán přísně, dalšímu kriminálnímu jednání se vyhne.

S výrokem, vyjadřujícím důvěru v individuálně preventivní účinek přísného trestu, vyjadřovali souhlas ve významně vyšší míře respondenti z Libereckého kraje (67 %), přičemž v tomto kraji se vyskytl jediný respondent, který s uvedeným výrokem nesouhlasil. Významně vysoký podíl nesouhlasných odpovědí se naopak vyskytl mezi respondenty z obcí přes 5000 do 20.000 obyvatel (36 %), kde se tento podíl téměř rovnal podílu odpovědí souhlasných.

Výrok: Oběti by měly mít možnost vyjádřit se k tomu, jaký trest by měl pachatel dostat.

Právo vyjádřit se k tomu, jaký trest by měl pachatel dostat, přiznávali ve svých odpovědích významně více respondenti z Jihočeského kraje (70 %). Naopak téměř čtvrtina respondentů z Prahy by obětem tuto možnost neposkytla. Vyšší podíl respondentů, kteří s výrokem nevyjádřili ani souhlas, ani nesouhlas, byl na Vysočině (33 %), v kraji Ústeckém (29 %) a Moravskoslezském (27 %). Zajímavé je, že nesouhlas s tím, aby se oběť vyjadřovala k trestu, jenž má být pachateli uložen, projevovali významně více (21 %) respondenti, kteří uváděli vyšší celkovou spokojenost se svým současným životem (hodnoty 1-3 na sedmibodové škále), a též ti, u kterých příjmy domácnosti umožňují kromě pokrytí běžných výdajů i spoření či investování. Možná oproti očekávání nebyla pro míru souhlasu s tímto výrokem statisticky významná osobní či blízkou osobou zprostředkovaná zkušenost s postavením oběti.

Výrok: Naše soudy se starají spíše o práva pachatelů, než o zájmy obětí.

Signifikantně vyšší podíl nesouhlasných odpovědí na tento výrok se vyskytoval u respondentů žijících v nejmenších obcích, tj. do 1000 obyvatel (17 %). Statisticky významné rozdíly byly i mezi kraji. Významně více s tímto výrokiem souhlasili respondenti z Olomouckého kraje (71 %), naopak významně vyšší míru nesouhlasu vyjádřili obyvatelé kraje Libereckého (24 %). Projevila se i souvislost s osobní zkušeností s postavením oběti. S uvedeným výrokiem významně více (65 %) souhlasili respondenti, kteří uvedli, že některá z jim nejbližších osob byla v posledních třech letech obětí trestného činu.

Výrok: Pobyt ve vězení odsouzené nenapraví, spíše je utvrdí v kriminálním způsobu života.

S tímto výrokiem, který zdůrazňuje negativní aspekty prisonizace, projevil souhlas významně vyšší podíl vyučených respondentů (60 %) a respondentů z nejvyšší příjmové kategorie nad 35.000 Kč čistého osobního příjmu měsíčně (72 %). Významně vyšší podíl nesouhlasných odpovědí naproti tomu zazněl od respondentů z Moravskoslezského kraje (19 %).

Výrok: Záznam v rejstříku trestů o tom, že osoba byla odsouzena za trestný čin, jí v dalším životě působí významné potíže.

Postoj k tomuto výroku vyjadřuje, zda respondent vnímá negativní důsledky odsouzení za trestný čin pro další praktický život pachatele. V tomto případě se statisticky významné rozdíly projevily mezi kraji, když významně vyšší podíl nesouhlasných odpovědí vyslovili respondenti z krajů Královéhradeckého (22 %), Moravskoslezského (18 %) a Středočeského (17 %).

Výrok: Podmínky v českých věznicích jsou pro odsouzené příliš mírné.

Průzkum ukázal, že s tímto výrokiem více než jinde souhlasí občané v Moravskoslezském kraji (77 %), naopak v kraji Jihočeském se vyskytl významně vyšší (10 %) podíl nesouhlasných odpovědí. Vyšší podíl nesouhlasných odpovědí oproti ostatním skupinám respondentů vykazaly také osoby ve věku 18 až 20 let (10 %), a zajímavě též ty, které byly podle vlastního tvrzení v posledních třech letech obětí trestného činu (8 %).

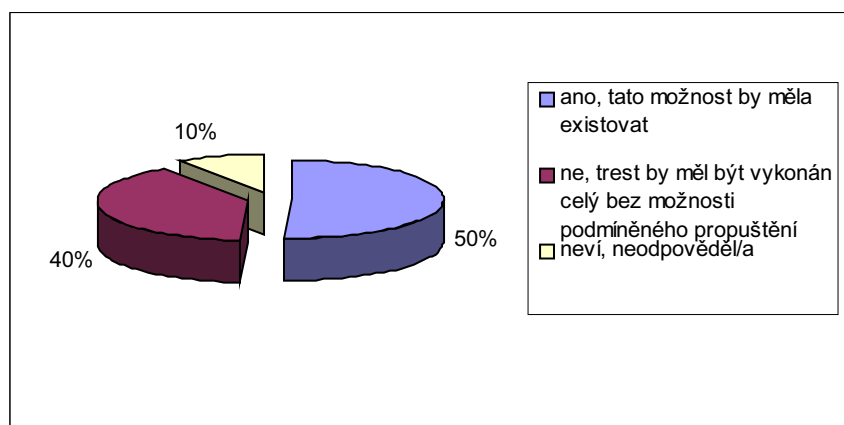
Otázka 22

Předmětem časté kritiky ze strany veřejnosti bývá u nás i v zahraničí institut předčasného propuštění pachatele z výkonu trestu odnětí svobody (*early release*), realizovaný v ČR formou podmíněného propuštění z výkonu trestu (§ 61 a násl. trestního zákona

č. 140/1961 Sb. ve znění účinném v době realizace průzkumu, § 88 a násl. nového trestního zákoníku). Tento institut bývá vnímán jako neodůvodněné zmírnění pachatelova trestu, snížení ochrany společnosti před pachatelem, jež odnětí svobody poskytovalo, apod.⁹⁰ Respondenti se měli vyjádřit, zda souhlasí s tím, aby zákon umožňoval vězně v případě řádného chování a známek nápravy podmíněně propustit z vězení po výkonu určité části trestu s tím, že nebude-li se po propuštění na svobodě chovat řádně, do vězení se vrátí. Výsledky shrnuje Graf 13.

V odpovědích na tuto otázku se respondenti výrazněji nepřiklonili k žádné z variant. Polovina z nich s možností podmíněného propuštění souhlasí, ovšem 40 % občanů by tuto možnost nepřipustilo. Při bližším pohledu jsme zjistili, že s institutem podmíněného propuštění signifikantně více (62 %) souhlasili respondenti, kteří znali správnou odpověď na otázku, po jak dlouhé době může být v ČR ve skutečnosti odsouzený z výkonu trestu podmíněně propuštěn.⁹¹ Naopak mezi respondenty, kteří institut podmíněného propuštění odmítají, byl významně vyšší podíl (67 %) těch, kteří se domnívají, že lze u nás odsouzeného podmíněně propustit z výkonu trestu odnětí svobody nejdříve až po výkonu tří čtvrtin trestu.

Graf 13: Názory na možnost podmíněného propuštění

Postoje k možnosti podmíněného propuštění se významně lišily i v kategoriích podle pohlaví respondenta. Mezi muži byl významně vyšší podíl těch, kteří s tímto institutem souhlasí (54 %), zatímco u žen tomu bylo naopak (43 % nesouhlasných odpovědí). Oproti ostatním vzdělanostním skupinám byl podíl kladných postojů k možnosti podmíněného propuštění též mezi vysokoškolsky vzdělanými respondenty (62 %). Při pohledu na respondenty podle velikosti místa jejich bydliště se ukázalo, že proti institutu podmíněného propuštění se signifikantně více (50 %) vyjadřovali respondenti z obcí o velikosti přes 5000

⁹⁰ Viz např. Handbook of basic principles and promising practices on Alternatives to Imprisonment. New York: UNODC, 2007, str. 53 a násl.

⁹¹ Viz odpovědi na otázku 13.

do 20.000 obyvatel, zatímco obyvatelé obcí s více než 100.000 obyvateli byli významně více (64 %) pro tento institut. Rovněž tak významně vyšší podporu (57 %) měl mezi respondenty, u kterých příjmy domácnosti umožňují kromě pokrytí běžných výdajů i spoření či investování. Z regionálního hlediska jsou možnosti podmíněného propuštění významně více nakloněni občané v Praze (67 % souhlasných odpovědí), naopak významně vyšší podíl názorů (51 %) proti této možnosti se vyskytl v Ústeckém kraji.

Respondenti, kteří možnost podmíněného propuštění připouštěli, se měli dále vyjádřit k tomu, po výkonu jaké části trestu by mělo být podmíněné propuštění nejdříve možné. Názory respondentů shrnuje Tabulka 31:

Tabulka 31: Názory respondentů na to, po výkonu jaké části trestu by mělo nejdříve přicházet v úvahu podmíněné propuštění (N = 859; v %)

Přípustnost podmíněného propuštění	% respondentů
Po výkonu $\frac{1}{4}$ uloženého trestu	2
Po výkonu $\frac{1}{3}$ uloženého trestu	6
Po výkonu $\frac{1}{2}$ uloženého trestu	55
Po výkonu $\frac{2}{3}$ uloženého trestu	15
Po výkonu $\frac{3}{4}$ uloženého trestu	12
Jiný názor	4
Neví, neodpověděl/a	6
Celkem	100

Je evidentní, že občané, kteří s možností podmíněného propuštění souhlasili, připouštěli tuto možnost spíše výjimečně (celkem 8 %) již po výkonu méně než poloviny uloženého trestu. Naopak téměř třetina těchto respondentů pokládala za vhodné umožnit podmíněné propuštění nejdříve až po výkonu dvou třetin, resp. tří čtvrtin uloženého trestu. Jednoznačně převažující varianta odpovědi, tedy že podmíněné propuštění by mělo být nejdříve možné po výkonu jedné poloviny uloženého trestu, odpovídala právní úpravě obsažené v trestním zákoně č. 140/1961 Sb. a účinné v době realizace průzkumu.⁹²

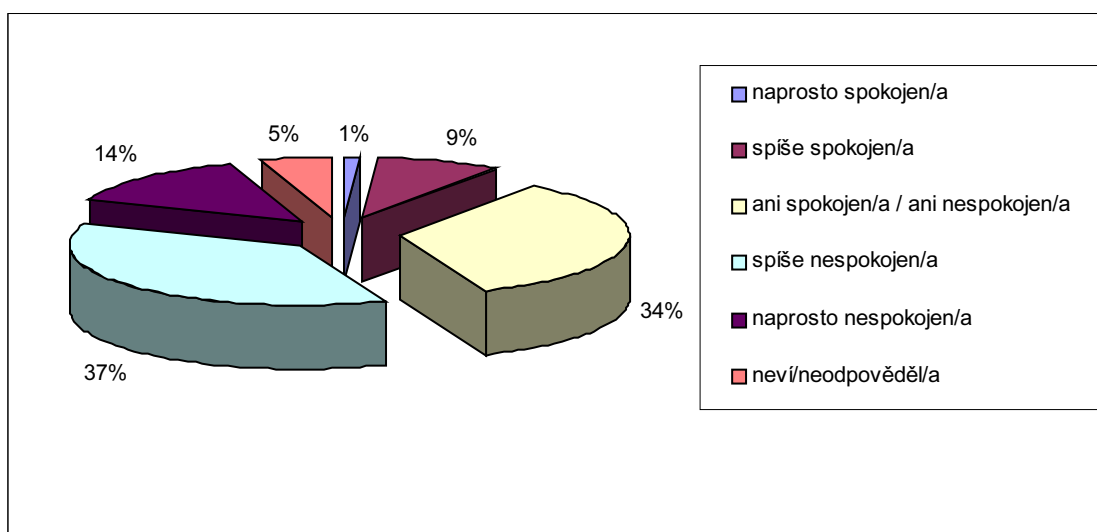
⁹² Nový trestní zákoník tuto hranici prolomil, když v ustanovení § 88 odst. 2 stanoví, že pokud odsouzený za přečin prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba, může ho soud podmíněně propustit na svobodu i předtím, než vykonal polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody.

III.7. Názory na funkci a činnost systému trestní justice a jeho orgánů

Otázka 23

Respondenti se měli vyjádřit, nakolik jsou celkově spokojeni s tím, jak jsou v ČR řešeny problémy spojené s kriminalitou. Výsledky znázorňuje Graf 14.

Graf 14: Spokojenost respondentů s řešením problémů spojených s kriminalitou

Většina respondentů je s řešením problémů spojených s kriminalitou nespokojena (51 %) a jedna třetina zaujala k hodnocení neutrální stanovisko (34 %). Statisticky významně stoupá negativní hodnocení v závislosti na věku respondentů. (respondenti v letech 15 – 17 hodnotí řešení negativně pouze ve 23 %, obyvatelé nad 71 let v 66 %). Z hlediska velikosti bydliště jsou nejkritičtější k řešení problémů spojených s kriminalitou respondenti žijící v lokalitě přes 5 do 20 tisíc obyvatel, kteří svou nespokojenost vyjádřili v 61 %. Významně vyšší míra nespokojenosti se objevila mezi respondenty v kraji Pardubickém (66 %). Signifikantně vyšší podíl (58 %) těch respondentů, kteří jsou nespokojeni se svým životem, zároveň není spokojen ani s tím, jak jsou řešeny problémy související s kriminalitou. Také mezi respondenty, kteří se domnívají, že kriminalita v ČR od roku 2000 vzrostla, byl vyšší podíl osob, nespokojených s řešením problémů spojených s kriminalitou (56 %).

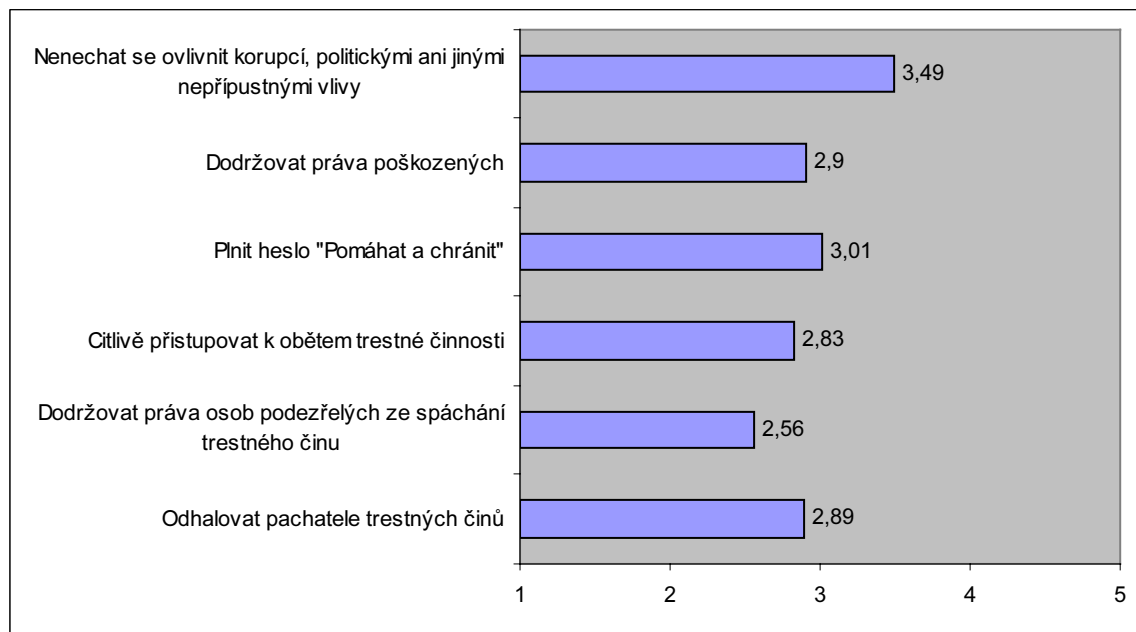
Potvrdila se silná vazba mezi tím jak jsou respondenti spokojeni s řešením těchto problémů a hodnocením přiměřenosti sankcí, které ukládá trestní zákon. U skupiny respondentů (51 %) kteří jsou nespokojeni s tím, jak jsou v ČR řešeny problémy spojené s kriminalitou, dominoval (v 77 %) názor, že trestní zákon stanoví převážně mírné sankce.

Otázky 24 - 27

Míru spokojenosti občanů s fungováním systému trestní justice určuje celá řada vlivů. Systém trestní justice má několik složek, z nichž každá plní více různých úkolů. Názor na jeho fungování může být u jednotlivých občanů založen na osobní zkušenosti jen s některou z těchto složek, a to při výkonu jen některé z činností, jež jí přísluší. Ve snaze zjistit míru spokojenosti respondentů s fungováním systému trestní justice jsme se proto rozhodli nechat je vyjádřit se k jednotlivým složkám systému, a to strukturovaně z hlediska nejvýznamnějších či nejzřetelnějších úkolů příslušné složky. Respondenti tak měli oznámkovat jako ve škole (od 1 do 5), nakolik se dle jejich názoru daří Policii ČR, státním zástupcům, soudům a českému vězeňství⁹³ plnit vyjmenované úkoly.

Policie ČR

Graf 15: Průměrné hodnocení Policie ČR z hlediska plnění jednotlivých úkolů

⁹³ Hodnocení další významné instituce v rámci systému trestní justice, Probační a mediační služby ČR, se dotkl průzkum veřejného mínění, realizovaný v rámci výzkumu mediace v trestním řízení; viz Rozum, J. a kol.: Uplatnění mediace v systému trestní justice I. Praha: IKSP, 2009, str. 23 a následující.

Respondenti hodnotili plnění úkolů Policie ČR vcelku příznivě, když výrazněji horší než střední (tj. než hodnota 3) hodnocení obdržela úspěšnost policistů při plnění úkolu nenechat se ovlivnit korupcí, politickými ani jinými nepřijatelnými vlivy. Naopak nejpříznivěji hodnotili respondenti úspěšnost policistů při dodržování práv osob podezřelých ze spáchání trestného činu. Celkově lze ovšem uvést, že žádné průměrné hodnocení se u úkolů Policie ČR nevyvíjelo pásma středu mezi hodnotami 2,5 a 3,4.

Statisticky významné rozdíly se vyskytly v hodnocení plnění jednotlivých úkolů policie mezi různými skupinami respondentů.

Nenechat se ovlivnit korupcí, politickými ani jinými nepřijatelnými vlivy

Plnění tohoto úkolu hodnotili kritičtěji obyvatelé větších a velkých obcí, když nejhorší hodnocení zaznamenala policie u obyvatel obcí nad 100.000 obyvatel (3,75), zatímco nejlepší u obyvatel obcí do 1000 obyvatel (3,37). Z regionálního hlediska bylo hodnocení nejhorší v Praze (3,72) a Karlovarském kraji (3,68), naproti tomu nejpozitivnější hodnocení se objevilo v kraji Libereckém (2,82) a Olomouckém (3,16). Statisticky významný rozdíl byl zjištěn mezi hodnocením respondentů, kteří připustili, že některá z jim nejbližších osob byla v posledních třech letech obětí trestného činu (3,67) a těmi, v jejichž okolí tato skutečnost nenastala (3,45). Odpověď nevedlo 5,6 % respondentů.

Dodržovat práva poškozených

V tomto případě se nejkritičtěji vyjadřovali respondenti z Vysočiny (3,39), Královéhradeckého (3,07) a Ústeckého (3,05) kraje. Naopak nejlepší hodnocení bylo zjištěno v kraji Libereckém (2,33), Olomouckém (2,59) a Pardubickém (2,69). Odpověď nevedlo 7,6 % respondentů.

Plnit heslo „pomáhat a chránit“

U hodnocení plnění tohoto úkolu byl zjištěn statisticky významný rozdíl mezi muži (3,05) a ženami (2,96). Z územního hlediska byli opět nejkritičtější respondenti z Vysočiny (3,30), Jihočeského (3,23) a Královéhradeckého (3,21) kraje. Nejlepší hodnocení získala policie od respondentů v kraji Libereckém (2,55), Zlínském (2,71) a Jihomoravském (2,82). Významné rozdíly byly též mezi respondenty v kategoriích podle velikosti místa bydliště, když s rostoucí velikostí obce bylo hodnocení horší (viz Tabulku 32). Odpověď nevedla 3 % respondentů.

Tabulka 32: Hodnocení plnění úkolu Policie ČR plnit heslo „Pomáhat a chránit“; podle velikosti místa bydliště (respondenti v %)

Velikost místa bydliště respondenta	Průměrné hodnocení
Do 1000 obyvatel	2,91
Přes 1000 do 5000 obyvatel	2,91
Přes 5000 do 20.000 obyvatel	3,01
Přes 20.000 do 100.000 obyvatel	3,03
Přes 100.000 obyvatel	3,15

Citlivě přistupovat k obětem trestné činnosti

Nejhorší hodnocení úspěšnosti policie při plnění tohoto úkolu bylo zjištěno na Vysočině (3,10), a v krajích Karlovarském (3,09) a Ústeckém (3,06). Nejvíce pozitivní hodnocení uvedli respondenti z Libereckého (2,40) a Olomouckého (2,53) kraje. Respondenti, kteří uvedli, že některá z jim nejbližších osob byla v posledních třech letech obětí trestného činu, byli v hodnocení významně přísnější (3,01), než ostatní (2,78). Odpověď neuvedlo 7,9 % respondentů.

Dodržovat práva osob podezřelých ze spáchání trestného činu

Nejvíce se policii daří tento úkol plnit podle respondentů z Libereckého kraje (2,29) a Prahy (2,38). Naopak nejkritičtější byli respondenti z Vysočiny (2,81), Ústeckého (2,75) a Jihočeského (2,73) kraje. Zajímavé je, že respondenti, kteří uvedli, že byli sami v posledních třech letech obětí trestného činu, hodnotili úspěšnost policie při dodržování práv podezřelých hůře (2,80), než ti, kteří se podle svého tvrzení v uvedené době obětí nestali (2,53). Odpověď neuvedlo 9,2 % respondentů.

Odhalovat pachatele trestných činů

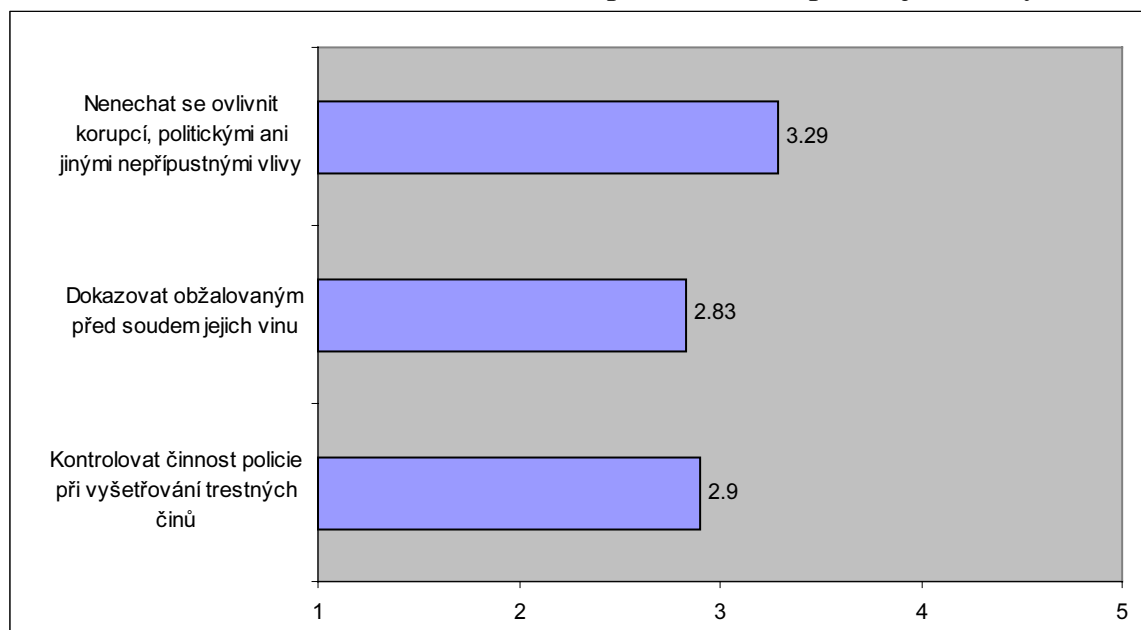
V hodnocení plnění tohoto úkolu se opět projevily rozdíly mezi respondenty z různých velkých obcí v tom smyslu, že ti z menších obcí hodnotili policii příznivěji. Blíže viz Tabulku 33. Rozdíly byly i mezi kraji, kde nejpřísnější hodnocení uváděli respondenti z Vysočiny (3,26), z Pardubického kraje (3,09) a z Prahy (3,01), zatímco nejpozitivnější byli ve svém hodnocení obyvatelé Libereckého (2,76) a Královéhradeckého (2,78) kraje. Odpověď neuvedlo 2,2 % respondentů.

Tabulka 33: Hodnocení plnění úkolu Policie ČR odhalovat pachatele trestných činů; podle velikosti místa bydliště (respondenti v %)

Velikost místa bydliště respondenta	Průměrné hodnocení
Do 1000 obyvatel	2,70
Přes 1000 do 5000 obyvatel	2,81
Přes 5000 do 20.000 obyvatel	2,96
Přes 20.000 do 100.000 obyvatel	2,96
Přes 100.000 obyvatel	2,98

Státní zástupci

Graf 16: Průměrné hodnocení státních zástupců z hlediska plnění jednotlivých úkolů

Průměrná hodnocení úspěšnosti státních zástupců při plnění jejich úkolů se ještě těsněji než v případě policistů pohybovala kolem střední hodnoty a žádné z nich se mimo pásmo středu neocitlo (celkový průměr všech tří průměrných hodnocení činil 3,01). I v tomto případě bylo nejhůře hodnoceno plnění úkolu nenechat se ovlivnit korupcí, politickými ani jinými nepřipustnými vlivy (3,29), zatímco úspěšnost státních zástupců při dokazování viny obžalovaných před soudem i při kontrole činnosti policie při vyšetřování trestných činů byla hodnocena o něco lépe (2,83 resp. 2,90). Je však třeba upozornit na skutečnost, že hodnocení úspěšnosti plnění vybraných úkolů státních zástupců mohlo být výrazněji ovlivněno povědomím respondentů o náplni práce státních zástupců. Tomu nasvědčuje i fakt, že v těchto

případech svá hodnocení odmítala či nebyla schopna uvést větší část respondentů (12 %, 13 %, resp. 16 % z celkového souboru), než jak tomu bylo u hodnocení policistů či soudů.

Nyní k podrobněji úkolům, u nichž byly zjištěny statisticky významné rozdíly mezi hodnoceními některých skupin respondentů.

Nenechat se ovlivnit korupcí, politickými ani jinými nepřípustnými vlivy

Kritičtější při hodnocení plnění tohoto úkolu státních zástupců byli spíše obyvatelé větších obcí, jak ukazuje Tabulka 34. Z regionálního hlediska dosáhli státní zástupci ohledně tohoto úkolu nejhorší hodnocení v Praze (3,58), Jihomoravském (3,54), Jihočeském (3,53) a Plzeňském (3,53) kraji. Nejlépe byli hodnoceni v kraji Libereckém (2,78) a Olomouckém (2,86). Respondenti, kteří podle svého tvrzení byli v posledních třech letech obětí trestného činu, hodnotili státní zástupce hůře (3,50), než ostatní (3,15).

Tabulka 34: Hodnocení plnění úkolu státních zástupců nenechat se ovlivnit korupcí, politickými ani jinými nepřípustnými vlivy; podle velikosti místa bydliště (respondenti v %)

Velikost místa bydliště respondenta	Průměrné hodnocení
Do 1000 obyvatel	3,17
Přes 1000 do 5000 obyvatel	3,16
Přes 5000 do 20.000 obyvatel	3,37
Přes 20.000 do 100.000 obyvatel	3,22
Přes 100.000 obyvatel	3,55

Dokazovat obžalovaným před soudem jejich vinu

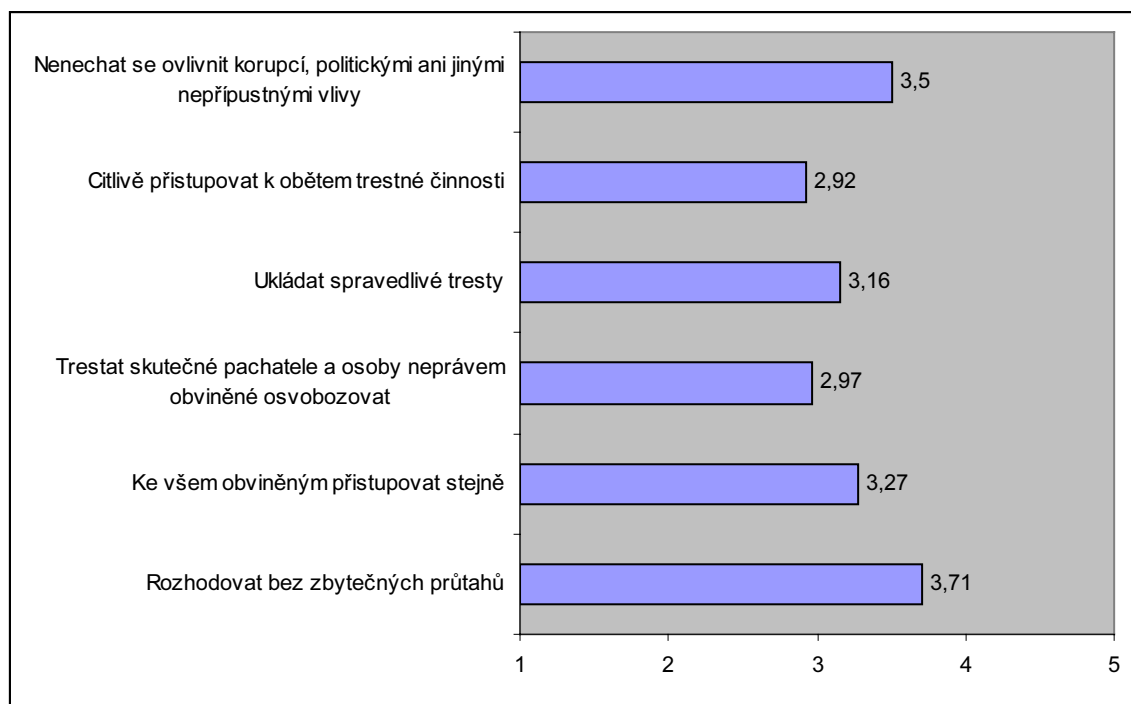
Významně příznivější hodnocení státních zástupců při plnění tohoto úkolu než v ostatních regionech uváděli respondenti z Libereckého kraje (2,32). Naopak významně kritičtější bylo hodnocení z Vysočiny (3,04) a Královéhradeckého kraje (3,01). Byla též zjištěna souvislost s osobní zkušeností oběti trestné činnosti – respondenti, kteří se v posledních třech letech stali obětí trestného činu, hodnotili úspěšnost státních zástupců při dokazování viny obžalovaných před soudem významně kritičtěji (3,06) než občané bez této zkušenosti (2,81).

Kontrolovat činnost policie při vyšetřování trestných činů

Při hodnocení úspěšnosti státních zástupců pokud jde o kontrolu policie při vyšetřování trestných činů se statisticky významné rozdíly objevily mezi respondenty v souvislosti s velikostí místa bydliště a s celkovou spokojeností se životem. Významně příznivější hodnocení uvedli obyvatelé nejmenších obcí do 1000 obyvatel (2,75), naopak nejkritičtější byli respondenti z obcí přes 5000 do 20.000 obyvatel (3,05). Co se týče faktoru spokojenosti respondenta s vlastním životem, v tomto směru platilo, že spokojenější občané uváděli příznivější hodnocení než ti méně spokojení (průměrné hodnocení nejspokojenější skupiny respondentů činilo 2,65, u nejméně spokojených skupin pak 3,15, resp. 3,06).

Soudy

Graf 17: Průměrné hodnocení soudů z hlediska plnění jednotlivých úkolů

Průměrná hodnocení úspěšnosti soudů byla u většiny vybraných úkolů horší než střední hodnota 3. Ve dvou případech se tato již spíše negativní hodnocení ocitla mimo pásmo středu, a sice u úkolů nenechat se ovlivnit korupcí, politickými ani jinými nepřipustnými vlivy (3,50), a rozhodovat bez zbytečných průtahů (3,71). Ostatní průměrná hodnocení se pohybovala v pásmu středu.

Mezi některými skupinami respondentů se objevila rozdílná hodnocení. Tato zjištění jsou rozebrána dále vždy k jednotlivých hodnoceným úkolům.

Nenechat se ovlivnit korupcí, politickými ani jinými nepřijatelnými vlivy

V tomto případě se statisticky významně lišilo hodnocení mezi respondenty z nejmenších obcí do 1000 obyvatel (3,38) a z obcí největších, tedy přes 100.000 obyvatel (3,75). Rovněž z územního hlediska byly shledány významné rozdíly. Nejpriznivější hodnocení uváděli respondenti z Libereckého (3,00) a Olomouckého kraje (3,09), naopak nejhorší hodnocení si soudy při plnění tohoto úkolu vysloužily v Praze (3,77) a v Karlovarském kraji (3,72). Odpověď nevedlo 8,5 % respondentů.

Citlivě přistupovat k obětem trestné činnosti

Signifikantně příznivěji než ostatní občané (2,76) hodnotí schopnost soudů citlivě přistupovat k obětem trestné činnosti respondenti z nejmenších obcí do 1000 obyvatel. Podle výsledků hraje při hodnocení plnění tohoto úkolu roli též celková spokojenost respondenta s vlastním životem, když s rostoucí spokojeností je hodnocení příznivější (nejspokojenější respondenti 2,71, nejméně spokojení respondenti 3,26). Respondenti z Libereckého (2,56) a Olomouckého (2,60) kraje uváděli významně příznivější hodnocení než ti z Vysočiny (3,46) a Karlovarského kraje (3,23). Při hodnocení tohoto úkolu se nabízí souvislost s osobní zkušeností s problematikou obětí. A skutečně, respondenti, u nichž se některá z jim nejbližších osob stala v posledních třech letech obětí trestného činu, hodnotili soudy při plnění tohoto úkolu významně hůře (3,07), než osoby bez této zkušenosti (2,88). Odpověď nevedlo 10,1 % respondentů.

Ukládat spravedlivé tresty

Ukládání spravedlivých trestů se soudům nejlépe daří podle respondentů z Libereckého (2,65), Moravskoslezského (3,01) a Olomouckého (3,04) kraje. Naopak nejhorší hodnocení si v tomto případě soudy vysloužily od občanů z Vysočiny (3,61), Královéhradeckého (3,43) a Karlovarského (3,32) kraje. Odpověď nevedlo 5,7 % respondentů.

Trestat skutečné pachatele a osoby neprávem obviněné osvobodovat

Také v tomto případě byly významné rozdíly v hodnocení mezi jednotlivými kraji. Nejkritičtější byli respondenti na Vysočině (3,28), v Karlovarském (3,13) a Jihočeském (3,12)

kraji. Nejpříznivější hodnocení soudy obdržely od občanů Libereckého (2,48) a Plzeňského (2,83) kraje. Odpověď nevedlo 8,2 % respondentů.

Ke všem obviněným přistupovat stejně

V dodržování principu rovného přístupu soudů k obviněným signifikantně více než jiní věří respondenti z nejmenších obcí do 1000 obyvatel (3,08), občané, kteří uvádějí nejvyšší celkovou spokojenost s vlastním životem (3,07) a respondenti z nejvyšší příjmové skupiny nad 35.000 Kč čistého osobního příjmu měsíčně (3,04). Z regionálního hlediska hodnotili soudy v tomto směru nejlépe v Libereckém (2,84) a Olomouckém (2,97) kraji, zatímco na Vysočině (3,55) a v Královéhradeckém kraji (3,51) byla hodnocení nejhorší. Významně horší hodnocení než ostatní uváděli také respondenti, kteří se v posledních třech letech stali obětí trestné činnosti (3,53). Odpověď nevedlo 6,8 % respondentů.

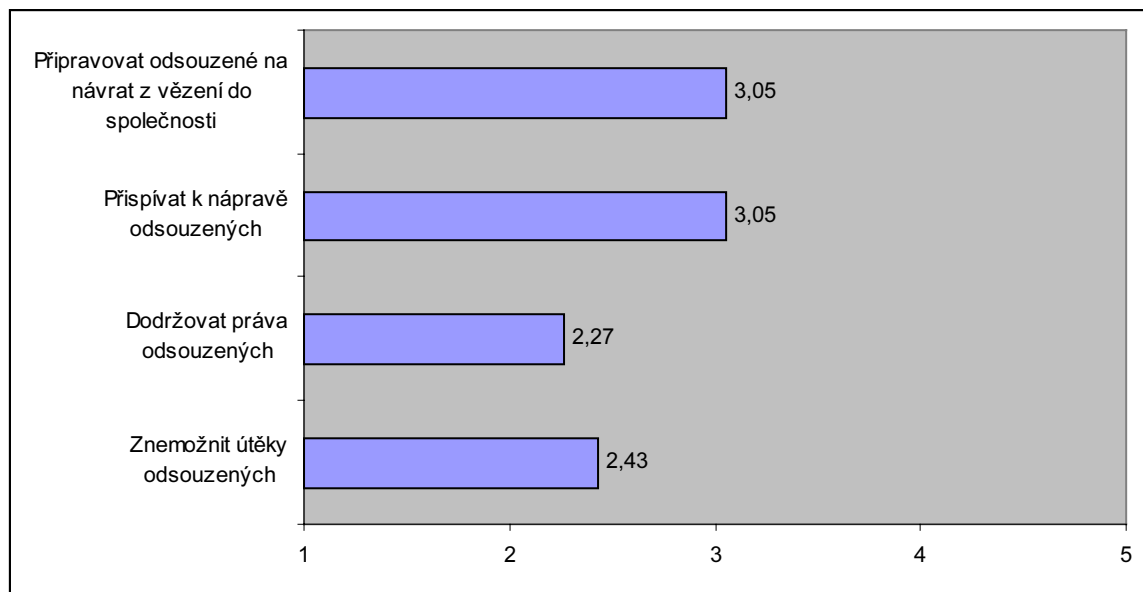
Rozhodovat bez zbytečných průtahů

Při hodnocení plnění tohoto úkolu hrálo významnou roli místo bydliště respondenta, jak co do velikosti, tak i regionu. Občané z nejmenších obcí do 1000 obyvatel byli ve svém hodnocení významně pozitivnější (3,55), než ti z největších obcí nad 100.000 obyvatel (3,81). Hodnocení podle jednotlivých krajů pak zachycuje Tabulka 35. Odpověď nevedlo 4,9 % respondentů.

Tabulka 35: Hodnocení plnění úkolu soudů rozhodovat bez zbytečných průtahů; podle kraje (respondenti v %)

Kraj	Průměrné hodnocení
Praha	3,84
Středočeský kraj	3,67
Jihočeský kraj	3,73
Plzeňský kraj	3,76
Karlovarský kraj	3,85
Ústecký kraj	3,53
Liberecký kraj	3,05
Královéhradecký kraj	3,90
Pardubický kraj	3,74
Vysočina	3,89
Jihomoravský kraj	3,80
Olomoucký kraj	3,61
Zlínský kraj	3,48
Moravskoslezský kraj	3,75

Graf 18: Průměrné hodnocení vězeňství z hlediska plnění jednotlivých úkolů

Při hodnocení úspěšnosti plnění vybraných úkolů vězeňského systému byli respondenti z hlediska výsledků shovívavější než u ostatních orgánů systému trestní justice. Podle jejich názoru se vězeňství nejlépe daří dodržovat práva odsouzených osob (průměr 2,27) a znemožňovat útoky odsouzených (průměr 2,43); v obou těchto případech bylo průměrné hodnocení mimo pásmo středu. Průměrná hodnocení plnění zbylých dvou úkolů, tedy připravovat odsouzené na návrat z vězení do společnosti, a přispívat k nápravě odsouzených, ležela při střední hodnotě. S výjimkou úkolu „znemožnit útoky odsouzených“, jehož praktickou realizaci si respondenti zřejmě dovedou dobře představit, však u ostatních úkolů byl tak jako v případě hodnocení státních zástupců poměrně vysoký podíl respondentů, kteří své hodnocení neuvedli (16 %, 11 %, 14 %).

U hodnocení jednotlivých úkolů byly zjištěny statisticky významné rozdíly mezi některými skupinami respondentů.

Připravovat odsouzené na návrat z vězení do společnosti

Jedním z úkolů vězeňského systému je, aby se osoba po propuštění z výkonu zejména delšího trestu odnětí svobody vracela na svobodu vybavená takovými znalostmi a schopnostmi, které jí umožní v běžném životě obstát bez nutnosti zapojení do další trestné činnosti. Hodnocení úspěšnosti vězeňství při plnění tohoto úkolu se u respondentů zhoršovalo s tím, jak klesají subjektivně vnímané příjmy jejich domácností. Zatímco respondenti

z domácností, jejichž příjmy kromě pokrytí běžných výdajů umožňují i spoření či investování, hodnotili v tomto směru vězeňství nejpriznivěji (2,98), občané, kteří pokládají příjmy své domácnosti za zcela nedostatečné, byli v hodnocení nejkritičtější (3,31). Z regionálního hlediska bylo nejpriznivější hodnocení zjištěno v Libereckém (2,89), Olomouckém (2,79) a Pardubickém (2,71) kraji, naopak nejhorší hodnocení se objevilo v Karlovarském kraji (3,42), na Vysočině (3,32) a v Ústeckém kraji (3,25).

Přispívat k nápravě odsouzených

Náprava odsouzeného patří mezi základní cíle trestů a trestání. Důvěra v nápravnou funkci pobytu ve vězení zřejmě souvisí s celkovou spokojeností občanů s jejich životy. Zatímco respondenti, kteří uváděli nejvyšší spokojenost se svým životem, hodnotili úspěšnost vězeňského systému při plnění tohoto úkolu nejlépe (2,76), s klesající spokojeností se hodnocení zhoršovalo a nejméně spokojení občané uváděli hodnocení nejhorší (3,42). Při pohledu na rozložení hodnocení v jednotlivých krajích bylo zjištěno významně pozitivnější hodnocení v Libereckém kraji (2,65), naopak nejhůře hodnotili plnění tohoto úkolu respondenti z Karlovarského (3,39) a Jihočeského (3,35) kraje. Signifikantně horší hodnocení než ostatní občané uváděli ti, kteří byli podle svého tvrzení v posledních třech letech obětí trestného činu (3,31).

Dodržovat práva odsouzených

Spokojenost respondentů s tím, jak jsou ve věznicích dodržována práva odsouzených, roste s rostoucím vzděláním, jak naznačuje Tabulka 36. Hodnocení se také významně zhoršovalo s tím, jak klesá celková spokojenost respondenta s jeho životem a jak klesají subjektivně vnímané příjmy jeho domácnosti. Rozdíly v hodnocení mezi nejspokojenějšími respondenty (2,14) a těmi nejméně spokojenými (2,60), jakož i mezi respondenty z domácností, jejichž příjmy umožňují kromě pokrytí běžných výdajů i spoření či investování (2,13), a těmi, jejichž domácnosti mají podle jejich tvrzení příjmy zcela nedostatečné a mají problémy s financováním základních životních potřeb (2,56), byly skutečně výrazné. V rámci krajů se průměrnému hodnocení významně vymykaly v pozitivním smyslu Liberecký kraj (2,02) a Praha (2,05), a ve smyslu negativním Ústecký (2,55) a Královéhradecký (2,49) kraj.

Tabulka 36: Hodnocení plnění úkolu vězeňství dodržovat práva odsouzených; podle vzdělání (respondenti v %)

Vzdělání respondenta	Průměrné hodnocení
ZŠ	2,42
Vyučen	2,31
SŠ bez maturity	2,17
SŠ s maturitou	2,27
VŠ	2,11

Znemožnit útoky odsouzených

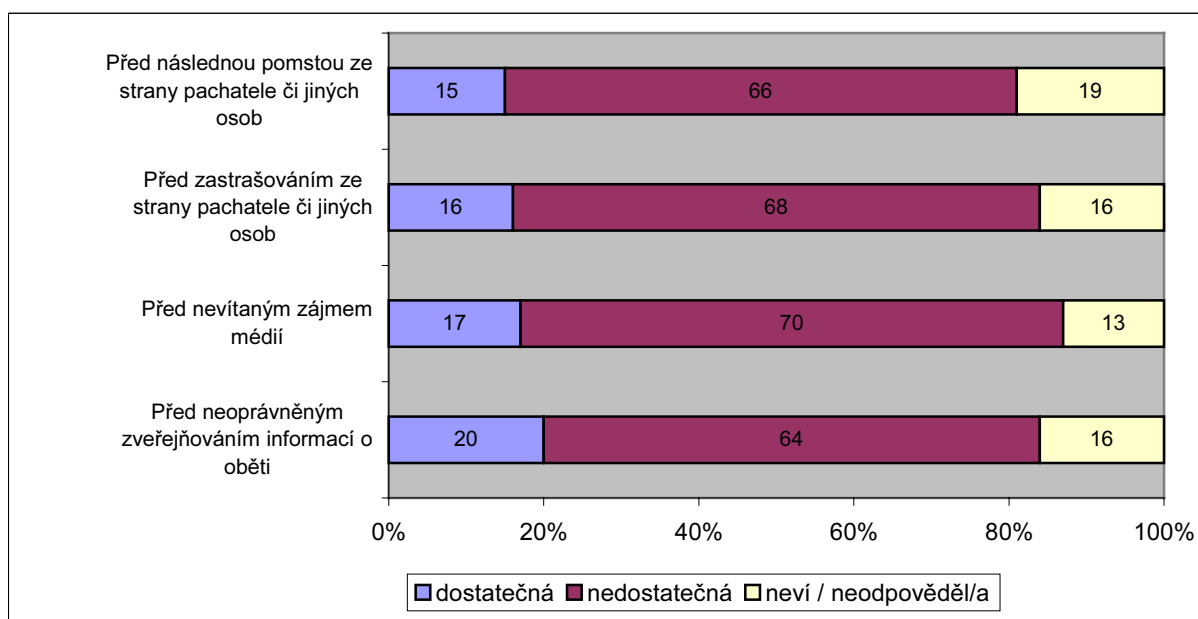
Také v hodnocení toho, jak je vězeňský systém schopen bránit útokům odsouzených z věznic, byly zjištěny významné rozdíly mezi různými kraji. Nejpříznivější hodnocení uváděli respondenti v Libereckém kraji (2,16), nejhorší hodnocení bylo zaznamenáno v Královéhradeckém kraji (2,79), na Vysočině (2,68) a ve Zlínském kraji (2,65).

Průměrné hodnocení úspěšnosti orgánů systému trestní justice při plnění vybraných úkolů se tedy souhrnně pohybovalo okolo střední hodnoty 3 (nejlepší dosažený průměr ze všech hodnocení činil 2,27, nejhorší 3,71), a jen zřídka se vymykalo pásmu středu mezi hodnotami 2,5 a 3,4. Znepokojivé je zjištění, že u orgánů, ohledně nichž jsme se respondentů dotazovali na to, nakolik se nenechají ovlivnit korupcí, politickými ani jinými nepřijatelnými vlivy (Policie ČR, státní zástupci, soudy), dopadlo průměrné hodnocení úspěšnosti plnění tohoto úkolu nejhůře či v případě soudů téměř nejhůře.

Otázka 28

Úkolem systému trestní justice je rovněž dbát na zájmy obětí trestných činů. Součástí tohoto úkolu je i ochrana obětí před různými negativními jevy, jež mohou jejich vystupování v rámci systému trestní justice provázet. Zajímalo nás, jak respondenti vnímají plnění tohoto úkolu ze strany státu, a to konkrétně zda pokládají za dostatečnou ochranu oběti před nevídaným zájmem médií, před zastrašováním ze strany pachatele či jiných osob, před následnou pomstou ze strany pachatele či jiných osob, a před neoprávněným zveřejňováním informací o oběti. Z výsledků, které znázorňuje Graf 19, vyplývá, že ochranu obětí kriminality v našem státě považuje většina dotázaných za nedostatečnou.

Graf 19: Ochrana obětí v ČR podle názoru respondentů

Dále se zabýváme zjištěními statisticky významnými rozdíly mezi některými skupinami respondentů při hodnocení úrovně ochrany obětí před vyjmenovanými negativními jevy.

Ochrana před nevítaným zájmem médií

Náklady jednotlivých deníků i dalších tiskovin, případně sledovanost rozhlasových či televizních stanic a internetových serverů souvisí přímo úměrně s atraktivitou publikovaných témat. Jednotlivé trestní kauzy, informace o pachatelích, případně o obětech trestných činů a další zprávy související s kriminalitou jsou obvykle veřejností sledovány s velkým zájmem, a proto patří tyto údaje k dlouhodobě vyhledávaným informacím.

Z regionálního hlediska lze uvést, že významně vyšší podíl respondentů, kteří označili ochranu obětí před nevítaným zájmem médií za nedostatečnou, žije v Karlovarském (85 %) a Zlínském kraji (83 %). Naopak významně vyšší podíl osob, které se domnívají, že tato ochrana je dostatečná, se vyskytl mezi respondenty Pardubického kraje (30 %). Poněkud častěji, byť ne statisticky významně (v 77 %), hodnotí ochranu před nevítaným zájmem médií o oběti jako nedostatečnou respondenti, kteří bydlí v lokalitě o velikosti 5 – 20 tisíc obyvatel.

Ochrana před zastrašováním ze strany pachatele či jiných osob

Názor, že ochrana obětí před zastrašováním je nedostatečná, převažoval zejména mezi respondenty ve věkové kategorii 41 – 50 let a těmi respondenty, kteří žijí v Karlovarském kraji (82 %). Respondenti, kteří jsou nespokojeni s tím, jak jsou v ČR řešeny problémy související s kriminalitou, hodnotili častěji také ochranu obětí jako nedostatečnou (75 %).

Ochrana před následnou pomstou ze strany pachatele či jiných osob

Odpověď na tuto otázku byla z celé baterie možností zřejmě nejobtížnější, a tak z celkového počtu respondentů téměř pětina (19 %) odpověď nevedla. Nejčastěji se jednalo o respondenty ve věku 15 – 17 let (31 %), a z Libereckého kraje (52 %). Také respondenti z nízkopříjmových kategorií zvolili častěji než ostatní odpověď nevim.

Významně vyšší podíl osob, podle kterých je ochrana obětí před následnou pomstou nedostatečná, byl mezi respondenty ve věkové kategorii 41 – 50 let (74 %; pouze 12 % posoudilo tuto ochranu jako dostatečnou). Za nedostatečnou ji významně více pokládali i respondenti z Karlovarského kraje (82 %). Pouze u respondentů z Libereckého kraje bylo signifikantně více případů kladného hodnocení úrovně ochrany (25 %) a signifikantně méně hodnocení záporného (23 %).

Ochrana před neoprávněným zveřejňováním informací o oběti

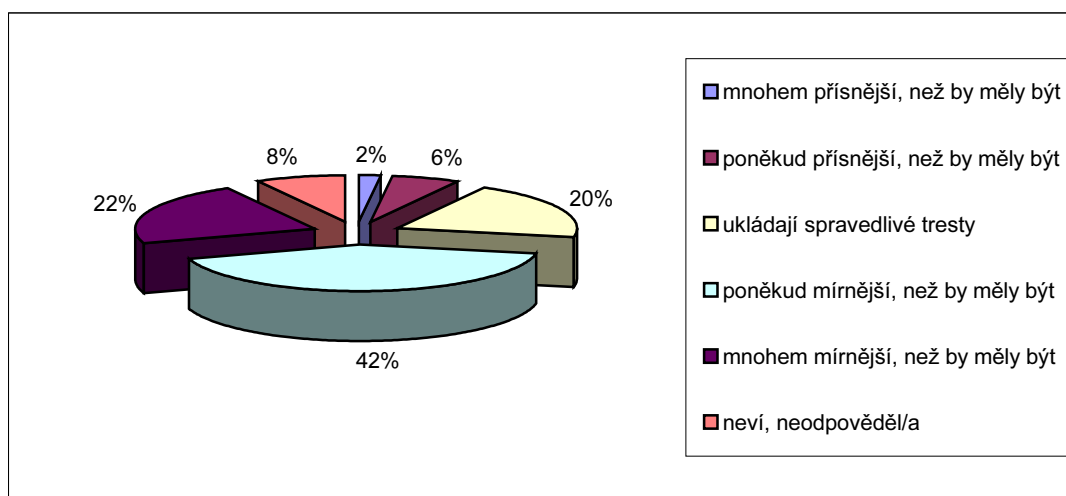
Informace o jednotlivých trestních kauzách na jednu stranu pomáhají veřejnosti utvořit si ně vlastní názor, ale způsob, jakým jsou prezentovány, jí umožňuje někdy získat i údaje, které mohou paradoxně poškodit oběť trestného činu.

Za nedostatečnou označovali ochranu obětí před neoprávněným zveřejňováním informací signifikantně více respondenti z lokalit přes 5 do 20 tisíc obyvatel (69 %), dotázaní z Karlovarského kraje (86 %; pouze 5 % označilo ochranu v tomto směru za dostatečnou) a respondenti se středním vzděláním bez maturity (72 %). Názorová diference (byť nikoliv statisticky významná) se ukázala mezi respondenty kteří se domnívají, že kriminalita vzrostla (66 % z nich označilo ochranu za nedostatečnou) a těmi, kteří uvedli, že kriminalita klesla (55 % z nich označilo ochranu za nedostatečnou).

Otázka 29

U jedné z předchozích otázek se respondenti měli vyjádřit k tomu, zda jsou podle jejich názoru tresty stanovené za trestné činy v trestním zákoně přílišné, mírné či odpovídající (viz Otázku 19). Další otázka směřovala ke zjištění, jak přísní jsou podle občanů při ukládání trestů za trestné činy (a tedy při aplikaci zmíněného trestního zákona) české soudy. Výsledky znázorňuje Graf 20.

Graf 20: Názory respondentů na postup soudů při ukládání trestů za trestné činy

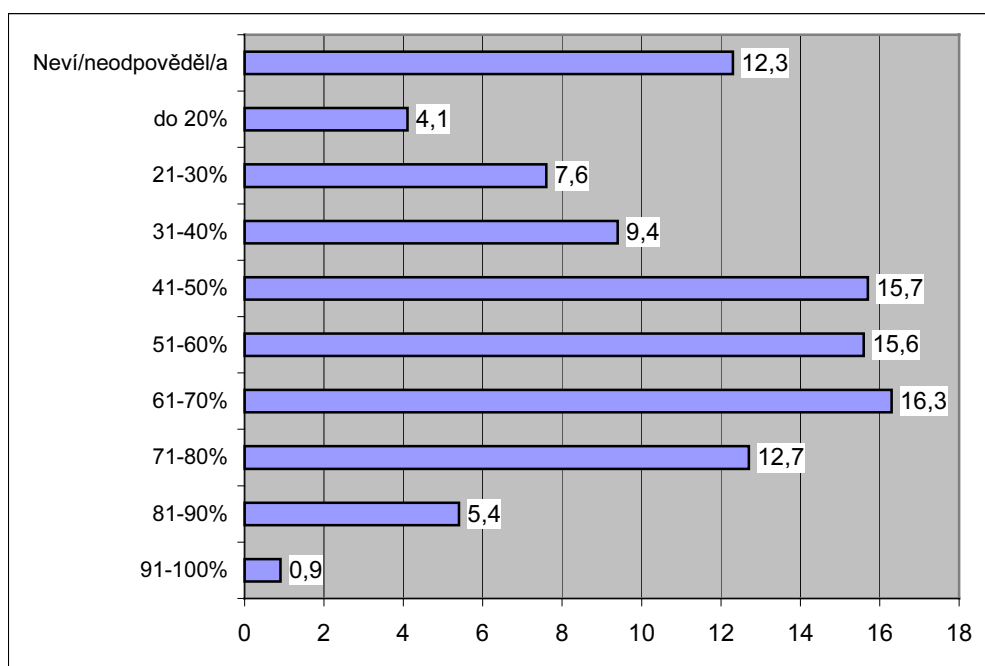
Přístup českých soudů k ukládání trestů je hodnocen spíše jako mírný, pouze 8 % lidí považuje ukládané tresty za přísnější než by měly být. Dvě třetiny obyvatel (64 %) se domnívají, že soudy ukládají převážně tresty mírnější než by měly být. Podle mínění pětiny všech respondentů jsou uložené tresty odpovídající.

Větší shovívavost přisuzují soudcům starší občané. Za poněkud mírnější je označila téměř polovina (48 %) dotázaných ve věku 51 – 60 let. Jedna třetina (32 %) respondentů nad 71 let hodnotí činnost soudů při ukládání trestů jako mnohem mírnější, než by podle jejich názoru měla být. Občané žijící v lokalitě do 1 tisíc obyvatel posuzují přístup soudců k ukládání trestů jako mnohem mírnější, než by měl být (13 %). S ukládáním sankcí jsou signifikantně více spokojeni obyvatelé Libereckého kraje, kde 34 % respondentů označilo ukládané tresty za spravedlivé. Za mnohem mírnější, než by měly být, považují soudy při ukládání trestů významně více obyvatelé z kraje Vysočina (36 %), jako mnohem přísnější, než by měly být, naopak ti, kteří žijí v Karlovarském kraji (10 %).

Otázky 30 a 31

Další dvě otázky mapovaly představy občanů o úspěšnosti systému trestní justice ve smyslu odhalení a odsouzení pachatelů trestných činů. Nejprve měli v procentech odhadnout objasňenost trestné činnosti, tedy u jaké části trestných činů, o nichž se policie dozví, se jí podařit odhalit pachatele. Výsledky shrnuje Graf 21.

Graf 21: Představy o objasňenosti trestné činnosti (respondenti v %)

Objasňenost trestné činnosti se v ČR dlouhodobě pohybuje při hranici 40 %.⁹⁴ Přesně čtyřicetiprocentní objasňenost uvedlo nezanedbatelných 8 % respondentů (129). Hodnoty v intervalu 35 % - 45 % zmínilo zhruba 10 % dotázaných. Přibližně polovina obyvatel odhaduje úspěšnost policie při odhalování pachatelů zjištěných trestných činů mezi 40 – 70 %. Ještě pozitivněji ji vidí pětina občanů, která uvádí úspěšnost vyšší než 70 %; stejně velká skupina si však myslí, že se polici podaří vypátrat pachatele v méně než 40 % případů.

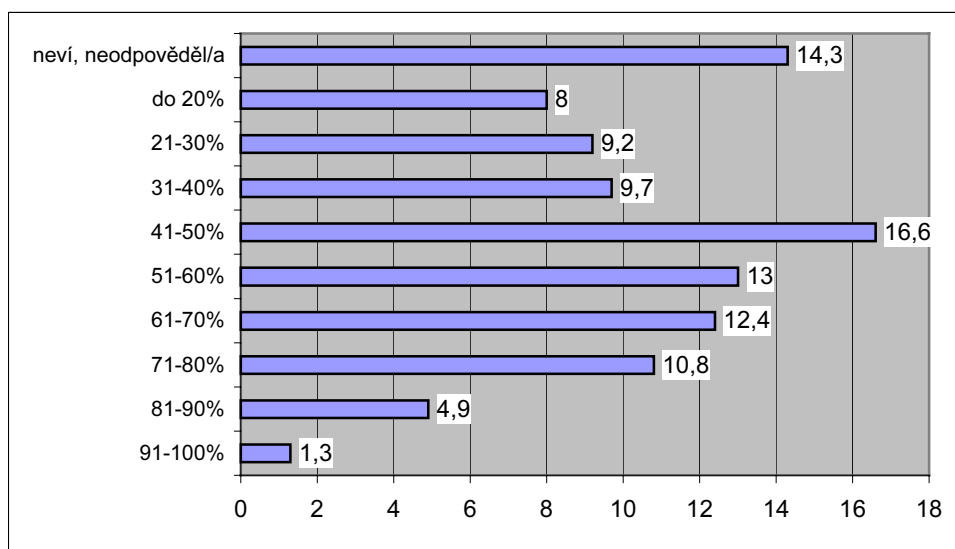
Nižší objasňenost (do 30 %) uváděli signifikantně více respondenti, kteří byli v uplynulých třech letech obětí trestného činu (18 %), osoby z obcí nad 100 000 obyvatel (17 %), obyvatelé Prahy (21 %) a Pardubického kraje (27 %). Naopak vyšší objasňenost (nad

⁹⁴ <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/kriminalita.html>; <http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>; srov. též Marešová, A. aj.: Analýza trendů kriminality v roce 2008. Praha: IKSP, 2009, str. 121.

60 %) odhadovali významně častěji obyvatelé Libereckého (55 %) a Olomouckého (47 %) kraje.

V následné otázce pak respondenti měli v procentech odhadnout, jaká část osob, které policie vyšetřuje jako pachatele, je nakonec soudem odsouzena. Výsledky obsahuje Graf 22.

Graf 22: Představy o podílu vyšetřovaných osob, které jsou následně odsouzeny (respondenti v %)

Vzhledem k časovému posunu v rámci trestního řízení (nikoliv všechny odsouzené osoby jsou stíhány a odsouzeny v tomtéž roce) nelze tento údaj z oficiálních statistik přesně určit. Pokud však od časového posunu odhlédneme, lze konstatovat, že podíl počtu odsouzených osob a počtu stíhaných osob se dlouhodobě pohybuje mezi 60 % a 70 %, s výjimkou roku 2008, kdy se vyšplhla na 79 %.⁹⁵ V tomto rozmezí se pohybovaly názory cca 12 % respondentů.

Podle téměř poloviny obyvatel České republiky (44 %) se soudům podaří odsoudit méně než polovinu vyšetřovaných osob. Významná část dotázaných (14 %) nedokázala nebo nechtěla odpovědět, a to signifikantně více ženy (18 %), obyvatelé kraje Vysočina (29 %), osoby bez příjmu (27 %) a respondenti se základním vzděláním (26 %).

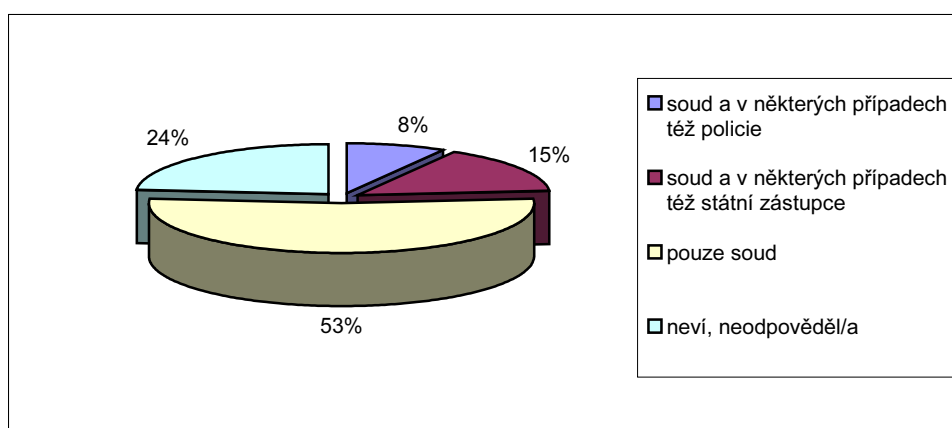
Nižší podíl odsouzených osob (do 30 %) uváděli signifikantně více respondenti z obcí nad 100 000 obyvatel (23 %), obyvatelé Prahy (25 %) a Jihomoravského kraje (22 %). Naopak vyšší podíl (nad 60 %) zmiňovali významně častěji obyvatelé Libereckého kraje (48 %).

⁹⁵ Marešová, A. aj., cit. dílo, str. 125.

Otázky 32 a 33

Jedním z hlavních předpokladů pochopení fungování systému trestní justice, který následně umožňuje činnost systému náležitě hodnotit, je znalost alespoň základních rolí jeho jednotlivých složek. V našem průzkumu jsme mj. zjišťovali povědomí respondentů o tom, kdo rozhoduje o vině a trestu, a kdo podává obžalobu. Odpovědi na otázku, zda v ČR může o vině a trestu za trestný čin rozhodnout kromě soudu i jiný orgán, shrnuje Graf 23.

Graf 23: Pravomoc rozhodovat o vině a trestu za trestný čin (v %)

Mírná nadpoloviční většina respondentů správně uvedla, že orgánem, rozhodujícím o vině a trestu za trestné činy, je v ČR výhradně soud.⁹⁶ Zhruba 15 % dotázaných se domnívá, že kromě soudu může u nás o vině a trestu rozhodovat též státní zástupce, a 8 % tuto pravomoc přisuzuje kromě soudu též policii. Téměř čtvrtina respondentů ovšem na uvedenou otázku odmítla či nebyla schopna odpovědět.

Pokud jde o jednotlivé skupiny respondentů, signifikantní rozdíly byly zjištěny mezi pohlavími. Zatímco muži znali významně více správnou odpověď (56 %), ale zároveň častěji mylně přiznávali pravomoc rozhodovat o vině a trestu za trestné činy též státnímu zástupci (18 %), významně větší podíl žen na tuto otázku neodpověděl vůbec (29 %). V rámci věkových kategorií respondentů stojí za zmínku zejména skutečnost, že v nejmladších věkových kategoriích byl významně vyšší podíl občanů, kteří na otázku nebyli schopni či ochotni odpovědět (42 % v kategorii 15 – 17 let, 36 % v kategorii 18 – 20 let). Obdobně byl významně vyšší podíl respondentů, kteří na otázku neodpověděli, mezi osobami se základním vzděláním (36 %). U respondentů s vysokoškolským vzděláním byl významně vyšší podíl

⁹⁶ Čl. 90, věta druhá Ústavy ČR, čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod: „Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.“

správných odpovědí (63 %), přičemž tento podíl celkově stoupal s dosaženým vzděláním, jak ukazuje Tabulka 37.

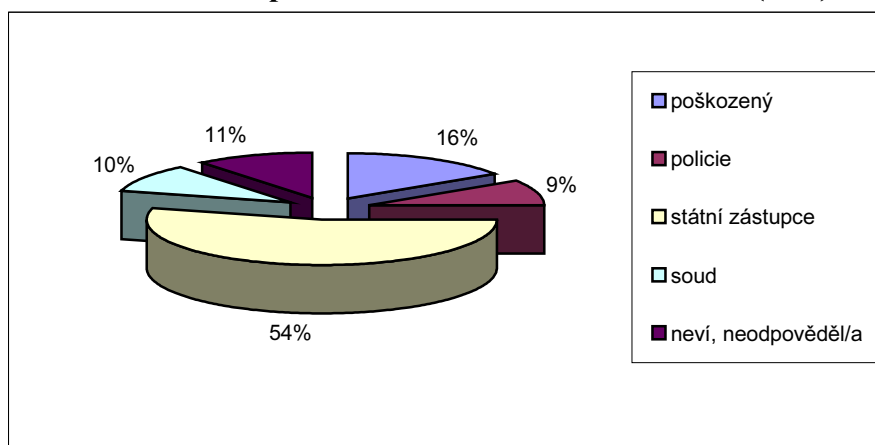
Tabulka 37: Pravomoc rozhodovat o vině a trestu za trestný čin; podle vzdělání (respondenti v %)

Kdo v ČR rozhoduje o vině a trestu za trestný čin?	Vzdělání				
	ZŠ	Vyučen	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	VŠ
Pouze soud	44,8	49,4	51,1	56,6	62,8
V některých případech též policie	11,3	7,4	11,5	8,0	5,8
V některých případech též státní zástupce	7,9	17,1	14,4	14,8	21,5
Neví, neodpověděl/a	36,0	26,1	23,0	20,6	9,9
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Z územního hlediska byl zjištěn významně nižší výskyt správných odpovědí u respondentů z nejmenších obcí do 1000 obyvatel (43 %); zároveň významně vyšší podíl této skupiny občanů na otázku neodpověděl vůbec (29 %). V rámci krajů se pak mezi respondenty z Prahy vyskytl vyšší podíl těch, kteří se mylně domnívají, že o vině a trestu v ČR může v některých případech rozhodovat též státní zástupce (22 %). Zarážející je, že více než polovina respondentů z Libereckého kraje na tuto otázku nedokázala či nebyla ochotna odpovědět vůbec (52 %).

Názory respondentů na to, kdo v trestním řízení podává obžalobu, shrnuje Graf 24.

Graf 24: Pravomoc podávat obžalobu v trestním řízení (v %)

Také v tomto případě uvedla správnou odpověď, tedy že obžalobu podává státní zástupce, mírná nadpoloviční většina respondentů. Druhé nejvyšší zastoupení (16 %) měl názor, že obžalobu v trestním řízení podává poškozený, což může odrážet nedostatečné rozlišování principů českého civilního a trestního řízení (občanskoprávní žaloba vs. obžaloba v trestním řízení), popř. zaměňování obžaloby za tzv. trestní oznámení (oznámení o skutečnostech nasvědčujících spáchání trestného činu). Dalších 10 % dotázaných se domnívá, že obžalobu podává soud, a 9 % tuto pravomoc svěřuje policii. Zcela bez odpovědi zůstala tato otázka u 11 % respondentů.

I u této otázky bylo zjištěno, že na ni nedokázal či nebyl ochoten odpovědět signifikantně vyšší podíl nejmladších respondentů (31 % osob z věkové kategorie 15 – 17 let) a osob se základním vzděláním (19 %). Také zde platilo, že s rostoucím nejvyšším dosaženým vzděláním rostl podíl správných odpovědí, a u respondentů s vysokoškolským vzděláním již byl významně vyšší (viz Tabulku 37).

Tabulka 37: Pravomoc podávat obžalobu v trestním řízení; podle vzdělání (respondenti v %)

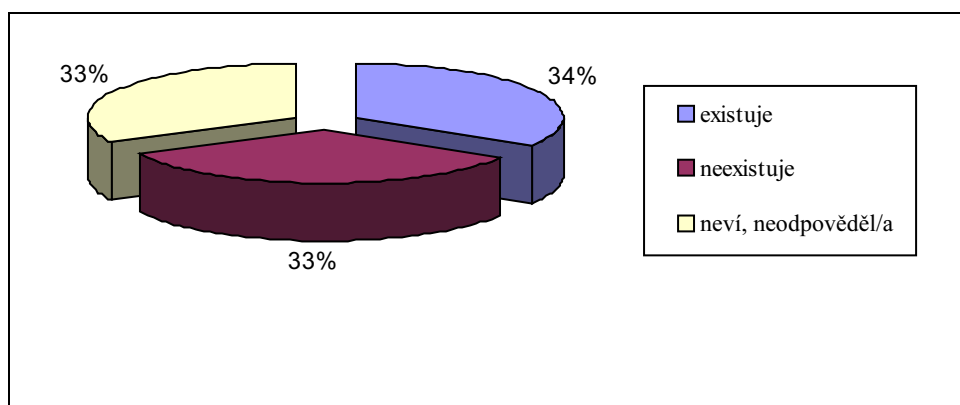
Kdo podává v trestním řízení obžalobu?	Vzdělání				
	ZŠ	Vyučen	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	VŠ
Poškozený	21,2	16,0	16,2	14,2	13,9
Policie	9,9	10,3	9,2	8,8	6,4
Státní zástupce	38,9	51,5	55,5	58,0	68,2
Soud	10,8	10,1	9,2	10,0	7,5
Neví, neodpověděl/a	19,2	12,1	9,8	8,9	4,0
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Dále byla zjištěna souvislost se subjektivně vnímanými příjmy domácnosti respondenta, kdy s jejich růstem rostl i podíl správných odpovědí. Zatímco mezi respondenty, podle kterých jsou příjmy jejich domácnosti zcela nedostatečné a mají problémy s financováním základních životních potřeb, byl podíl správných odpovědí nejnižší (43 %), u respondentů, jejichž domácnostem příjmy dovolí kromě pokrytí běžných potřeb též spoření či investování, tento podíl činil 61 %. Z regionálního hlediska odpovídali významně častěji správně respondenti z Plzeňského (67 %) a Středočeského (65 %) kraje. Občané Ústeckého a Jihočeského kraje se signifikantně více domnívali, že obžalobu podává poškozený (29 %, resp. 25 %). V Libereckém a Olomouckém kraji byl významně vyšší podíl respondentů, kteří na tuto otázku nebyli schopni či ochotni odpovědět (29 %, resp. 21 %).

Otázka 34

Závěrečná otázka zjišťovala, zda občané vědí o existenci systému soudnictví nad mládeží, upraveného v ČR zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Názory na to, zda v České republice existuje zvláštní zákon, který řeší trestnou činnost dětí a mládeže, byly velice vyrovnané. Respondenti se v odpovědi na tuto otázku rozdělili na třetiny – 34 % uvedlo, že takový zákon máme, 33 % bylo opačného názoru a rovněž třetina odpověď nevěděla nebo vůbec neodpověděla.

Graf 25: Povědomí o existenci systému soudnictví nad mládeží v ČR

Nepatrně vyšší povědomí o existenci zákona o soudnictví ve věcech mládeže mají ženy (36 % ku 34 % odpovědí mužů), významně méně je známý v krajích Jihomoravském a Olomouckém, kde správnou odpověď uvedlo jen 27 %, resp. 22 %. Naopak vyšší znalost prokázali respondenti v kraji Ústeckém (54 % správných odpovědí) a Pardubickém (47 %). Nejrůzněji se k otázce, zda zákon řešící kriminalitu mladistvých a dětí v ČR máme, vyjadřovali vysokoškolsky vzdělaní lidé, z nichž odpověď nevědělo či odmítlo uvést pouze 17 %. Významně více z nich (45 %) také znalo správnou odpověď; zbylá více než třetina těchto respondentů (38 %) se nicméně mylně domnívá, že příslušný zákon neexistuje. Nepříliš lichotivé je i to, že nedokázala či nechtěla odpovědět více než polovina (51 %) dotazovaných ve věku 15 – 17 let. K tomu připočtené odpovědi této věkové kategorie, že takový zákon u nás není, cca 24 %, znamenají, že o existenci zvláštního zákona, podle kterého se posuzují trestné činy či jiné protiprávní činy dětí a mládeže, ví pouze čtvrtina osob, kterých se zákon bezprostředně dotýká.

IV. Závěr

Veřejné mínění má v procesu tvorby trestní politiky nepochybně své určité místo, jehož význam však již tak jednoznačný není. Výzkumné poznatky nicméně naznačují, že když se politika dostane mimo hranice politického souhlasu, může se veřejné mínění rychle zformovat do opozice, jež podrývá danou politiku a dokonce zpochybňuje legitimitu vlády.⁹⁷ Cílem realizovaného průzkumu veřejného mínění bylo blíže poznat znalosti a postoje občanů, týkající se různých trestněpolitických problémů, jakož i jejich zdroje. Z výsledků průzkumu vyplývá několik podnětů k diskusi.

1. Občané mají o problematiku kriminality a trestní justice zájem

Kriminalita a fungování systému trestní justice patří k tématům, která mezi občany vyvolávají zájem. Na přímý dotaz v rámci našeho průzkumu uvedla, že se o tuto problematiku zajímá, necelá polovina vzorku. Aktivní zájem o problém je však pouze jedním z ukazatelů jeho atraktivity či naléhavosti. Pro získání doplňujících informací jsme si od agentury realizující terénní fázi průzkumu nechali zpracovat tzv. zprávu o průběhu dotazování, která shrnuje informace o průběhu terénní fáze, získané od jednotlivých tazatelů. Z ní vyplývá, že respondenti přes náročnost a délku dotazníku odpovídali ochotně a téma je zaujalo, o čemž svědčí i skutečnost, že se často následně dožadovali sdělení správných odpovědí u otázek, u nichž si nebyli jistí, a projevovali emoce, nejčastěji rozhořčení, v souvislosti s jevy, na které byli dotazováni. I náš průzkum tedy potvrdil, že trestněpolitické otázky rozhodně nejsou na okraji zájmu veřejnosti.

2. Z dostupných informací si občané často nedokáží vytvořit reálnou představu o kriminalitě a reakci státu na ni

Výsledky průzkumu také naznačují souvislost zdánlivě překvapivou, která se ovšem v podobných zahraničních výzkumech objevuje nikoliv výjimečně. Respondenti, kteří se o problematiku kriminality zajímají dle vlastního vyjádření více, mají obecně horší znalosti o jejím skutečném stavu, a jsou více znepokojeni rozsahem a strukturou kriminality, které ovšem odhadují spíše mylně (domnívají se, že kriminalita stoupá, ač je tomu spíše naopak, nadhodnocují podíl násilné a mravnostní trestné činnosti a podhodnocují podíl kriminality majetkové atp.). Buď tedy o kriminalitě dostávají chybné, zkreslené či nesrozumitelné

---

⁹⁷ Wood, J. L.: Why public opinion of the criminal justice system is important. In: Wood, J. L.; Gannon, T. A. aj.: Public Opinion and Criminal Justice. Cullompton: Willan Publishing, 2009, str. 45.

informace, nebo je jejich deklarovaný zájem o problematiku spíše projevem vnímané naléhavosti problému, na který si vytvořili jednoznačný (spíše negativní, skeptický) názor a o další informace, jež by mohly tento názor korigovat či zpřesňovat, již přílišný zájem nejeví.

Znalosti relevantní právní úpravy projevila skupina respondentů, deklarujících zájem o problematiku, naopak větší než ostatní občané.

V každém případě lze tato zjištění pokládat za signál pro jednotlivé orgány systému trestní justice i stát jako celek (příslušné ústřední orgány státní správy), aby věnovaly větší pozornost tomu, v jakém rozsahu a kvalitě jsou veřejnosti informace o kriminalitě a reakci trestní justice na ni poskytovány. Občané tyto informace chtějí, ovšem z těch, které se k nim dostávají, si příliš přesnou představu zřejmě nedokáží vytvořit.

3. Občané zastávají spíše punitivnější postoje

Postoje občanů ve smyslu přísnosti při posuzování určitých typů jednání a jejich případném postihu (punitivita a tolerance ve společnosti) nejsou nijak extrémní a jsou celkově srovnatelné s výsledky obdobných průzkumů ve vyspělých zemích světa. Zjednodušeně lze shrnout jako spíše punitivnější, s mírně převládající důvěrou v účinnost přísného zákona a přísných sankcí, a s většinovým přesvědčením o nedostatečně důrazném postupu příslušných orgánů systému trestní justice při postihu kriminality. Poznatkem, kterému by rozhodně měla být věnována pozornost, je zřejmý nárůst skepse vůči trestům nespojeným s odnětím svobody.

4. Sekundární viktimizace je vnímána jako problém a ochrana státu před ní jako nedostatečná

Výsledky průzkumu naznačují, že veřejnost si je vědoma problémů, které zažívají oběti trestné činnosti v podobě tzv. sekundární viktimizace. Zároveň mezi občany výrazně převládá názor, že opatření státu na ochranu obětí před těmito problémy jsou stále nedostatečná.

5. Významnější rozdíly mezi respondenty různých skupin se projevily při třídění podle regionu, věku a vzdělání

Nejvýraznější rozdíly mezi jednotlivými skupinami respondentů, a to ve všech okruzích otázek, byly při členění respondentů podle krajů. Dlužno však dodat, že u těchto

rozdílů je na základě dosud provedené analýzy obtížné vysledovat nějaký jednotící prvek. Jsou však takového charakteru, že rozhodně zasluhují podrobnější zkoumání, patrně s využitím dalších demografických údajů o jednotlivých krajích, které by však přesáhlo účel této studie, představující první dílčí výstup z výzkumu „Veřejnost a trestní politika“.

Mezi třídící kritéria, u kterých se v odpovědích objevily určité zobecnitelné rozdíly, patřily věk a vzdělání. Respondenti z nejnižších věkových kategorií projeví menší zájem i znalosti dané problematiky a častěji nebyli schopni (či ochotni) na otázku vědomostního charakteru odpovědět vůbec, a to i v oblastech, které se jejich věkové skupiny specificky týkají (věková hranice trestní odpovědnosti, existence systému soudnictví ve věcech mládeže). Nejvyšší věkové kategorie občanů vyjadřovaly oproti tomu větší nespokojenost s postupem příslušných orgánů vůči kriminalitě a zastávaly punitivnější postoje. Respondenti s vyšším vzděláním prokázali vcelku podle očekávání lepší znalosti o problematice a v některých ohledech bylo možné se u nich setkat s méně punitivními postoji (větší přístupnost vůči alternativním trestům, větší akceptace možnosti podmíněného propuštění).

Opatření na kontrolu kriminality vždy narážela na problém omezenosti dostupných prostředků, přičemž tento problém se stává v současnosti ještě závažnějším. Stále více záleží na pečlivé volbě přístupů a intervencí v dané oblasti, neboť chybná, nepodložená či nepřipravená rozhodnutí budou stále větším luxusem. Ve vztahu k občanům by stát obecně měl (nejen v případě trestní politiky, ale i jakékoli jiné) znát, co v tomto směru pokládají za hlavní problémy, hledat vhodná řešení takových problémů, a zvolený postup v dostatečném rozsahu a srozumitelně vysvětlit. Podpora veřejnosti je důležitým, i když zdaleka ne jediným, předpokladem plynulého zavádění účinných opatření na kontrolu kriminality. Ostatně „veřejné mínění se nachází v srdci demokratické kultury a jako takové má zásadní roli při schvalování či odmítání opatření, jež stát činí naším jménem“.⁹⁸

---

98 Wood, J. L.: Why public opinion of the criminal justice system is important. In: Wood, J. L.; Gannon, T. A. aj.: Public Opinion and Criminal Justice. Cullompton: Willan Publishing, 2009, str. 45.

Použité prameny

Seznam literatury:

- Ditton, J. aj.: Bias in newspaper reporting of crime news. In: *British Journal of Criminology*, roč. 23, č. 1, str. 159-165.
- Handbook of basic principles and promising practices on Alternatives to Imprisonment*. New York: UNODC, 2007.
- Holas, J.: Kriminalita v okresech ČR. In: *Budoucnost a sociální patologie. Sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS*. Praha: MČSS, 2009, str. 43-51.
- Jewkes, Y: *Media and crime*. London: Sage Publications, 2004.
- Jones, S.: *Criminology*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Karabec, Z. aj.: *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: IKSP, 2008.
- Kuchta, J., Válková, H. aj.: *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2005.
- Kunštát, D. aj.: *České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2006.
- Kury, H. aj.: Kriminalita a její prezentace v médiích: zkušenosti (především) z Německa a České republiky. In: *Kriminalistika*, 2/2002, str. 92-107.
- Marešová, A. aj.: *Analýza trendů kriminality v roce 2008*. Praha: IKSP, 2009.
- Martinková, M.: *Mezinárodní výzkum obětí trestné činnosti v Praze v roce 2000*. Praha: IKSP, 2002.
- Martinková, M.: *Zkušenosti obyvatel České republiky s některými delikty – výsledky viktimologického výzkumu*. Praha: IKSP, 2007.
- Maruna, S. aj.: Public opinion and community penalties. In Bottoms, A. aj. *Alternatives to prison: options for insecure society*. Cullompton: Willan Publishing, 2004.
- McCombs, M.: *Agenda Setting: nastolování agendy - masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál, 2009.
- Murray, L.: *Inventing Fear of Crime: Criminology and the politics of anxiety*. Cullompton: Willan Publishing, 2007
- Musil, J.: Úloha trestní politiky při reformě trestního práva. In: *Trestní právo*, 1/1998, str. 3-5.
- Musil, J.: Respektuje český zákonodárce princip subsidiarity trestní represe?. In: *Aktuální problémy rekodifikace trestního práva hmotného. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané dne 11. 5. 2007 v Praze*. Praha: Karolinum, 2007.
- National Institute of Justice: *Factors that Influence Public Opinion of the Police*. Washington DC: U.S. Department of Justice, 2003.
- Noelleová, E.: *Výzkum veřejného mínění*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968
- Pfeiffer, Ch. aj.: Media use and its impacts on crime perception, sentencing attitudes and crime policy. In: *European Journal of Criminology*, 3/2005, str. 259-285.
- Reiner, R.: Media made criminality: the representation of crime in the mass media. In Maguire, M. aj.: *The Oxford handbook of criminology*. 3., přeprac. vyd. Oxford: University Press, 2002, str. 376 - 416.
- Rendlov, E., Lebeda, T.: *Výzkumy veřejného mínění – teoretické souvislosti a praktická aplikace. Sociologické texty*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002.
- Roberts, J. aj.: *Understanding public attitudes to criminal justice*. Maidenhead: Open University Press, 2005
- Rozum, J. aj.: *Uplatnění mediace v systému trestní justice I*. Praha: IKSP, 2009.

- Rozum, J. aj. Mediacie z pohledu občanů České republiky. In: *Trestněprávní revue*, 12/2009, str. 372-375.
- Salisbury, H.: *Public attitudes to the criminal justice system: the impact of providing information to British Crime Survey respondents*. London: Home Office 2004.
- Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: *Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6.*, doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004.
- Šrubař, I. aj.: *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996.
- Tomášek, J.: *Úvod do kriminologie – jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010.
- Válková, J.: *Výzkum obětí trestného činu v ČR*. Praha: IKSP, 1998.
- Van Dijk, J.; Mayhew, P.: *Kriminální viktimizace v industrializovaném světě*. Praha: IKSP, 1993.
- Van Dijk, J. aj.: *Criminal victimisation in international perspective: key findings from the 2004-2005 ICVS and EU ICS*. Tilburg: Tilburg University, 2007.
- Večerka, K. aj.: *Občané o kriminalitě a prevenci*. Praha: IKSP, 2007.
- Vůjtěch, J. aj.: *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000*. Praha: IKSP, 2001.
- Wood, J. L.: Why public opinion of the criminal justice system is important. In: Wood, J. L.; Gannon, T. A. aj.: *Public Opinion and Criminal Justice*. Cullompton: Willan Publishing, 2009.

Další zdroje:

- Internetové stránky Centra pro výzkum veřejného mínění: www.cvvm.cas.cz
Statistiky kriminality Policie ČR – dostupné na: www.policie.cz
Justiční statistiky Ministerstva spravedlnosti – dostupné na: www.portal.justice.cz
Wikipedie otevřená encyklopedie: <http://cs.wikipedia.org>

Příloha: Použitý dotazník

Otázky pro průzkum veřejného mínění v rámci výzkumného úkolu „Veřejnost a trestní politika“

1) Zajímáte se o problematiku kriminality a boje s ní v ČR?

- rozhodně ano
- spíše ano
- spíše ne
- rozhodně ne

2) Domníváte se, že máte dostatek informací o kriminalitě v ČR?

- rozhodně ano
- spíše ano
- spíše ne
- rozhodně ne
- nevím

3) Domníváte se, že máte dostatek informací o zákonech, upravujících trestné činy, tresty za ně a trestní řízení v ČR?

- rozhodně ano
- spíše ano
- spíše ne
- rozhodně ne
- nevím

4) Domníváte se, že máte dostatek informací o tom, jak v českých věznicích probíhá výkon trestu odnětí svobody?

- rozhodně ano
- spíše ano
- spíše ne
- rozhodně ne
- nevím

5) Uveďte, na které z našich televizních stanic (včetně jejich internetového vysílání) čerpáte informace o kriminalitě a boji s ní v ČR především?

- informace o kriminalitě a boji s ní v televizi nesleduji
- jak kdy, nepreferuji v tomto směru žádnou televizní stanici
- především na televizní stanici .....

6) Uved'te, na které z našich rozhlasových stanic (včetně jejich internetového vysílání) čerpáte informace o kriminalitě a boji s ní v ČR především?

- informace o kriminalitě a boji s ní v rozhlase nesleduji
- jak kdy, nepreferuji v tomto směru žádnou rozhlasovou stanici
- především na rozhlasové stanici .....

7) Uved'te, ze kterého našeho deníku (včetně jeho internetové verze) čerpáte informace o kriminalitě a boji s ní v ČR především?

- informace o kriminalitě a boji s ní v denním tisku nesleduji
- jak kdy, nepreferuji v tomto směru žádný deník
- především z deníku .....

8) Média mohou o kriminalitě informovat různým způsobem. Uved'te prosím, nakolik souhlasíte s následujícími výroky:

	naprostý souhlas	spíše souhlas	ani souhlas ani nesouhlas	spíše nesouhlas	naprostý nesouhlas	nevím
Média se zaměřují hlavně na neobvyklé a šokující kriminální případy.						
Média upozorňují na případy, o kterých by se orgány činné v trestním řízení jinak nedozvěděly.						
Média se zaměřují více na případy, kdy jsou orgány činné v trestním řízení neúspěšné, než na ty, kdy jsou úspěšné.						
Média pomáhají policii při pátrání po pohřešovaných osobách, hledaných pachatelích, neznámých obětech trestných činů atp.						
V médiích je dnes tolik informací o kriminalitě, že to v lidech zbytečně vyvolává strach.						
Média umožňují veřejnosti kontrolovat činnost orgánů činných v trestním řízení.						
Média někdy sama vyvolávají kriminální kauzy na základě politické či jiné objednávky.						
Když člověk chce, může z médií načerpat dostatek objektivních informací o kriminalitě a trestní justici.						

9) Jaká je v současnosti v ČR spodní věková hranice trestní odpovědnosti, tj. od kolika let může být člověk trestně stíhán a odsouzen za trestný čin?

- .....
- nevím

10) Které z následujících typů jednání je podle vás v současnosti v ČR trestným činem, a které nikoli?

	Je trestným činem	Není trestným činem	Nevím
Řízení auta bez řidičského oprávnění			
Užívání marihuany			
Prodej marihuany			
Užívání „tvrdých“ drog (například heroin nebo pervitin)			
Krádež zboží za 3.000 Kč v obchodě			
Poskytování sexuálních služeb za úplatu			
Neplacení výživného na dítě			
Odložení novorozence do babyboxu			
Uvedení nepravdivých údajů v žádosti o půjčku			
Nesplácení dluhů			

11) Jaké druhy trestů, jež je možno v ČR v současnosti uložit za trestný čin, dokážete (kromě trestu odnětí svobody) vyjmenovat?

Slyšel/a jste již někdy o tom, že u nás existují i následující tresty?

(tazatel po první otázce vyznačí do druhého sloupce tabulky, které tresty respondent sám uvedl; následně položí druhou otázku, při níž vyjmenuje tresty, které nezazněly a označí jednu ze zbývajících dvou variant ve třetím a čtvrtém sloupci)

Druh trestu	Uvedl sám	Již slyšel	Nikdy neslyšel
Obecně prospěšné práce (vč. variant jako „veřejně prospěšné práce“)			
Peněžitý trest (vč. variant jako „pokuta“)			
Propadnutí majetku			
Zákaz činnosti			
Propadnutí věci (nebo jiné majetkové hodnoty)			
Zákaz pobytu			
Vyhoštění			
Ztráta čestných titulů a vyznamenání			
Ztráta vojenské hodnosti			

Respondent uvedl jiný druh trestu: .....

12) Jaká je v současnosti, s výjimkou doživotí, nejvyšší možná délka trestu odnětí svobody, který je možno za trestný čin uložit v ČR dospělému pachateli?

- .....
- nevím

13) Po výkonu určité části trestu odnětí svobody může soud odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, pokud se odsouzený ve vězení řádně chová a lze očekávat jeho nápravu. Po jak dlouhé době může být podle vašeho názoru tímto způsobem u nás odsouzený v současnosti propuštěn nejdříve?

- nejdříve po výkonu jedné čtvrtiny trestu
- nejdříve po výkonu jedné třetiny trestu
- nejdříve po výkonu jedné poloviny trestu
- nejdříve po výkonu dvou třetin trestu
- nejdříve po výkonu tří čtvrtin trestu
- nevím

14) Domníváte se, že kriminalita v ČR od roku 2000:

- výrazně vzrostla
- mírně vzrostla
- zůstala přibližně na stejné úrovni
- mírně klesla
- výrazně klesla
- nedokáži odhadnout

15) Odhadněte v procentech, jakou část z celkového počtu trestných činů, spáchaných v ČR v uplynulém roce (2008), tvořila násilná, majetková a mravnostní kriminalita. Součet podílů těchto tří vybraných druhů kriminality přitom nemusí činit 100 %:

- násilná kriminalita (vražda, loupež, ublížení na zdraví...): .....
- majetková kriminalita (krádež vč. vloupání, zpronevěra, podvod...): .....
- mravnostní kriminalita (znásilnění, pohlavní zneužívání, kuplířství...): .....

16) Odhadněte v procentech, jakou část z celkového počtu trestných činů, spáchaných v ČR v uplynulém roce (2008), spáchaly následující skupiny osob:

- ženy: .....
- mladí lidé do 18 let věku: .....
- cizinci: .....
- recidivisté: .....
- příslušníci etnických menšin: .....

17) Jaký druh trestu podle vás české soudy ukládají v současnosti za trestné činy nejčastěji?

- nepodmíněný trest odnětí svobody (tj. vězení)
- podmíněný trest odnětí svobody (tzv. „podmínka“)
- trest obecně prospěšných prací
- peněžitý trest
- trest zákazu činnosti
- jiný: .....
- nevím

18) Uveďte u následujících typů jednání, zda by podle Vašeho názoru měly být postihovány jako trestný čin:

- užívání nelegálních drog	ano – ne - nevím
- držení nelegálních drog pro vlastní potřebu	ano – ne - nevím
- dobrovolný pohlavní styk s osobou ve věku 14 let	ano – ne - nevím
- šíření urážlivých nepravdivých skutečností o jiné osobě	ano – ne - nevím
- usmrcení trpící nevléčitelně nemocné osoby na její žádost	ano – ne - nevím
- nelegální kopírování hudby, filmů, počítačových programů apod.	ano – ne – nevím
- poskytování sexuálních služeb za úplatu	ano – ne – nevím
- využívání sexuálních služeb za úplatu	ano – ne – nevím
- závažné poškozování životního prostředí	ano – ne – nevím
- poskytování půjček na neúměrně vysoký úrok	ano – ne – nevím
- vyhýbání se splácení dluhů	ano – ne – nevím
- veřejné projevy sympatií k rasismu	ano – ne – nevím
- šizení na daních	ano – ne – nevím

19) Domníváte se, že současný trestní zákon stanoví za trestné činy tresty:

- převážně příliš přísné
- převážně odpovídající
- převážně příliš mírné
- nedokáží posoudit

20) Lidé mají různou představu o odpovídajících trestech pro pachatele trestných činů. Vezměme například případ muže ve věku 21 let, který je odsouzen za vloupání, a to již podruhé. Tentokrát ukradl z bytu, do kterého se vloupal, barevnou televizi. Který z následujících trestů považujete za nejvhodnější?

- peněžitý trest
- nepodmíněný trest odnětí svobody (vězení) do 1 roku
- nepodmíněný trest odnětí svobody (vězení) přes 1 rok do 3 let
- nepodmíněný trest odnětí svobody (vězení) přes 3 roky do 5 let
- nepodmíněný trest odnětí svobody (vězení) na více než 5 let
- obecně prospěšné práce
- podmíněný trest odnětí svobody
- jiný: .....
- nevím

(mezi odpovědi, spadající pod variantu „jiný“, zařadí tazatel též případy, kdy respondent sám od sebe uvede určitou kombinaci výše uvedených možností)

21) Lidé se liší v pohledu na to, jaké funkce mají tresty mít a jak by se společnost měla k pachatelům chovat. Uved'te prosím, zda souhlasíte s následujícími výroky:

	naprostý souhlas	spíše souhlas	ani souhlas ani nesouhlas	spíše nesouhlas	naprostý nesouhlas	nevím
Stanoví-li zákon za trestné činy přísné tresty, mnoho lidí to od jejich páchání odradí.						
Lidi od páchání trestné činnosti neodradí ani tak přísnost trestů, jako spíše vědomí, že trestu neuniknou.						
Pokud je pachatel potrestán přísně, dalšímu kriminálnímu jednání se vyhne.						
Oběti by měly mít možnost vyjádřit se k tomu, jaký trest by měl pachatel dostat.						
Naše soudy se starají spíše o práva pachatelů, než o zájmy obětí.						
Pobyt ve vězení odsouzené nenapraví, spíše je utvrdí v kriminálním způsobu života.						
Záznam v rejstříku trestů o tom, že osoba byla odsouzena za trestný čin, jí v dalším životě působí významné potíže.						
Podmínky v českých věznicích jsou pro odsouzené příliš mírné.						

22) Souhlasíte s tím, aby zákon umožňoval vězně v případě řádného chování a známek nápravy podmíněně propustit z vězení po výkonu určité části jeho trestu s tím, že nebude-li se po propuštění na svobodě chovat řádně, do vězení se vrátí?

- ano, tato možnost by měla existovat
- ne, trest by měl být vykonán celý bez možnosti podmíněného propuštění
- nevím

(respondentům, kteří odpověděli „ano“, položí tazatel následující doplňující otázku)

Po výkonu jaké části trestu by to mělo být nejdříve možné?

.....

23) Nakolik jste celkově spokojen/a s tím, jak jsou v ČR řešeny problémy spojené s kriminalitou?

- naprosto spokojen/a
- spíše spokojen/a
- ani spokojen/a ani nespokojen/a
- spíše nespokojen/a
- naprosto nespokojen/a
- nevím

24) Oznámkujte jako ve škole od 1 do 5 (1 = nejlepší hodnocení, 5 = nejhorší hodnocení), nakolik se podle vašeho názoru daří Policii ČR v boji s kriminalitou plnit následující úkoly:

	1	2	3	4	5	nevím
Odhalovat pachatele trestných činů						
Dodržovat práva osob podezřelých ze spáchání trestného činu						
Citlivě přistupovat k obětem trestné činnosti						
Plnit její heslo „pomáhat a chránit“						
Dodržovat práva poškozených						
Nenechat se ovlivnit korupcí, politickými ani jinými nepřípustnými vlivy						

25) Oznámkujte jako ve škole od 1 do 5 (1 = nejlepší hodnocení, 5 = nejhorší hodnocení), nakolik se podle vašeho názoru daří státním zástupcům v boji s kriminalitou plnit následující úkoly:

	1	2	3	4	5	nevím
Kontrolovat činnost policie při vyšetřování trestných činů						
Dokazovat obžalovaným před soudem jejich vinu						
Nenechat se ovlivnit korupcí, politickými ani jinými nepřípustnými vlivy						

26) Oznámkujte jako ve škole od 1 do 5 (1 = nejlepší hodnocení, 5 = nejhorší hodnocení), nakolik se podle vašeho názoru daří soudům v boji s kriminalitou plnit následující úkoly:

	1	2	3	4	5	nevím
Rozhodovat bez zbytečných průtahů						
Ke všem obviněným přistupovat stejně						
Trestat skutečné pachatele a osoby neprávem obviněné osvobodovat						
Ukládat spravedlivé tresty						
Citlivě přistupovat k obětem trestné činnosti						
Nenechat se ovlivnit korupcí, politickými ani jinými nepřípustnými vlivy						

27) Oznámkujte jako ve škole od 1 do 5 (1 = nejlepší hodnocení, 5 = nejhorší hodnocení), nakolik se podle vašeho názoru daří českému vězeňství plnit následující úkoly:

	1	2	3	4	5	nevím
Znemožnit útěky odsouzených						
Dodržovat práva odsouzených						
Přispívat k nápravě odsouzených						
Připravovat odsouzené na návrat z vězení do společnosti						

28) Domníváte se, že u nás stát dostatečně chrání oběť trestného činu:

- před nevídaným zájmem médií ano – ne - nevím
- před zastrašováním ze strany pachatele či jiných osob ano – ne – nevím
- před následnou pomstou ze strany pachatele či jiných osob ano – ne – nevím
- před neoprávněným zveřejňováním informací o oběti ano – ne – nevím

29) Domníváte se, že české soudy jsou celkově při ukládání trestů za trestné činy:

- mnohem přísnější, než by měly být
- poněkud přísnější, než by měly být
- ani přísnější ani mírnější, ukládají tresty spravedlivé
- poněkud mírnější, než by měly být
- mnohem mírnější, než by měly být
- nedokáží posoudit

30) Odhadněte v procentech, u jaké části trestných činů, o nichž se policie dozví, se jí podařit odhalit pachatele: .....

31) Odhadněte v procentech, jaká část osob, které policie vyšetřuje jako pachatele, je nakonec soudem odsouzena: .....

32) Může v ČR o vině a trestu za trestný čin kromě soudu rozhodnout i jiný orgán?

- ano, v některých případech též policie
- ano, v některých případech též státní zástupce
- ne, pouze soud
- nevím

33) Kdo podává v trestním řízení obžalobu?

- poškozený
- policie
- státní zástupce
- soud
- někdo jiný (kdo?) .....
- nevím

34) V řadě zemí existuje zvláštní zákon, podle kterého se řeší kriminalita či jiné protiprávní činy mladistvých a dětí. Je takový zákon i v ČR?

- ano
- ne
- nevím

35) Pohlaví respondenta

- muž
- žena

36) Věková kategorie respondenta

- 15-17
- 18-20
- 21-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- 61-70
- 71 a více

37) Nejvyšší dosažené vzdělání respondenta

- ZŠ
- vyučen
- SŠ bez maturity
- SŠ s maturitou
- VŠ

38) Velikost místa bydliště respondenta dle počtu obyvatel

- do 1 tis. obyvatel
- přes 1 do 5 tis. obyvatel
- přes 5 do 20 tis. obyvatel
- přes 20 do 100 tis. obyvatel
- přes 100 tis. obyvatel

39) Nakolik jste celkově spokojen/a se svým současným životem? Odpověď vyjádřete na škále od 1 do 7 s tím, že hodnota 1 představuje nejvyšší spokojenost a hodnota 7 nejnižší spokojenost:

1   2   3   4   5   6   7

40) Jak byste zhodnotil/a výši veškerých příjmů vaší domácnosti z hlediska pokrytí jejích výdajů?

- příjmy pokrývají všechny běžné výdaje a umožňují i spoření nebo investování
- příjmy pokrývají všechny běžné výdaje, ale spoření ani investování neumožňují
- příjmy nepokrývají všechny běžné výdaje, ale lze z nich vyžít
- příjmy jsou zcela nedostatečné a naše domácnost má problémy s financováním základních životních potřeb

41) Byl/a jste vy sám/sama v posledních třech letech obětí trestného činu?

- ano
- ne

42) Byla některá z vám nejbližších osob v posledních třech letech obětí trestného činu?

- ano
- ne

Resumé

Hlavním cílem činnosti Institutu pro kriminologii a sociální prevenci je přispívat k zajišťování právní jistoty občanů, fungování justičního systému, ke tvorbě kvalitní legislativy a k formulování sankční politiky zaměřené na účinnější kontrolu kriminality. Problematikou tvorby, projevu a dopadů trestní politiky se IKSP zabývá kontinuálně. Veřejnost v obecném slova smyslu je primárním příjemcem trestní politiky a je též hodnotitelem její účinnosti. Trestní politika by tedy měla vycházet z potřeb veřejnosti, přičemž by měla být formulována tak, aby byla veřejnosti srozumitelná, a občané by měli mít dostatek seriózních informací k tomu, aby jí byli schopni porozumět a posoudit ji. Vzhledem k výše uvedeným tezím byl do Střednědobého plánu výzkumné činnosti IKSP na léta 2008 - 2011 zařazen výzkumný úkol „Veřejnost a trestní politika“ s termínem řešení 2009 - 2011. Podle Střednědobého plánu se úkol týká výzkumu názorů a postojů veřejnosti ke kriminalitě, mírám punitivity a tolerance, názorů na trestání a platnou legislativu a také mravního a právního vědomí občanů. Tyto údaje jsou velmi potřebné pro nastavení trestní politiky a její prezentaci vůči veřejnosti. Úkol je též odůvodněn dlouhodobým nesouladem mezi trestně politickou praxí a představami občanů, i nízkou informovaností občanů o trestně politických záměrech a opatřeních v naší společnosti.

Předmětem výzkumu bylo veřejné mínění o zásadních aspektech z oblasti trestní politiky. Výzkum byl zaměřen především na názory české veřejnosti na stav a vývoj kriminality, míru punitivity či tolerance mezi občany, jejich názory na funkci a činnost systému trestní justice a jeho orgánů, názory na stav relevantní legislativy, jakož i vnímanou informovanost veřejnosti o dané problematice.

Cílem výzkumu bylo přinést nové a prohloubit dosavadní poznatky o názorech a postojích veřejnosti k jednotlivým aspektům trestní politiky v ČR, a to prostřednictvím reprezentativního průzkumu veřejného mínění.

Výzkum veřejného mínění je specifickým typem sociologického výzkumu, který nezkoumá sociální jevy, vztahy a procesy v celé jejich šíři a hloubce, ale omezuje se na zachycení názorů a postojů nějaké populace – veřejnosti. Cílem výzkumů je dát věrohodnou informaci o názorech obyvatel na různé otázky společenského života. Zároveň umožňují poznat sílu určitého názoru v dané populaci a sociální složení jeho zastánců a odpůrců.

Sociální skutečnost nemůžeme postihnout pouhým pozorováním ale musíme použít nástroje, jenž zesilují naše přirozené schopnosti. Otázkou je, jak zjišťovat to, co člověk soudí, jaké jsou jeho úmysly, jaká má přání, atp. Společenské vědy hledají odpověď na tyto otázky pomocí výzkumu. Mezi zjištěným veřejným míněním a skutečným chováním je ovšem rozdíl. Problém může být v tom, kdo je respondentem výzkumu veřejného mínění. Když se oslovený člověk výzkumů zúčastní, nemusí vypovídat to, co si ve skutečnosti myslí, aby nepřiznal své, pro veřejnost nepřijatelné názory. Další problém je v tom, že někteří oslovení svou účast na výzkumu odmítnou.

Lze konstatovat, že kvalitu zjištěných výsledků podmiňují nejvíce dva faktory:

- správně položené otázky (které jsou také správně interpretovány)
- správně sestavený soubor respondentů, tedy těch, kteří na tyto otázky odpovídají.

Zároveň je nutno zdůraznit, že přesnost prezentovaných výsledků nelze vždy dobře kontrolovat, někdy chybí srovnání, protože výsledky zjištěné výzkumem jsou jediné dostupné.

V současnosti jsou mezi nejpoužívanějšími technikami výzkumu veřejného mínění uváděny zejména omnibusový výzkum veřejného mínění a kvalitativní výzkum veřejného mínění realizovaný technikou cílových skupin.

Pokud jsou výzkumy veřejného mínění řádně realizované, stávají se předpokladem kvalifikovaných rozhodnutí v celé řadě společensky významných oblastí. O výzkum veřejného mínění se opírá nejen politika ale často také činnost masových komunikačních prostředků.

Máme-li zkoumat vztah veřejnosti k trestní politice, je třeba úvodem pojem trestní politiky definovat a vymežit tak prostor, v němž se má výzkum pohybovat. Každý stát svou trestní politikou deklaruje zejména úroveň ochrany základních lidských a občanských práv a svobod, kterou je ochoten a schopen reálně zabezpečit. Trestní politika státu je konkretizována především v jeho trestní legislativě hmotněprávní i procesní, v systému a uspořádání orgánů a institucí zajišťujících uplatňování trestněprávních norem i v praktické činnosti těchto subjektů.

Rozlišovat lze trestní politiku v širším a užším pojetí. Širší pojetí zahrnuje do trestní politiky všechny činnosti a opatření uplatňované zákonodárnými i exekutivními orgány,

státními i nestátními organizacemi a hospodářskými subjekty, jakož i občanské aktivity, které jsou zaměřeny na kontrolu kriminality, její potlačování i prevenci. Užší vymezení trestní politiky zahrnuje především trestní zákonodárství a činnosti i opatření orgánů činných v trestním řízení; aktivity dalších subjektů pouze v tom rozsahu, v jakém jsou přímo orientovány na kontrolu kriminality či do trestní oblasti. V odborné literatuře i v praxi se kromě pojmu trestní politika lze setkat také s pojmy kriminální či sankční politika. Vztah všech těchto pojmů je možno charakterizovat tak, že kriminální politikou lze rozumět všechna opatření proti zločinnosti, trestní politikou ta opatření, která využívají trestní právo a sankční politikou stanovení účelu trestání, systému trestních sankcí a jejich uplatňování.

Veřejnost a trestní politika jsou v demokratickém právním státě v neustálé interakci. Občané by především měli mít dostatek korektních informací k tomu, aby si vytvořili realistickou představu o stavu kriminality (a souvisejících sociálně patologických jevů) v zemi (regionu, obci) a o reakci orgánů veřejné moci na ni. Zlehčování problémů s kriminalitou může vést u občanů k podceňování otázky bezpečnosti v každodenním životě, což vytváří příležitosti k trestné činnosti. Naopak přeceňování míry a závažnosti kriminality vede k nadměrným negativním projevům tzv. „strachu z kriminality“, k ne zcela odůvodněným změnám chování občanů, k jejich zvýšené nespokojenosti se systémem trestní justice a s představiteli veřejné moci obecně.

Dostatečná znalost skutečných potřeb občanů v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku, jejich skutečných názorů na kriminalitu a její postih, jakož i jejich postojů k různým formám společensky nekonformního chování, je nezbytným předpokladem formulace účinné, srozumitelné a respektované trestní politiky.

A konečně je třeba veřejnosti trestněpolitické záměry a opatření, jakož i důvody pro ně, srozumitelně sdělovat. Pouze jasný a zřetelně formulovaný záměr, odpovídající ze značné části skutečným potřebám veřejnosti, může nalézt ve společnosti náležitou podporu, která je do velké míry rozhodující pro účinnost každého opatření v dané oblasti.

Zahraniční výzkumy, zabývající se názory a postoji veřejnosti k trestní politice a ke kriminalitě obecně, dospívají k jednoznačnému poznatku - občané mají o dané téma zájem, avšak zároveň jsou jejich znalosti o něm na velmi nízké úrovni. Příznačně se tento paradox projevuje při hodnocení kriminálních trendů. Většina veřejnosti je trvale přesvědčena o narůstající míře zločinu, a to i přesto, že kriminální statistiky i viktimologické výzkumy ve

většině hospodářsky vyspělých zemí hovoří v posledních letech o poklesu kriminality. Obdobně mají lidé velmi nereálné představy o celkové struktuře kriminality, neboť často přeceňují výskyt deliktů násilného charakteru (vraždy, ublížení na zdraví, znásilnění apod.), a naopak spíše podceňují rozsah deliktů z oblasti kriminality majetkové.

V kriminologické literatuře bývá v uvedených souvislostech diskutován vliv mediálního zpravodajství. Právě média jsou totiž zdrojem, odkud většina občanů své znalosti či povědomí o kriminalitě získává. Prostor, který média kriminalitě věnují, postupem času nápadně roste. Pracovníci médií jsou si dobře vědomi, že téma zločinu publikum spolehlivě osloví. Je známo, že je to právě tato problematika, o níž se lidé přednostně zajímají, pokud si mají mezi jednotlivými zprávami či informacemi v médiích vybírat.

Za zmíněného stavu nás nemůže překvapit, že kriminalita je ve výzkumech veřejného mínění trvale označována jako problém, který občany silně znepokojuje a který považují za jednu z priorit, jimiž by se společnost měla zabývat. Veřejnost opakovaně vyjadřuje také názor, že existující justiční systém je příliš shovívavý vůči pachatelům, a tresty, které za spáchání zločinu hrozí, přehnaně mírné. Nespokojenost s tresty a jejich výší nadále panuje i ve státech, kde v nedávné době došlo k výraznému zpřísnění trestní politiky (například v USA či ve Velké Británii). Ukazuje se totiž, že řada občanů o těchto reformách neví, a navíc má zcela zjevnou tendenci reálnou výši trestů podceňovat. Významnou roli může hrát fakt, že občané zpravidla nemají přesnější představy o skutečné náplni práce orgánů činných v trestním řízení. Většině občanů chybí osobní zkušenost s jednotlivými složkami justičního systému, která by mohla obraz, nabízený médií a často ovlivněný zájmem novinářů o skandální případy selhání celého systému, do jisté míry korigovat.

Značný význam má samotná metodologie, která je ve výzkumech veřejného mínění k trestní politice užívána. Pokud jsou otázky kladeny pouze v obecné rovině, respondenti projevují výrazně punitivnější postoje, než je tomu v okamžiku, kdy se mají vyjádřit ke konkrétně popsané kauze. Povrchní přístup, který lze u celé řady výzkumů veřejného mínění konstatovat, může vést ke zkresleným závěrům také v oblasti hodnocení jednotlivých složek justičního systému či důvěry občanů v ně.

Nelze též opomenout skutečnost, že určitá nespokojenost veřejnosti s prací justice je dána i odlišným pohledem občanů na některé zásady či pravidla, typická pro trestní praxi (respekt k základním právům obviněného v trestním řízení apod.). Obdobně si mnoho občanů vytváří vlastní teorie o tom, jaká opatření k omezení kriminality jsou efektivní, a jaká nikoli.

Hlavní součástí výzkumu byl rozsáhlý originální průzkum veřejného mínění k problematice kriminality a trestní justice. Z důvodu zachování aktuálnosti jeho výsledků byl výstup z výzkumu „Veřejnost a trestní politika“ rozdělen do dvou částí. První část shrnuje a analyzuje výsledky průzkumu veřejného mínění, obohacené o stručný vstup do problematiky. Druhá část bude dále obsahovat literární studii o problematice veřejného mínění, jeho vztahu s trestní politikou a přístupech k jeho výzkumu, a sekundární analýzu výsledků dosavadních výzkumů veřejného mínění k otázkám týkajícím se trestní politiky v ČR, což mj. umožní komplexnější přístup k interpretaci poznatků, získaných v rámci realizovaného průzkumu veřejného mínění.

K řešení výzkumného úkolu byly použity následující výzkumné metody a techniky:

- *studium a analýza odborné literatury* – byly využity především ve vstupní literární studii o problematice veřejného mínění, jeho vztahu s trestní politikou a přístupech k jeho výzkumu;
- *sekundární analýza výsledků dosavadních výzkumů veřejného mínění k otázkám týkajícím se trestní politiky* – poskytla přehled již existujících výzkumných poznatků ke zkoumané problematice v ČR;
- *průzkum veřejného mínění* - představoval těžiště výzkumu a posloužil k získání nových poznatků o názorech veřejnosti na jednotlivé aspekty trestní politiky.
-

Pro účely průzkumu sestavil výzkumný tým dotazník, který kromě dotazů na charakteristiky respondenta obsahoval celkem 34 otázek, z nichž některé byly členěny do dvou či více podotázek. Otázky byly řazeny do několika (byť vzájemně se prolínajících) tématických okruhů:

- stav a vývoj kriminality v ČR;
- míra tolerance a punitivity;
- funkce a činnost systému trestní justice a jeho orgánů;
- stav relevantní legislativy;
- vnímaná informovanost o zkoumané problematice.

Před samotnou terénní fází průzkumu byl dotazník podroben pilotáži na vybraném vzorku osob za účelem otestování jeho použitelnosti a následně upraven do konečné podoby.

Terénní fázi šetření provedl vybraný externí subjekt, zabývající se výzkumy veřejného mínění, a sice společnost Factum Invenio, s.r.o. Šetření bylo provedeno metodou osobního

dotazování (face-to-face) na reprezentativním výběrovém souboru 1692 respondentů ve věku od 15 let. Respondenti byli vybráni kvótním způsobem, přičemž použitými kvótními znaky byly pohlaví, věk, vzdělání a region. Dotazování proběhlo na přelomu července a srpna 2009. Metodika zpracování průzkumu odpovídala standardům sdružení SIMAR a ESOMAR. Sebraná data byla po kontrole zpracována a vyhodnocena ve statistickém softwaru SPSS. Z výsledků průzkumu lze uvést následující souhrnné poznatky:

1. Občané mají o problematiku kriminality a trestní justice zájem

Kriminalita a fungování systému trestní justice patří k tématům, která mezi občany vyvolávají zájem. Na přímý dotaz v rámci průzkumu uvedla necelá polovina vzorku, že se o tuto problematiku zajímá. Aktivní zájem o problém je však pouze jedním z ukazatelů jeho atraktivity či naléhavosti. Pro získání doplňujících informací byla od agentury realizující terénní fázi průzkumu vyžádána tzv. zpráva o průběhu dotazování, která shrnuje informace o průběhu terénní fáze, získané od jednotlivých tazatelů. Z ní vyplývá, že respondenti přes náročnost a délku dotazníku odpovídali ochotně a téma je zaujalo, o čemž svědčí i skutečnost, že se často následně dožadovali sdělení správných odpovědí u otázek, u nichž si nebyli jistí, a projevovali emoce, nejčastěji rozhořčení, v souvislosti s jevy, na které byli dotazováni. Průzkum tedy potvrdil, že trestněpolitické otázky rozhodně nejsou na okraji zájmu veřejnosti.

2. Z dostupných informací si občané často nedokáží vytvořit reálnou představu o kriminalitě a reakci státu na ni

Výsledky průzkumu také naznačují souvislost zdánlivě překvapivou, která se ovšem v podobných zahraničních výzkumech objevuje nikoliv výjimečně. Respondenti, kteří se o problematiku kriminality zajímají dle vlastního vyjádření více, mají obecně horší znalosti o jejím skutečném stavu, a jsou více znepokojeni rozsahem a strukturou kriminality, které ovšem odhadují spíše mylně (domnívají se, že kriminalita stoupá, ač je tomu spíše naopak, nadhodnocují podíl násilné a mravnostní trestné činnosti a podhodnocují podíl kriminality majetkové atp.). Buď tedy o kriminalitě dostávají chybné, zkreslené či nesrozumitelné informace, nebo je jejich deklarovaný zájem o problematiku spíše projevem vnímané naléhavosti problému, na který si vytvořili jednoznačný (spíše negativní, skeptický) názor a o další informace, jež by mohly tento názor korigovat či zpřesňovat, již přílišný zájem nejeví.

Znalosti relevantní právní úpravy projevila skupina respondentů, deklarujících zájem o problematiku, naopak větší než ostatní občané.

V každém případě lze toto zjištění pokládat za signál pro jednotlivé orgány systému trestní justice i stát jako celek (příslušné ústřední orgány státní správy), aby věnovaly větší pozornost tomu, v jakém rozsahu a kvalitě jsou veřejnosti informace o kriminalitě a reakci trestní justice na ni poskytovány. Občané tyto informace chtějí, ovšem z těch, které se k nim dostávají, si příliš přesnou představu zřejmě nedokáží vytvořit.

3. Občané zastávají spíše punitivnější postoje

Postoje občanů ve smyslu přísnosti při posuzování určitých typů jednání a jejich případném postihu (punitivita a tolerance ve společnosti) nejsou nijak extrémní a jsou celkově srovnatelné s výsledky obdobných průzkumů ve vyspělých zemích světa. Zjednodušeně lze shrnout jako spíše punitivnější, s mírně převládající důvěrou v účinnost přísného zákona a přísných sankcí, a s většinovým předsvědčením o nedostatečně důrazném postupu příslušných orgánů systému trestní justice při postihu kriminality. Poznatkem, kterému by rozhodně měla být věnována pozornost, je zřejmý nárůst skepse vůči trestům nespojeným s odnětím svobody.

4. Sekundární viktimizace je vnímána jako problém a ochrana státu před ní jako nedostatečná

Výsledky průzkumu naznačují, že veřejnost si je vědoma problémů, které zažívají oběti trestné činnosti v podobě tzv. sekundární viktimizace. Zároveň mezi občany výrazně převládá názor, že opatření státu na ochranu obětí před těmito problémy jsou stále nedostatečná.

5. Významnější rozdíly mezi respondenty různých skupin se projevily při třídění podle regionu, věku a vzdělání

Nejvýraznější rozdíly mezi jednotlivými skupinami respondentů, a to ve všech okruzích otázek, byly při členění respondentů podle krajů. Dlužno však dodat, že u těchto rozdílů je na základě dosud provedené analýzy obtížné vysledovat nějaký jednotící prvek. Jsou však takového charakteru, že rozhodně zasluhují podrobnější zkoumání, patrně s využitím dalších demografických údajů o jednotlivých krajích, které by však přesáhlo účel této studie, představující první dílčí výstup z výzkumu „Veřejnost a trestní politika“.

Mezi třídící kritéria, u kterých se v odpovědích objevily určité zobecnitelné rozdíly, patřily věk a vzdělání. Respondenti z nejnižších věkových kategorií projevili menší zájem i znalosti dané problematiky a častěji nebyli schopni (či ochotni) na otázku vědomostního

charakteru odpovědět vůbec, a to i v oblastech, které se jejich věkové skupiny specificky týkají (věková hranice trestní odpovědnosti, existence systému soudnictví ve věcech mládeže). Nejvyšší věkové kategorie občanů vyjadřovaly oproti tomu větší nespokojenost s postupem příslušných orgánů vůči kriminalitě a zastávaly punitivnější postoje. Respondenti s vyšším vzděláním prokázali vcelku podle očekávání lepší znalosti o problematice a v některých ohledech bylo možné se u nich setkat s méně punitivními postoji (větší přístupnost vůči alternativním trestům, větší akceptace možnosti podmíněného propuštění).

Opatření na kontrolu kriminality vždy narážela na problém omezenosti dostupných prostředků, přičemž tento problém se stává v současnosti ještě závažnějším. Stále více záleží na pečlivé volbě přístupů a intervencí v dané oblasti, neboť chybná, nepodložená či nepřipravená rozhodnutí budou stále větším luxusem. Ve vztahu k občanům by stát obecně měl (nejen v případě trestní politiky, ale i jakékoli jiné) znát, co v tomto směru pokládají za hlavní problémy, hledat vhodná řešení takových problémů, a zvolený postup v dostatečném rozsahu a srozumitelně vysvětlit. Podpora veřejnosti je důležitým, i když zdaleka ne jediným, předpokladem plynulého zavádění účinných opatření na kontrolu kriminality.

Summary

Zeman, Petr – Trávníčková, Ivana – Diblíková, Simona – Tomášek, Jan:

Penal policy: opinions and attitudes of citizens

The main objective of activities of the Institute of Criminology and Social Prevention (ICSP) is to contribute to providing legal certainty of citizens, functioning of the justice system, creating quality legislation and forming punitive policy aimed at more efficient control of crime. ICSP has been continually dealing with the problems of development, expression and impacts of penal policy. The public in the general sense of the word is the primary receiver of penal policy and the evaluator of its efficiency. Therefore, penal policy should correspond with the needs of the public and be formulated in a manner understandable to the public; citizens should have enough reliable information in order to be able to understand and evaluate penal policy. The Medium-term plan of the research activities of ICSP for 2008-2011 includes a research task entitled “Penal policy and the public” for the research period 2009-2011. Based on the Medium-term plan the task concerns the survey of opinions and attitudes of the public with respect to crime, rate of punitiveness and tolerance, attitudes to sentencing and the existing legislation, and moral and legal awareness of citizens. These data are very desired in order to establish penal policy and its presentation to the public. The task is also justified by the long-term inconsistency between penal policy practice and the expectations of the public, as well as low awareness of citizens with regard to penal policy plans and measures in the Czech society.

The subject matter of the survey was the public opinion of the key aspects in penal policy. The survey was aimed at the opinions of the Czech public regarding the crime rate and trends, rate of punitiveness or tolerance among citizens, their opinions of the function and activity of the criminal justice system and its bodies, knowledge concerning the state of relevant legislation and the perceived awareness of the public with regard to these issues.

The objective of the survey was to present new and expand the existing pieces of information about the opinions and attitudes of the public to particular aspects of penal policy in the Czech Republic through a representative public opinion poll.

A public opinion poll is a specific type of sociological research, which does not examine social phenomena, relations and procedures in the entire breadth and depth but is limited to reflecting opinions and attitudes of some population - public. The aim of the surveys is to present information about the opinions of citizens regarding various issues of social life. They also make it possible to recognise the strength of a certain opinion in the given population and the social composition of its supporters and objectors.

No social act can be noticed by mere observation; we must use tools that boost our natural capabilities. The question is how to find out what a person deems, what are his/her intentions, desires etc. Social sciences seek answers to these questions by means of a survey. However, there is a difference between the observed public opinion and actual behaviour. The problem may be in who is the respondent of the public opinion poll. When an addressed person takes part in a poll, they may not tell what they actually think in order not to admit their publicly unacceptable attitudes. Another difficulty is that some people reject to take part in the poll.

The quality of the observed results is conditioned by two factors:

- Correctly raised questions (must also be correctly interpreted)
- A well arranged group of respondents, i.e. those who answer the questions.

We shall also emphasise that the accuracy of the presented results may not always be well controlled; there are cases where there is no comparison because the results gathered by the poll are the only available.

At present the most frequently used techniques of the public opinion poll are omnibus polls and qualitative polls realised by the technique of focus groups.

If the public opinion polls are duly realised, they become the prerequisite of qualified decisions in a number of socially significant areas. Both politics and mass communication media rely on public opinion polls.

If we examine the relationship of the public to penal policy, we shall first define the term penal policy and specify the space in which the poll shall take place. Any government uses its penal policy to declare the level of protection of the fundamental rights and freedoms, which it is willing and able to realistically secure. Penal policy at the national level is

concretised in substantive and procedural criminal legislation, system and arrangement of bodies and institutions ensuring enforcement of criminal standards and practical activities of these entities.

Penal policy can be distinguished in the broader and narrow conception. The broader conception of penal policy includes all activities and measures applied by legislative and executive bodies, government and non-governmental organisations and economic entities, as well as civil activities that are focused on crime control, suppression and prevention. The narrow definition of penal policy includes primarily penal legislation and activities and measures of bodies in charge of criminal proceedings; activities of other entities are included only as far as they are directly aimed at control of crime or at criminal sphere in general. Apart from the term “penal policy”, specialised literature and practice uses the terms criminal or sanction policy. The relationship between these terms may be characterised as follows: criminal policy includes all measures against crime; penal policy includes measures that use criminal law; sanction policy is the tool to determine the purpose of punishment, system of criminal sanctions and their enforcement.

In a democratic country with rule of law, the penal policy and the public are in a continual interaction. Citizens should have enough correct information in order to have a realistic notion of the crime rate (and the related socially pathological phenomena) in the country (region, community) and of the reaction of the government bodies to it. Detraction of problems with crime can make citizens underestimate the issue of safety in everyday life, which creates opportunities to criminal activity. On the other hand, overestimating the rate and seriousness of crime leads to excessive negative manifestation of the so-called “fear of crime”, unjustified changes in behaviour of citizens, their growing dissatisfaction with the criminal justice system and the representatives of public authority in general.

Appropriate knowledge of the actual needs of citizens in the area of internal safety and public order, their true opinions of the crime and its prosecution, as well as their attitudes to various forms of socially unbecomable behaviour is the indispensable prerequisite of formulation of an efficient, comprehensible and respected penal policy.

Last but not least, penal policy intentions and measures, as well as reasons for them must be comprehensibly communicated to the public. Only a clear and clearly formulated intention reflecting the actual needs of the public will find the appropriate support in the

society; and to a large extent such support is decisive for the efficiency of any measure in the given area.

Foreign surveys related to opinions and attitudes of the public to penal policy and crime in general lead to an unambiguous piece of knowledge: citizens are interested in the topic, but at the same time their knowledge of it is on a very low level. This paradox is typically manifested when evaluating crime trends. Most of the public is permanently convinced of the growing rate of crime in spite of the fact that criminal statistics and crime victims surveys of the recent years in most economically developed countries confirm a decrease in crime. Similarly, people have quite unreal notions of the overall structure of crime; they often overestimate the occurrence of violent offences (murder, bodily harm, rape etc.) and tend to underestimate the extent of offences from the area of property crime.

Criminology literature often discusses the influence of broadcast reporting in this context. Media are the source from which most citizens obtain their knowledge or awareness of crime. The space the media devote to crime has been strikingly growing in time. Media staff knows very well that the theme of crime will reliably address the audience. It is well known that the problems of crime are what people will choose among other pieces of news or information.

In view of the above it is not striking that public opinion polls continuously mark crime as a problem, which is highly worrying for citizens and is considered the key priority the society should be engaged in. The public also repeatedly expresses the opinion that the existing justice system is too lenient to offenders and the penalties are too mild. Dissatisfaction with sentences and their length persists even in countries that had previously made penal policy more severe (e.g. the USA or UK). Many citizens know nothing about these reforms and tend to underestimate the real length of sentences. Citizens often lack a deeper notion of the actual work of bodies in charge of criminal proceedings. Most people have no personal experience with particular bodies of the justice system, which might to a certain degree revise the image offered by media and often influenced by the interest of journalists in shocking cases of the failure of the entire system.

The methodology itself, which is used in public opinion polls concerning penal policy, is of considerable significance. When the interviewer asks questions on a general level, respondents show more punitive attitudes than when they are to express their view of

a specifically described case. The superficial approach, which is typical for a large number of surveys, may lead to distorted conclusions in the area of evaluation of particular bodies of the justice system or the confidence of citizens in them.

We should not neglect the fact that certain dissatisfaction of the public with the work of the justice system is caused by diverse views of citizens on some principles or rules that are typical for criminal practice (respect to fundamental rights of an accused person in criminal proceedings etc.). Similarly, many citizens create their own theories on which measures to reduce crime are efficient and which are not.

The main part of the survey was an extensive original public opinion poll concerning the problems of crime and criminal justice. In order to preserve the up-to-date character of its results the output of the survey “Penal policy and the public” was divided in two parts. The first part summarises and analyses the results of the public opinion poll enriched by a brief introduction in the problems. The second part will contain a literature study of the issues of public opinion, its relation to penal policy and approaches to its survey, and a secondary analysis of the results of the existing public opinion polls regarding penal policy in the Czech Republic, which shall enable a more comprehensive approach to interpretation of the pieces of information gathered within the realised public opinion poll.

The following survey methods and techniques were used to solve the research task:

- *Research and analysis of relevant literature* – were used especially in the introductory literature study about the issues of public opinion, its relation to penal policy and approaches to its survey;
- *Secondary analysis of the results of existing public opinion polls concerning the issues of penal policy* – it provided a summary of existing survey information regarding the examined problems in the Czech Republic;
- *Public opinion poll* – it was the main part of the research and served to obtain new information about opinions of the public with regard to particular aspects of penal policy.

For the purposes of the survey the research team developed a questionnaire that – apart from questions concerning the person of the respondent – contained 34 questions of which some were divided in two or more partial questions. The questions were divided in several (even if mutually interacting) topics:

- Crime rate and trends in the Czech Republic;
- Rate of tolerance and punitiveness;
- Role and functioning of the criminal justice system and its bodies;
- State of relevant legislation;
- Perceived awareness of the examined issues.

Prior the field stage of the survey the questionnaire was subjected to a pilot test made on a selected sample of persons in order to test its applicability and then it was modified and finalised.

The field stage of the survey was performed by Factum Invenio, s.r.o., a private company involved in public opinion polls. The survey was conducted by face-to-face questioning on a representative selective group of 1,692 respondents aged 15+ years. Respondents were selected by a quota method; the used quota marks were sex, age, education and region. The questioning took place at the turn of July and August 2009. The methodology of processing the data from the survey corresponded with the standards of SIMAR and ESOMAR. The collected data were checked and then processed and evaluated in the statistical software SPSS. The results of the survey indicate the following information:

1. Citizens are interested in the problems of crime and criminal justice

Crime and functioning of the criminal justice system are topics that enjoy growing interest among citizens. When directly asked in the survey, almost one half of the sample said they were interested in these problems. However, active interest is only one of many indicators of its attractiveness or urgency. In order to obtain additional information, the company in charge of the field stage of the survey provided the so-called report of the course of questioning, which summarises information about the course of the field stage gathered from particular interviewers. The report suggests that in spite of the time-demanding and long nature of the questionnaire respondents were willing to answer questions and interested in the topic; the respondents often wished to know the correct answers to questions they were unsure about and expressed emotions – most often anger – about phenomena they were questioned about. The survey proved that penal policy issues are certainly not excluded from the interests of the society.

2. Citizens often fail to obtain a true image of crime and reaction of the government to it from available information

The results of the survey also indicate a seemingly surprising connection that, however, is quite frequent in foreign surveys. Respondents who – as they say – are more interested in the problems of crime have generally poorer knowledge of the actual crime rate and are more disturbed by the extent and structure of crime; however, they have rather false estimate of it (they are convinced that crime has been growing while the reverse is true, they tend to overestimate the share of violent and sexual crime and underestimate the share of property crime etc.). They either receive incorrect, distorted or incomprehensible information or their declared interest in the problems is a manifestation of the perceived urgency of the problem to which they had taken a clear (rather negative or sceptical) attitude and they have little ambition to receive additional information that might revise or refine their attitudes.

A group of respondents who declared greater interest than other citizens in the problems of crime and penal policy manifested sound knowledge of relevant legal regulations.

In any case these findings serve as a signal for relevant bodies of the criminal justice system and government as a whole (relevant central bodies of state administration) to pay higher attention to the extent and quality of information about crime and reaction of criminal justice system to crime that is provided to the public. Citizens call for this information; however, they fail to create a precise image from the information that is provided to them.

3. Citizens support more punitive attitudes

The attitudes of citizens to the severity when assessing certain types of behaviour and possible punishment (punitivity and tolerance in the public) are not extreme and can be compared to the results of similar surveys conducted in other developed countries. They may be summarised as rather more punitive with a slightly prevailing confidence in the efficiency of a severe law and tough penalties; there is also a major belief that the relevant bodies of the criminal justice system fail to take sufficiently firm measures when prosecuting crime. The criminal justice system should also be aware of the obviously growing scepticism among citizens in respect of non-custodial sentences.

4. Secondary victimisation is perceived as a problem and protection of the government against it as insufficient

The results of the survey show that the public is aware of the problems suffered by victims of crime in the form of the so-called secondary victimisation. Citizens believe that the measures of the government for protection of victims against these problems are still insufficient.

5. More obvious differences among respondents from various groups were manifested when classified by region, age and education

The most obvious differences among particular groups of respondents in all topics were when classified by regions. However, we must say that it is difficult to trace some unifying element when examining the differences based on the realised analysis. The differences are of such a nature that they certainly deserve more detailed examination, perhaps with the use of other demographic data about particular regions; such examination would exceed the purpose of this study.

Age and education were the classifying criteria where the answers indicated certain general differences. Respondents of the youngest age categories showed lower interest in and knowledge of the issue and more often they were not able (or willing) to answer questions concerning their knowledge of the issue at all, even if the question was in areas specifically related to their age group (age limit of criminal liability, existence of a juvenile justice system). On the other hand, the oldest age categories of citizens expressed more serious dissatisfaction with procedures of relevant bodies in respect of crime and supported more punitive attitudes. Respondents with higher education – as expected – proved better knowledge of the issue and in some respects they manifested less punitive attitudes (higher support for non-custodial sanctions, higher acceptance of the possibility of conditional release).

Measures to control crime have always run up against the problem of limited available funds and now this problem becomes even more serious. There must be a careful choice of approaches and interventions in the area, because incorrect, groundless or unprepared decisions will become ever more costly. In relation to citizens the government in general should know (not just in the case of penal policy, but any policy) what the citizens see to be major problems, seek suitable solutions of such problems and be able to comprehensibly and in sufficient extent explain the chosen approach. Support of the public is an important – even

if not the only one – prerequisite of smooth introduction of efficient measures to control crime.

Translated by: I.T.C. Jan Žižka s.r.o.

NÁZORY A POSTOJE OBČANŮ V OBLASTI TRESTNÍ POLITIKY

Autoři: Petr Zeman
Simona Diblíková
Ivana Trávníčková
Jan Tomášek

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, 150 21 Praha 5

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Tiskárna: Vydavatelství KUFR s.r.o.
Naskové 3, Praha 5

Dáno do tisku: září 2010

Vydání: první

Náklad: 200 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-098-4